

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕ ΘΕΜΑ: Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ
ΚΟΣΤΟΥΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ:

Επίκουρη Καθηγήτρια, Ε. Σαρδιανού

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

Καθηγητής, Γ. Χονδρογιάννης

Διδάκτωρ, Ι. Κωστάκης

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Γαλάνη Άννα

Α.Μ.: 21202

ΑΘΗΝΑ, 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	4
Abstract.....	4
Κεφάλαιο 1:	5
Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 2:	7
Προηγούμενες μελέτες για τους δείκτες μέτρησης του βιοτικού επιπέδου των νοικοκυριών	7
Κεφάλαιο 3:	27
Προηγούμενες μελέτες για τις δαπάνες των νοικοκυριών.....	27
3.1 Κατηγορίες δαπανών	28
3.1.1. Δαπάνες για υγεία	31
3.1.2 Δαπάνες για κατοικία.....	35
3.1.3 Δαπάνες για διατροφή.....	39
Κεφάλαιο 4:	45
Εμπειρική ανάλυση.....	45
4.1 Μεθοδολογία έρευνας.....	45
4.2 Το προφίλ του δείγματος	46
Κεφάλαιο 5:	60
Εκτίμηση υποδειγμάτων παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες του ελάχιστου κόστους διαβίωσης των νοικοκυριών	60
5.1 Εκτίμηση υποδειγμάτων παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού για διατροφή	60
5.2 Εκτίμηση υποδειγμάτων παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού για υγεία.....	66
5.3 Εκτίμηση υποδειγμάτων παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού για διασκέδαση	71
5.4 Εκτίμηση υποδειγμάτων παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου.....	75

5.5 Εκτίμηση υποδειγμάτων παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση	81
Κεφάλαιο 6:	86
Συμπεράσματα	86
Βιβλιογραφία	91
Παράρτημα 1	94
Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	94
Παράρτημα 2	100
Πίνακας περιγραφικών μέτρων για τις ποσοτικές μεταβλητές	100
Παράρτημα 3	102
Πίνακες συχνοτήτων	102
Παράρτημα 4	111
Πίνακες ελέγχου για τις παλινδρομήσεις	111
Παράρτημα 5	123
Πίνακας περιγραφής μεταβλητών του ερωτηματολογίου	123

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού καθώς και τους δείκτες μέτρησης του ελάχιστου κόστους διαβίωσης από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε διάφορες χώρες. Ο σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι να διερευνηθούν και να αναλυθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά ενός νοικοκυριού ως προς κάποιες συγκεκριμένες κατηγορίες δαπανών όπως είναι οι δαπάνες για τρόφιμα ή οι δαπάνες για υγεία. Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, πραγματοποιήθηκε δειγματοληπτική έρευνα σε 131 άτομα, κατά την περίοδο 14 Μαΐου 2016 έως και 16 Ιουνίου 2016. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε περιλαμβάνει ερωτήσεις που σχετίζονται με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, εισόδημα, καθώς επίσης και ερωτήσεις σχετικές με το πόσα χρήματα δαπανά το νοικοκυριό μηνιαίως για τρόφιμα, υγεία, εκπαίδευση, διασκέδαση και άλλες κατηγορίες αναγκών. Από τα αποτελέσματα των παλινδρομήσεων διαπιστώνεται ότι το εισόδημα αποτελεί ένα βασικό παράγοντα για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού. Μάλιστα, αξίζει να αναφερθεί από τη στατιστική ανάλυση ότι σε περίπτωση μείωσης του εισοδήματος, το νοικοκυριό θα μείωνε τις δαπάνες για υγεία, για τρόφιμα, για διασκέδαση, για διακοπές καθώς και για εκπαίδευση.

ABSTRACT

This study examines the determinants of household spending and their measurement indicators of the minimum cost of living from surveys carried out in different countries. The purpose of this study is to investigate and analyze the factors that influence the behavior of a household relative to some specific spending categories such as food or expenditure on health costs. To achieve this objective, a survey to 131 people during the period May 14, 2016 to 16 June 2016 took place. The questionnaire used, includes questions related to demographic characteristics such as age, sex, marital status, income, as well and questions about how much money is spent a household per month for food, health, education, entertainment and more. The results of the regressions show that income is a key factor for the expenses of a household. Indeed, it is worth mentioning the statistical analysis that if there was a drop in income, the household would reduce its expenditure on health, food, entertainment, holiday and for education.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 :

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο των οικογενειών με παιδιά χωρίς κανέναν εργαζόμενο, χωρίς επίδομα ανεργίας ή άλλη εισοδηματική ενίσχυση, και συχνά χωρίς βιβλιάριο ασθένειας, έχει λάβει μαζικές διαστάσεις στην χώρα μας, και όχι μόνο. Ασφαλώς, η αντιμετώπιση του φαινομένου στο σημερινό δυσμενές δημοσιονομικό περιβάλλον δεν είναι εύκολη υπόθεση. Όμως, η κρισιμότητά του δεν πρέπει να υποτιμηθεί διότι απειλεί την κοινωνική συνοχή, την πολιτική σταθερότητα, καθώς και τη βιωσιμότητα της ανάκαμψης. Επιπλέον, η μεγάλη άνοδος της ανεργίας σε συνδυασμό με τα κενά του συστήματος κοινωνικής προστασίας έχουν προκαλέσει αξιοσημείωτη αύξηση της φτώχειας. Αυτό συνέβη, όχι μόνο επειδή η κρίση είναι βαθιά και παρατεταμένη, αλλά και επειδή το σύστημα κοινωνικής προστασίας απέτυχε να ενεργοποιήσει μηχανισμούς στήριξης του εισοδήματος των φτωχών και των ανέργων. Σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης που ταλανίζει την ελληνική κοινωνία και που οι μισθοί των πολιτών δέχονται συνεχώς μειώσεις, το κόστος διαβίωσης των σύγχρονων νοικοκυριών αποτελεί σημαντικό ζήτημα για πολλά νοικοκυριά στη χώρα μας. Έτσι λοιπόν, πολλά νοικοκυριά αναγκάζονται να μειώνουν διαρκώς τις δαπάνες τους σε βαθμό που να μην καταφέρνουν να ικανοποιήσουν ένα ελάχιστο όριο διαβίωσης.

Λαμβάνοντας υπόψη την προαναφερθείσα υπάρχουσα κατάσταση, βασικός σκοπός της παρούσας πτυχιακής μελέτης είναι ο προσδιορισμός των παραγόντων που επιδρούν στο ελάχιστο κόστος διαβίωσης. Η παρούσα έρευνα εστιάζει περισσότερο στους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα ενός νοικοκυριού, τα οποία επηρεάζουν άμεσα και το ελάχιστο κόστος διαβίωσης αυτού. Συγκεκριμένα, η έρευνα αποσκοπεί στον εντοπισμό των δημογραφικών, κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών καθώς και άλλων πιθανών χαρακτηριστικών που επηρεάζουν τις δαπάνες ενός νοικοκυριού. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε συσχέτιση με προηγούμενες εμπειρικές μελέτες για διάφορες χώρες καθώς και δειγματοληπτική έρευνα, στην οποία έλαβαν μέρος 131 άτομα. Η δειγματοληπτική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η χρήση ερωτηματολογίου, ενώ εκτιμήθηκαν αντίστοιχα οικονομετρικά υποδείγματα.

Η παρούσα μελέτη χωρίζεται σε δύο βασικά μέρη, το θεωρητικό και το εμπειρικό. Στο θεωρητικό μέρος, που αποτελεί το δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζονται και αναλύονται

προηγούμενες εμπειρικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες χώρες, όσον αφορά τους δείκτες μέτρησης του ελάχιστου κόστους διαβίωσης των νοικοκυριών. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι κατηγορίες δαπανών και εξετάζονται οι προσδιοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν ένα νοικοκυριό για να δαπανήσει χρήματα σε τρόφιμα, υγεία, κατοικία, ένδυση και άλλες κατηγορίες.

Εν συνεχεία, ακολουθεί το εμπειρικό μέρος, το οποίο αποτελεί το τέταρτο κεφάλαιο της συγκεκριμένης μελέτης. Πιο αναλυτικά, παρουσιάζεται η μεθοδολογική προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε, με περιγραφή της μεθόδου δειγματοληψίας και παρουσίαση του προφίλ του δείγματος, με αποτελέσματα που προέκυψαν από τους πίνακες συχνοτήτων.

Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων από τις πολλαπλές γραμμικές παλινδρομήσεις αποτυπώνονται στο πέμπτο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, για τις πολλαπλές γραμμικές παλινδρομήσεις παρουσιάζονται οι εξισώσεις και τα αποτελέσματα για τους παράγοντες που επιδρούν στις δαπάνες ενός νοικοκυριού. Τα βασικά συμπεράσματα της εμπειρικής μελέτης παρουσιάζονται στο έκτο κεφάλαιο.

Τέλος, ακολουθεί η βιβλιογραφία που αξιοποιήθηκε στη συγκεκριμένη μελέτη όπως επίσης και το παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα, τους πίνακες συχνοτήτων των μεταβλητών του ερωτηματολογίου, τους πίνακες περιγραφικών μέτρων που αφορούν τις ποσοτικές μεταβλητές καθώς και κάποιους πίνακες ελέγχου που αφορούν τις παλινδρομήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΙΟΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Πολλές είναι οι εμπειρικές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί κατά το παρελθόν σε διάφορες χώρες, σχετικά με τους δείκτες μέτρησης του ελάχιστου κόστους διαβίωσης των νοικοκυριών. Στην παρούσα εργασία έχουν μελετηθεί μερικές από αυτές, τα αποτελέσματα των οποίων παρουσιάζονται παρακάτω.

Ξεκινώντας, η έρευνα του Ministry of Social Development κατά το έτος 2010 στην Νέα Ζηλανδία, η οποία θεωρείται μια ευημερούσα κοινωνία όπου ο καθένας λαμβάνει ένα επαρκές εισόδημα για την κάλυψη των βασικών αναγκών, μελέτησε πέντε δείκτες που παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις διάφορες πτυχές του οικονομικού επιπέδου διαβίωσης. Αξίζει να αναφερθεί ένας ορισμός που δόθηκε για τον όρο οικονομικό επίπεδο διαβίωσης εννοώντας τις φυσικές περιστάσεις κάτω από τις οποίες ζουν οι άνθρωποι, τα αγαθά και τις υπηρεσίες που είναι ικανοί να καταναλώσουν και τους οικονομικούς πόρους στους οποίους έχουν πρόσβαση. Βασικές ανάγκες όπως τροφή, ένδυση και η στέγαση είναι θεμελιώδους σημασίας για την ευημερία. Στόχος είναι όχι απλά τα άτομα να επιβιώνουν αλλά να μπορούν να συμμετέχουν στη κοινωνία.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας, οι πέντε δείκτες που χρησιμοποιούνται για να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις διάφορες πτυχές του οικονομικού επιπέδου διαβίωσης είναι: το εισόδημα της αγοράς ανά άτομο, η εισοδηματική ανισότητα, ο πληθυσμός με χαμηλό εισόδημα, το προσιτό κόστος της στέγασης και ο οικιακός συνωστισμός. Πιο αναλυτικά:

- Το εισόδημα αγοράς ανά άτομο(RGNDI) δίνει μια ένδειξη του μέσου επιπέδου του εισοδήματος και ως εκ τούτου τη συνολική ποιότητα των υλικών που έχουν στη διάθεση τους οι Νεοζηλανδοί.
- Η εισοδηματική ανισότητα μετράται με τη σύγκριση των εισοδημάτων στα νοικοκυριά με υψηλότερα εισοδήματα (80ο εκατοστημόριο) με τα νοικοκυριά χαμηλών εισοδημάτων (20ο εκατοστημόριο). Τα υψηλά επίπεδα της ανισότητας συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα της κοινωνικής συνοχής και επομένως συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή.

- Το ποσοστό του πληθυσμού με χαμηλά εισοδήματα παρέχει πληροφορίες σχετικά με το πόσο δίκαια διανέμονται οι πόροι και πόσοι άνθρωποι μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες στην κοινωνία από έλλειψη εισοδήματος.
- Η οικονομικά προσιτή στέγαση μετρά το ποσοστό του πληθυσμού που ξοδεύουν περισσότερο από το 30 τοις εκατό του διαθέσιμου εισοδήματός τους για στέγαση. Το κόστος στέγασης έχει σημαντικό αντίκτυπο στο συνολικό υλικό βιοτικό επίπεδο, ειδικά για τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα.
- Ο οικιακός συνωστισμός μετρά το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε πολυσύχναστα νοικοκυριά. Ο οικιακός συνωστισμός αποτελεί σημαντικό κίνδυνο για την υγεία και είναι ένα διαχρονικό πρόβλημα.

Συγκεκριμένα:

1^{ος} ΔΕΙΚΤΗΣ: ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΓΟΡΑΣ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ (RGNDI)

Ο πρώτος δείκτης που χρησιμοποιεί η έρευνα για να εξάγει συμπεράσματα είναι το εισόδημα αγοράς ανά άτομο, γνωστό και ως πραγματικό ακαθάριστο εθνικό διαθέσιμο εισόδημα(RGNDI) ανά άτομο. Όσο αυξάνεται το RGNDI τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ικανότητα του ατόμου για καλύτερη ποιότητα ζωής και ένα πιο αξιοπρεπή βιοτικό επίπεδο. Το RGNDI δεν λαμβάνει υπόψη την αξία της απλήρωτης εργασίας, όπως τη φροντίδα των παιδιών, το μαγείρεμα στο σπίτι, τη συντήρηση του αυτοκινήτου και του σπιτιού ή τις εθελοντικές δραστηριότητες στην κοινότητα.

2^{ος} ΔΕΙΚΤΗΣ: ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

Για να μετρηθεί η εισοδηματική ανισότητα χρησιμοποιείται ο λόγος του 80ου εκατοστημορίου προς το 20ο εκατοστημόριο του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών (δηλαδή ο λόγος του υψηλού εισοδήματος των νοικοκυριών προς ένα χαμηλό εισόδημα του νοικοκυριού). Όσο μεγαλύτερη είναι αυτή η αναλογία, τόσο μεγαλύτερη είναι η στάθμη της ανισότητας. Ο βαθμός εισοδηματικής ανισότητας θεωρείται συχνά ως μια σημαντική πτυχή της αμεροληψίας της κοινωνίας στην οποία ζούμε. Ένα υψηλό επίπεδο εισοδηματικής ανισότητας μπορεί επίσης να είναι επιζήμιο για το επίπεδο κοινωνικής συνεκτικότητας σε ολόκληρη την κοινωνία. Η εισοδηματική ανισότητα αυξήθηκε απότομα μεταξύ του 1988 και του 1991, έπειτα σταθεροποιήθηκε και στη συνέχεια αυξήθηκε σταθερά από το 1994 έως το 2004. Σε σύγκριση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), χρησιμοποιείται ένας άλλος δείκτης, γνωστός ως Gini. Ο δείκτης αυτός μετρά την ανισότητα

του εισοδήματος και δείχνει τέλεια ανισότητα αν το σκορ ισούται με 100 ενώ τέλεια ισότητα αν το σκορ ισούται με 0. Η πιο πρόσφατη σύγκριση του ΟΟΣΑ (από το 2004) δίνει στη Νέα Ζηλανδία βαθμολογία των 34 που δηλώνει υψηλότερη ανισότητα σε σχέση με τις άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, στο Ηνωμένο Βασίλειο 34, στην Ιαπωνία 32 και στις Η.Π.Α 38. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Δανία και η Σουηδία έχουν την χαμηλότερη ανισότητα εισοδήματος με βαθμό Gini 23.

3^{ος} ΔΕΙΚΤΗΣ: ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΜΕ ΧΑΜΗΛΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ

Αυτός ο δείκτης μετρά το ποσοστό του πληθυσμού στα νοικοκυριά με διαθέσιμο εισόδημα μικρότερο από 2 κατώτατα καθορισμένα όρια. Τα εισοδήματα είναι μετά την αφαίρεση των φόρων και το κόστος στέγασης και προσαρμοσμένα σύμφωνα με το μέγεθος του νοικοκυριού και τη σύνθεση του. Έχοντας ανεπαρκείς οικονομικούς πόρους περιορίζεται η ικανότητα των ανθρώπων να συμμετέχουν και να ανήκουν στην ευρύτερη κοινωνία άρα περιορίζεται η ποιότητα ζωής τους. Επιπλέον, ένα μακροχρόνιο χαμηλό οικογενειακό εισόδημα συνδέεται με αρνητικά αποτελέσματα, όπως χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο και προβλήματα υγείας. Το 2009, το 15 % του πληθυσμού ζούσε κάτω από το 60% του καθορισμένου ορίου. Η αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού με χαμηλά εισοδήματα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μπορεί να αποδοθεί στα υψηλά ποσοστά ανεργίας και στη μείωση των επιπέδων της κοινωνικής πρόνοιας. Το ποσοστό του πληθυσμού με χαμηλά εισοδήματα αυξήθηκε κατακόρυφα από το 1990, κορυφώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έχει γενικά μειωθεί από τότε. Η βελτίωση από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 αντανακλά την πιο ισχυρή οικονομική ανάπτυξη, τη σταθερή μείωση της ανεργίας, την αύξηση της στεγαστικής βοήθειας και την αύξηση στις φορολογικές ελαφρύνσεις για οικογένειες με παιδιά. Οι διεθνείς συγκρίσεις δείχνουν ότι το 2004, το 11 % των Νεοζηλανδών ζούσαν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω από το όριο. Η πιο πρόσφατη σύγκριση του ΟΟΣΑ τοποθετεί τη Νέα Ζηλανδία 16η από τις 30 χώρες του ΟΟΣΑ και τα ποσοστά είναι παρόμοια με εκείνα της Γερμανίας, του Καναδά και της Αυστραλίας δηλαδή 11-12 τοις εκατό του πληθυσμού ζει με χαμηλά εισοδήματα. Η Σουηδία και η Δανία έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά του πληθυσμού τους με χαμηλά εισοδήματα (μόνο 5 τοις εκατό).

4^{ος} ΔΕΙΚΤΗΣ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΙΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ

Σύμφωνα με την συγκεκριμένη έρευνα, αυτός ο δείκτης μετρά το ποσοστό των νοικοκυριών που δαπανούν περισσότερα από 30 τοις εκατό του διαθέσιμου εισοδήματός τους για τη στέγαση, η

οποία είναι σημαντικός παράγοντας για την ευημερία των ανθρώπων. Για τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, ιδίως, το υψηλό κόστος στέγασης συνδέεται συχνά με σοβαρές οικονομικές δυσκολίες. Το 2009, το 27 τοις εκατό των νοικοκυριών της Νέας Ζηλανδίας ξόδευε πάνω από το 30 τοις εκατό του διαθέσιμου εισοδήματος για το κόστος στέγασης.

5^{ος} ΔΕΙΚΤΗΣ:ΟΙΚΙΑΚΟΣ ΣΥΝΩΣΤΙΣΜΟΣ

Ο κατάλληλος χώρος στέγασης για τις ανάγκες και τις επιθυμίες της οικογένειας αποτελεί βασική συνιστώσα της ποιότητας της ζωής. Εθνικές και διεθνείς μελέτες δείχνουν συσχέτιση μεταξύ του οικιακού συνωστισμού με λοιμώδη νοσήματα καθώς και με ψυχολογική δυσφορία ή με χαμηλά επίπεδα βασικής εκπαίδευσης. Το 2006, 389.600 άτομα της Νέας Ζηλανδίας ζούσαν σε νοικοκυριά που απαιτούνταν ένα ή επιπλέον υπνοδωμάτια για να φιλοξενήσει επαρκώς τα μέλη του νοικοκυριού, σύμφωνα με τον Καναδικό δείκτη συνωστισμού. Μάλιστα, οι άνεργοι είναι πιο πιθανό να ζουν σε πολυσύχναστα νοικοκυριά από ότι τα άτομα με θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης.

Μια άλλη έρευνα που διεξήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο μεταξύ 2008/09 και 2012/13, μια περίοδο κατά την οποία έπεσε το βιοτικό επίπεδο σημαντικά σε πραγματικούς όρους, είναι αυτή του Hirsch *et al* (2015). Η συγκεκριμένη έρευνα εξετάζει τις αλλαγές στην επάρκεια των εισοδημάτων των νοικοκυριών στο Ηνωμένο Βασίλειο, ελέγχει ποια ομάδα είναι πιο πιθανό να στερείται τα έσοδα που απαιτούνται για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο και αναλύει τους αριθμούς και τα χαρακτηριστικά της εν λόγω πτώσης πάνω και κάτω από το ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος. Τα στοιχεία βασίζονται σε μια λεπτομερή ανάλυση της έρευνας οικογενειακών πόρων. Επίσης, για να επιτευχθεί ένα αποδεκτό βιοτικό επίπεδο για τα νοικοκυριά παίζει ρόλο η σύνθεσή τους. Για παράδειγμα, ένα νοικοκυριό μπορεί να αποτελείται μόνο από έναν ενήλικα ή ένα ζευγάρι, είτε σε ηλικία εργασίας είτε αντίστοιχα σε συνταξιοδότηση. Επιπλέον, κριτήριο αποτελεί εάν το ζευγάρι έχει παιδιά και πόσα είναι αυτά, καθώς και η εκπαίδευση τους(προνήπιο, δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο). Το ελάχιστο πρότυπο Εισοδήματος (MIS=minimum income standard) είναι ένα σημείο αναφοράς της επάρκειας του εισοδήματος που βασίζεται στο τι το κοινό νομίζει ότι χρειάζεται προκειμένου να επιτευχθεί ένα ελάχιστο κοινωνικά αποδεκτό βιοτικό επίπεδο στο Ηνωμένο Βασίλειο σήμερα. Ένα ελάχιστο βιοτικό επίπεδο στο Ηνωμένο Βασίλειο σήμερα περιλαμβάνει κάτι παραπάνω από τρόφιμα, ρούχα και στέγη. Αναφέρεται στο τι έχεις ανάγκη να έχεις στην ιδιοκτησία σου ώστε να έχεις τις ευκαιρίες και τις επιλογές να

συμμετέχεις στην κοινωνία. Το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω από το ελάχιστο πρότυπο εισοδήματος MIS αυξήθηκε κατά σχεδόν ένα τρίτο μεταξύ 2008/09 και 2012/13 για όλες τις ομάδες. Μετά την οικονομική ύφεση του 2008, η πιο σοβαρή αύξηση του ποσοστού που δεν μπορούσε να έχει αυτό το ελάχιστο αποδεκτό βιοτικό επίπεδο ήταν αρχικά οι άνθρωποι σε ηλικία εργασίας. Από το 2010, όμως, οι οικογένειες με παιδιά έχουν δει τις μεγαλύτερες αυξήσεις. Η έρευνα έδειξε ότι οι πιο ευνοημένοι που έχουν ένα επαρκές εισόδημα είναι οι συνταξιούχοι και τα ζευγάρια χωρίς παιδιά. Στο πρώτο μέρος της περιόδου, η πιο σημαντική επιρροή ήταν η αύξηση της ανεργίας, σε συνδυασμό με μια περίοδο σχετικά απότομου πληθωρισμού που δεν συνοδεύτηκε από αυξήσεις των αποδοχών. Αυτή η τάση χτύπησε ιδιαίτερα τα εισοδήματα των νεαρών ενηλίκων σε ηλικία εργασίας που ζουν μόνοι τους, των οποίων οι προοπτικές της εργασίας επιδεινώθηκαν περισσότερο. Από το 2010, ωστόσο, η συνεχής στασιμότητα των μισθών σε συνδυασμό με τις περικοπές των παροχών εις βάρος του βιοτικού επιπέδου είχε ιδιαίτερα ισχυρό αντίκτυπο στις οικογένειες με παιδιά. Μερικά συμπεράσματα είναι τα εξής:

- Από τα 3,7 εκατομμύρια άτομα που ζουν σε μονομελή νοικοκυριά σε ηλικία εργασίας στο Ηνωμένο Βασίλειο, στο 1,4 από αυτά έλειπε το εισόδημα που απαιτείται για ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης, το 2012/13.
- Από τα 9,3 εκατομμύρια ατόμων που ζουν ζευγάρι σε νοικοκυριά και σε ηλικία εργασίας χωρίς παιδιά στο Ηνωμένο Βασίλειο, στο 1,6 εκατομμύρια έλειπε το εισόδημα που απαιτείται για ένα επαρκή βιοτικό επίπεδο, το 2012/13.
- Από τα 3,2 εκατομμύρια άτομα που ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες μεταξύ ενός έως τρία παιδιά στο Ηνωμένο Βασίλειο, στα 2,3 εκατομμύρια έλειπε το εισόδημα που απαιτείται για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο το 2012/13.
- Από τα 17,5 εκατομμύρια άτομα που ζουν ζευγάρι σε νοικοκυριά με ένα έως τέσσερα παιδιά στη Βρετανία, στα 5,9 εκατομμύρια έλειπε το εισόδημα που απαιτείται για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο το 2012/13.
- Από τα 9,6 εκατομμύρια άτομα που ζουν σε νοικοκυριά συνταξιούχων στο Ηνωμένο Βασίλειο, μόνο στα 715.000 έλειπε το εισόδημα που απαιτείται για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο το 2012/13.

Η ανάλυση δείχνει ότι οι παραπάνω τάσεις ποικίλουν ανάλογα με:

- ο Ηλικιακές ομάδες: τα νοικοκυριά με μέλη κάτω των 35 ετών είναι σήμερα περισσότερο πιθανόν να είναι κάτω από το MIS σε σχέση με τους συνταξιούχους
- ο Θητεία : οι ενοικιαστές είναι πιο πιθανό να βρίσκονται κάτω από το MIS σε σχέση με τους ιδιοκατοικούντες.
- ο Περιοχή/Εθνικότητα: το Λονδίνο είναι μια χώρα όπου τα νοικοκυριά τείνουν να αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο να βρίσκονται κάτω από MIS και αυτό οφείλεται στο υψηλό κόστος στέγασης και στο κόστος για τη φροντίδα των παιδιών.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονίσουμε ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων που ζουν κάτω από το πρότυπο όριο MIS εξακολουθούν να είναι οι οικογένειες με παιδιά.

Ο κίνδυνος του να είναι ένα νοικοκυριό χωρίς ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 2008/09 και 2012/2013 και έχει αυξηθεί περισσότερο από το ένα πέμπτο σε σχέση με το 2010. Από το 2010/11 ο κίνδυνος ενός ατόμου να είναι σε ένα νοικοκυριό με εισόδημα κάτω από αυτό που απαιτείται για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο έχει αυξηθεί κατακόρυφα. Όπως αναφέραμε, ο κίνδυνος ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των διαφόρων τύπων των νοικοκυριών. Τον υψηλότερο κίνδυνο αντιμετωπίζουν οι οικογένειες με παιδιά (39,4% το 2013), αλλά και τα άτομα σε ηλικία εργασίας χωρίς παιδιά έχουν δει και αυτά μεγάλη αύξηση του κινδύνου(22,8% το 2013) κατά την τετραετία μετά την οικονομική ύφεση. Αντιθέτως, οι συνταξιούχοι αντιμετωπίζουν μικρότερο κίνδυνο(7,5% το 2013). Επιπλέον, περισσότερα από ένα στα δέκα άτομα σε μονογονεϊκές οικογένειες ζουν με πολύ χαμηλά εισοδήματα. Με κριτήριο την ηλικία, τα άτομα ηλικίας 16-34 αντιμετωπίζουν τον μεγαλύτερο ρίσκο μη ικανού βιοτικού επιπέδου(ενώ το 2008 το ποσοστό κινδύνου γι αυτή την ηλικιακή ομάδα ήταν 29,1%, αυξήθηκε σε 37,9% το 2013). Τα άτομα που έχουν ηλικία μεταξύ 35-64 αντιμετωπίζουν κίνδυνο ποσοστού 21% με μικρές αυξήσεις κατά τα έτη 2008-2013. Ενώ τα άτομα ηλικίας 65+ φαίνεται να μην έχουν ιδιαίτερο πρόβλημα και το ρίσκο να έχουν μη επαρκή βιοτικό επίπεδο κυμαίνεται στο 8%.

Ωστόσο, οι κίνδυνοι παραμένουν μεγαλύτεροι στον τομέα της ενοικίασης (θητεία). Τα νοικοκυριά στο τομέα της ενοικίασης έχουν πολύ μεγαλύτερο και γενικά αυξανόμενο κίνδυνο να μην έχουν το εισόδημα που απαιτείται να φτάσουν ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο σε σύγκριση με εκείνους τους ανθρώπους που έχουν ένα δικό τους σπίτι. Η έρευνα έδειξε ότι τον υψηλότερο κίνδυνο (42,6% το 2008 και 48,9% το 2013) αντιμετωπίζουν αυτοί που νοικιάζουν κοινωνική στέγαση. Λίγο χαμηλότερο κίνδυνο αντιμετωπίζουν αυτοί που νοικιάζουν ιδιωτική

στεγάση(36,4% το 2008 και 43,7% το 2013) ενώ τα νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν σχετικά μικρότερο ρίσκο είναι αυτά που έχουν στεγαστικό δάνειο(9,4% το 2008 και 12,9% το 2013).

Ο τρίτος δείκτης που αναφέραμε ότι παίζει ρόλο στον κίνδυνο του να είναι ένα νοικοκυριό κάτω από το MIS είναι η περιοχή. Έτσι, τα νοικοκυριά στην Ουαλία, τη Βόρεια Ανατολή και το Λονδίνο έχουν τον υψηλότερο κίνδυνο χαμηλού εισοδήματος. Το Λονδίνο αντιμετωπίζει τον μεγαλύτερο κίνδυνο καθ' όλη τη διάρκεια των ετών 2008-2013.

Επίσης, η έρευνα εξετάζει τον κίνδυνο πτώσης κάτω από MIS ανάλογα με έναν άλλο δείκτη που είναι η κατάσταση απασχόλησης (πλήρη απασχόληση, μερική απασχόληση, αυτό-απασχόληση και καθόλου εργασία). Από την άποψη της δημογραφίας, η ανάλυση διασπά τον πληθυσμό σε πέντε ηλικιακές ομάδες που διακρίνονται από διαφορετικά πρότυπα απασχόλησης: ενήλικες σε ηλικία εργασίας κάτω των 35 ετών, ενήλικες σε ηλικία εργασίας των 35 ετών και άνω, ζευγάρια χωρίς παιδιά, μόνους γονείς και ζευγάρια με παιδιά. Τα συμπεράσματα της έρευνας έδειξαν ότι:

- ❖ Οι νεότεροι ηλικίας κάτω των 35 ετών βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο χαμηλού εισοδήματος εφόσον δεν εργάζονται με πλήρες ωράριο. Ο κίνδυνος αυτός είναι υψηλότερος για εκείνους που δεν εργάζονται καθόλου αλλά ακόμα και οι νέοι αυτοαπασχολούμενοι άνθρωποι διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο από ό, τι στο παρελθόν.
- ❖ Οι ενήλικες σε ηλικία εργασίας άνω των 35 ετών έχουν χαμηλότερο κίνδυνο χαμηλού εισοδήματος από ότι οι νεότεροι. Το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό είναι ότι ο κίνδυνος για τους εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης να έχουν εισοδήματα μη επαρκή για ένα αποδεκτό βιοτικό επίπεδο σχεδόν διπλασιάστηκε μεταξύ 2008/09 (7,4 %) σε 2012/13 (14.1 %), ενώ για τα άτομα της ίδιας κατηγορίας που εργάζονται με μερική απασχόληση, ο κίνδυνος μειώθηκε από 50,4% σε 46,3%.
- ❖ Για τα ζευγάρια χωρίς παιδιά, η κατάσταση είναι ιδιαίτερα κακή όταν κανένας από τους δύο ενήλικες δεν εργάζεται(ο κίνδυνος αγγίζει ως και το 70%). Ωστόσο, το ζευγάρι χωρίς παιδιά αντιμετωπίζει χαμηλότερο κίνδυνο αν εργάζονται και οι δύο πλήρη απασχόληση ή ο ένας πλήρη και ο άλλος μερική απασχόληση ή ο ένας να δουλεύει πλήρη ή μερική και ο άλλος καθόλου.
- ❖ Όσον αφορά τους μόνους γονείς, περίπου το 90 τοις εκατό των μόνων γονέων που δεν εργάζονται, δεν έχουν το εισόδημα που απαιτείται για την επίτευξη ενός κοινωνικά αποδεκτού βιοτικού επιπέδου, μια τάση η οποία έχει μείνει σχετικά σταθερή μεταξύ 2008/09 και 2012/13.
- ❖ Τα ζευγάρια με παιδιά έχουν δει να χειροτερεύει η κατάστασή τους, ανεξαρτήτως του καθεστώτος της εργασίας τους. Μεταξύ 2008/09 και 2012/13, ο κίνδυνος να μην έχουν το

εισόδημα που απαιτείται για ένα ελάχιστο κοινωνικά αποδεκτό βιοτικό επίπεδο έχει δείξει μια σταθερή αύξηση. Ο κίνδυνος αυξάνεται από 5 έως 8 τοις εκατό σε νοικοκυριά όπου και τα δύο μέλη του νοικοκυριού εργάζονται πλήρως, ενώ αυξάνεται από 10 σε 16 τοις εκατό για τα νοικοκυριά όπου ένας ενήλικας εργάζεται με πλήρες ωράριο και ο άλλος μερική απασχόληση ή αυτό-απασχόληση.

Εν ολίγοις, ο κίνδυνος να μην εξασφαλίζουν τα νοικοκυριά ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο κατά τα τελευταία έτη έχει προκληθεί σε μεγάλο βαθμό από την πτώση των πραγματικών μισθών και παροχών αλλά και τις μειώσεις στην απασχόληση.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από το 2008, το ελάχιστο πρότυπο εισοδήματος αποτελεί ένα σημείο αναφοράς βάσει του οποίου παρακολουθείται πόσα νοικοκυριά έχουν εισοδήματα ανεπαρκή για να επιτευχθεί ένα ελάχιστο αποδεκτό βιοτικό επίπεδο.

Στην βόρεια Ολλανδία, ο Kakwani (1993) πραγματοποίησε μια έρευνα με στόχο την σύγκριση των επιτευγμάτων (επίπεδα) με την βελτίωση (μεταβολές) στο βιοτικό επίπεδο μεταξύ των χωρών. Η ανάλυση που παρουσιάζεται βασίζεται στα δεδομένα από 80 αναπτυσσόμενες χώρες από το 1971 έως το 1990. Σύμφωνα με τα ευρήματα του, η δυσαρέσκεια με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ/per capita GNP ως μοναδικό μέτρο του βιοτικού επιπέδου είναι ευρέως διαδεδομένη. Η έμφαση έχει πλέον μετατοπιστεί σε εναλλακτικά μέτρα ανάπτυξης, όπως κοινωνικοί δείκτες που αφορούν την ποιότητα ζωής και τις βασικές ανάγκες. Όλες αυτές οι προσεγγίσεις προφανώς σχετίζονται με την έννοια του βιοτικού επιπέδου. Τα συμπεράσματα της έρευνας βασίζονται στους παρακάτω κοινωνικούς δείκτες του βιοτικού επιπέδου που χρησιμοποίησαν οι αναλυτές:

- Το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση
- Τα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας και
- Τα ποσοστά αλφαριθμητισμού

Η βρεφική θνησιμότητα ορίζεται ως ο αριθμός των βρεφών που πεθαίνουν πριν φθάσουν το ένα έτος της ηλικίας τους σε ένα δεδομένο έτος. Είναι ένα αρνητικό μέτρο του βιοτικού επιπέδου καθώς όσο υψηλότερη είναι η βρεφική θνησιμότητα τόσο χαμηλότερο θα είναι το βιοτικό επίπεδο.

Η έρευνα δείχνει ότι σε σχέση με το εισόδημα και για ένα δεδομένο επίπεδο εισοδήματος, η αναμενόμενη διάρκεια ζωής είναι υψηλότερη στη δεκαετία του 1980 από ό, τι στη δεκαετία του

1970. Επίσης, η μακροζωία δεν είχε επιδεινωθεί παρά το γεγονός ότι το κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ είχε μειωθεί σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες στη δεκαετία του 1980. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες εκτός από το εισόδημα που έχουν θετική επίδραση στο βιοτικό επίπεδο κατά την πάροδο του χρόνου. Ένας πιθανός παράγοντας μπορεί να ήταν οι εκστρατείες εμβολιασμού που έλαβαν χώρα σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες στη δεκαετία του 1980. Επιπλέον, το ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας συνδέεται σημαντικά με το εισόδημα (σε σχέση με τον δείκτη ‘‘προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση’’). Αυτό σημαίνει ότι μια αύξηση του εισοδήματος θα έχει μεγαλύτερη επίδραση στο ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας από ό, τι στο προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση.

Συμπερασματικά, και οι 80 υπό εξέταση χώρες βρέθηκαν να έχουν υψηλότερα επίπεδα επιτεύγματος στην μακροζωία το 1980 σε σύγκριση με την δεκαετία του 1970. Αυτό συνέβη παρά το γεγονός ότι σε πολλές χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είχε μειωθεί στη δεκαετία του 1980. Επίσης, το επίπεδο της οικονομικής ευημερίας έχει μια θετική και σημαντική επίδραση στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Σρι Λάνκα η οποία έχει αναγνωριστεί ως μια εξαιρετική χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ο ερευνητής Sen αποδίδει αυτή την εξαιρετική επίδοση στις κοινωνικές πολιτικές πρόνοιας που έχει εφαρμόσει η κυβέρνηση της χώρας.

Μια ακόμη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ιρλανδία είναι αυτή της Vincentian Partnership for Social Justice(2015). Από το 2001, η VPSJ(Vincentian Partnership for Social Justice) έχει αναλάβει μια σειρά μελετών για τον προσδιορισμό του ελάχιστου κόστους διαβίωσης δηλαδή το ελάχιστο κόστος που απαιτείται για να καταστεί δυνατό το βιοτικό επίπεδο ώστε να ανταποκρίνεται στις σωματικές, ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες που έχει το κάθε άτομο σε ένα νοικοκυριό.

Η έρευνα τονίζει ότι το υψηλό κόστος της ιδιωτικής φροντίδας των παιδιών και των ιδιωτικών ενοικιαζόμενων καταλυμάτων επηρεάζουν σημαντικά το κόστος ενός MESL (MINIMUM ESSENTIAL STANDARD OF LIVING) και άρα το Ελάχιστο Πρότυπο Εισοδήματος (MIS) που απαιτείται. Το ελάχιστο απαραίτητο επίπεδο διαβίωσης προσαρμόζεται ώστε να αντανakλά τις μεταβολές των τιμών σε ετήσια βάση, για την προσαρμογή από τον Μάρτιο έως τον Μάρτιο κάθε έτους. Ο δείκτης τιμών καταναλωτή (ΔTK ή CPI) υπολογίζεται βάσει ενός ευρύτερου καλαθιού αγαθών και υπηρεσιών από αυτό που απαιτείται για ένα ελάχιστο βασικό βιοτικό

επίπεδο (MESL). Στους δώδεκα μήνες που μεσολάβησαν έως το Μάρτιο του 2015, ο ρυθμός μεταβολής του ΔTK παρουσίασε μια μέση μείωση των τιμών, με ποσοστό -0,60 %. Αυτός ο ρυθμός πληθωρισμού προκύπτει από τον μέσο όρο των μειώσεων σε κάποιους τομείς και αυξήσεων σε κάποιους άλλους. Μειώσεις υπήρξαν στο τομέα της τροφής κατά -2,7%, της ένδυσης και υπόδησης κατά -4,1% και στο τομέα των μεταφορών κατά -4,9%. Αυξήσεις σημειώθηκαν στο τομέα της εκπαίδευσης κατά 4,9%, ασφάλιση κατοικίας 3,3% και φροντίδα παιδιών 2,4%. Η πτώση της τιμής του πετρελαίου κατά το τελευταίο έτος είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτό το μέσο όρο μείωσης των τιμών. Αυτό φαίνεται στον τομέα των μεταφορών και της οικιακής θέρμανσης. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικό ρόλο για την κοινωνική ευημερία παίζει αν ένα νοικοκυριό λαμβάνει επίδομα. Η έρευνα αναφέρει ότι το 2009, το επίδομα μονογονεϊκής οικογένειας(OFP) αυξήθηκε σε € 204,30 ανά εβδομάδα ενώ όσον αφορά τα παιδιά, το 2010 το κράτος πρόσφερε εβδομαδιαίο ποσό των € 29,80. Επίσης, ένα άλλο βοηθητικό εργαλείο για τα παιδιά είναι το σύστημα ECCE το οποίο προσφέρει δωρεάν προσχολική παιδεία για παιδιά ηλικίας 3 ετών. Το ECCE προβλέπει για 3 ώρες την ημέρα προσχολική μάθηση, 5 ημέρες την εβδομάδα, για 38 εβδομάδες, για ένα έτος για κάθε παιδί. Το FIS (FAMILY INCOME SUPPLEMENT) κάνει μια αξιοσημείωτη συνεισφορά στο εισόδημα των νοικοκυριών. Για τα νοικοκυριά με τέσσερα παιδιά, το FIS συνεισφέρει € 304 ανά εβδομάδα στα νοικοκυριά αυτά, άρα σε ετήσια βάση είναι σχεδόν € 16.000. Παρά τη λήψη αυτής της σημαντικής υποστήριξης της κοινωνικής πρόνοιας, αυτή η σύνθεση του νοικοκυριού δεν μπορεί να αντέξει ένα MESL και έτσι έχει ένα εβδομαδιαίο έλλειμμα εισοδήματος € 47, σχεδόν 2.500 € ετησίως.

Στην Ελλάδα, οι Ματσαγγάνης & Λεβέντη (2013) ερεύνουν την εξέλιξη των δεικτών φτώχειας το 2013. Κατ' αρχήν, το μέγεθος της φτώχειας και η εξέλιξή της εξαρτώνται από το ύψος του ορίου φτώχειας. Χρησιμοποίησαν τρεις δείκτες: το κυμαινόμενο όριο σχετικής φτώχειας (ίσο με 60% του διαμέσου εισοδήματος), το σταθερό όριο σχετικής φτώχειας (ίσο με 60% του διαμέσου εισοδήματος του 2009, σε σταθερές τιμές), και το όριο ακραίας φτώχειας (ίσο με το κόστος ενός βασικού καλαθιού αγαθών απαραίτητου για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης). Η ανάλυση βασίζεται στο υπόδειγμα EUROMOD: αυτό υπολογίζει την επίδραση της φορολογικής και της κοινωνικής πολιτικής στον κρατικό προϋπολογισμό και στην κατανομή εισοδήματος. Το άρθρο βασίζεται στην έρευνα EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009). Τα

δεδομένα είναι επικαιροποιημένα με βάση νεότερα στοιχεία για την ετήσια μεταβολή των μέσων αποδοχών ανά κατηγορία την περίοδο 2009-2013.

Αναλυτικότερα :

Κυμαινόμενο όριο (σχετικής) φτώχειας

Ο δείκτης αυτός μετρά το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από 60% του διαμέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος και χρησιμοποιείται ευρύτατα στην Ευρώπη. Έχει καθιερωθεί επειδή βασίζεται στην έννοια της σχετικής φτώχειας, δηλαδή στην εύλογη υπόθεση ότι τα άτομα συγκρίνουν την κατάστασή τους με το μέσο βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας στην οποία ανήκουν. Ο συμβατικός δείκτης σχετικής φτώχειας είναι συνάρτηση του διαμέσου εισοδήματος όπως αυτό διαμορφώνεται κάθε έτος. Με άλλα λόγια, καθώς το διάμεσο εισόδημα αυξάνεται ή μειώνεται, αντιστοίχως αυξάνεται ή μειώνεται και το όριο φτώχειας. Συνεπώς, μιλάμε για ένα κυμαινόμενο όριο φτώχειας. Σύμφωνα με επίσημα δεδομένα της τελευταίας έρευνας EU-SILC, το (κυμαινόμενο) όριο φτώχειας στην Ελλάδα το 2011 ήταν €476 το μήνα για ένα άτομο που ζει μόνο του ή €999 το μήνα για τετραμελή οικογένεια (ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά). Με βάση το όριο αυτό, το ποσοστό φτώχειας το 2011 ήταν 23,1%. Ως προς το φύλο, η αύξηση της σχετικής φτώχειας είναι μεγαλύτερη για τους άνδρες από ότι για τις γυναίκες. Ως προς την ηλικία, το ποσοστό σχετικής φτώχειας αυξάνεται θεαματικότερα (+7 ποσοστιαίες μονάδες) στην περίπτωση των νέων 18-29 ετών. Στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες η σχετική φτώχεια αυξάνεται λιγότερο, με την εξαίρεση των ηλικιωμένων όπου εμφανίζεται μειωμένη. Η ηλικιακή ομάδα 65+ εμφανίζει σημαντική μείωση της σχετικής φτώχειας, από 19% το 2009 σε 12% το 2013. Το εύρημα αυτό έρχεται σε σύγκρουση με την ευρύτατα διαδεδομένη αντίληψη που θεωρεί τους ηλικιωμένους ως τα κύρια θύματα της κρίσης. Είναι όμως μάλλον αναμενόμενο, εάν αναλογιστούμε τα εξής δεδομένα. Πρώτον, οι κατώτατες συντάξεις π.χ. του ΙΚΑ μειώθηκαν λιγότερο από τους κατώτατους μισθούς. Δεύτερον, οι συνταξιούχοι ηλικίας κάτω των 65 προέρχονται κατά κανόνα από κατηγορίες (στρατιωτικοί, μισθωτοί Δημοσίου-ΔΕΚΟ-Τραπεζών, μητέρες ανηλίκων κτλ.) που διέθεταν υψηλότερα εισοδήματα και συνταξιοδοτήθηκαν με ευνοϊκότερους όρους. Τρίτον, οι συντάξεις έστω και μειωμένες εξακολούθησαν να καταβάλλονται (ενώ οι μισθοί, σε περίπτωση απόλυσης, όχι). Βέβαια, διευκρινίζουμε ότι αναφερόμαστε στη σχετική φτώχεια που σημαίνει ότι μια ομάδα μπορεί να βελτιώσει τη σχετική θέση της μόνο και μόνο επειδή στη διάρκεια της ύφεσης το εισόδημα των

άλλων ομάδων μειώθηκε περισσότερο. Ακόμη και αν οι χαμηλοσυνταξιούχοι φαίνεται να έχουν χάσει από το 2009 μικρότερο μέρος του χρηματικού εισοδήματός τους από ότι οι χαμηλόμισθοι, το βιοτικό τους επίπεδο μπορεί να έχει υποστεί μεγαλύτερη υποβάθμιση εάν τώρα αναγκάζονται να πληρώνουν περισσότερο για φάρμακα, περίθαλψη και άλλες υπηρεσίες που τότε ήταν δωρεάν ή κόστιζαν λιγότερο.

Σταθερό όριο φτώχειας

Ο δεύτερος δείκτης φτώχειας που παρουσιάζεται, κρατά το όριο φτώχειας σταθερό στο 60% του διαμέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του 2009. Με τον δείκτη αυτό προσπαθούμε να υπολογίσουμε τον αριθμό των πολιτών με πραγματικό εισόδημα κάτω από το όριο φτώχειας της τελευταίας χρονιάς πριν την κρίση. Σε εποχές κρίσης, είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι τα άτομα συγκρίνουν το βιοτικό τους επίπεδο όχι μόνο με αυτό της «μέσης οικογένειας» στη χώρα στην οποία κατοικούν, αλλά και με το δικό τους βιοτικό επίπεδο στο πρόσφατο παρελθόν. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, το ποσοστό φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο έχει αυξηθεί κατακόρυφα, σε 39% το 2012 και 44% το 2013. Η επιδείνωση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη για τους άνεργους. Η αύξηση του ποσοστού φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο υπήρξε λιγότερο θεαματική σε δύο πολύ διαφορετικές περιπτώσεις. Αφενός στην περίπτωση των ηλικιωμένων ή συνταξιούχων και των αγροτών: εκεί η φτώχεια ήταν αρχικά υψηλή, ενώ την περίοδο 2009-2013 αυξήθηκε και άλλο κατά 19-21 ποσοστιαίες μονάδες. Αφετέρου στην περίπτωση δύο ομάδων χαμηλής φτώχειας (μισθωτοί σε Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες και ιατροί, νομικοί, μηχανικοί, εργαζόμενοι στα ΜΜΕ): εκεί η αύξηση με βάση το σταθερό όριο ήταν πολύ μικρότερη (+9 και +2 ποσοστιαίες μονάδες αντιστοίχως). Το σταθερό όριο φτώχειας (60% του τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένου διάμεσου εισοδήματος του 2009) αντιστοιχούσε το 2013 σε €665 το μήνα για άτομο που ζει μόνο του και σε €1.397 το μήνα για ζευγάρι με δύο παιδιά.

Όριο ακραίας φτώχειας

Σε εποχές απότομης πτώσης του βιοτικού επιπέδου το πρόβλημα της φτώχειας μπορεί να πάρει τέτοιες διαστάσεις που να καθιστά επιτακτικό τον υπολογισμό του αριθμού των πολιτών με εισόδημα όχι απλώς χαμηλότερο από κάποιο όριο σχετικής φτώχειας, αλλά τόσο χαμηλό που να μην επαρκεί πλέον για την αγορά ενός βασικού καλαθιού αγαθών, τα οποία κρίναμε ως απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Προφανώς,

το κόστος του ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης μεταβάλλεται ανάλογα με το μέγεθος και τη σύνθεση της οικογένειας, ανάλογα με τον τόπο διαμονής, καθώς και ανάλογα με το εάν η οικογένεια διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή αντίθετα βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο. Το όριο ακραίας φτώχειας είναι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης, το οποίο εκτιμήθηκε το 2013 σε €233 το μήνα για άτομο που ζει μόνο του και σε €684 το μήνα για ζευγάρι με δύο παιδιά (νοικοκυριά που διαμένουν στην Αθήνα και δεν βαρύνονται με έξοδα ενοικίου ή στεγαστικού δανείου). Εκτιμάται ότι 20% των παιδιών ζει σε οικογένειες που δεν είναι σε θέση να αγοράσουν τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Η κατάσταση των ανέργων δείχνει να είναι ακόμη χειρότερη. Ακόμη: 24% όσων ζουν σε νοικοκυριά που βαρύνονται από ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο, 21% όσων μένουν στην Αθήνα, 20% των φοιτητών ή σπουδαστών, 8, 18% των ατόμων ηλικίας 30 έως 45 ετών, καθώς και 16% των αυτοαπασχολουμένων φαίνεται να διαθέτουν εισόδημα χαμηλότερο από το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης. Αντίθετα, οι μισθωτοί σε Δημόσιο, ΔΕΚΟ και Τράπεζες, οι εργαζόμενοι στα ΜΜΕ, καθώς και οι ιατροί, νομικοί ή μηχανικοί αντιμετωπίζουν ασήμαντα ποσοστά ακραίας φτώχειας. Από την άλλη, το αντίστοιχο ποσοστό στην περίπτωση των ηλικιωμένων είναι κάτω από 3%. Πράγματι, ακόμη και μια χαμηλή σύνταξη αρκεί για να καλύψει το κόστος απόκτησης των βασικών αγαθών που κρίναμε απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Υπό μια κρίσιμη προϋπόθεση όμως: ότι φάρμακα και περίθαλψη είναι δωρεάν. Στο βαθμό που η προϋπόθεση αυτή παραβιάζεται, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι το ποσοστό των ηλικιωμένων που πλήττονται από την ακραία φτώχεια είναι ενδεχομένως υψηλότερο.

Εν συνεχεία, στην Ελλάδα, ο Ματσαγγάνης *et al* (2016) επιβεβαίωσαν ότι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης είναι ίσο με την αξία ενός βασικού καλαθιού απολύτως απαραίτητων αγαθών. Η αξία ενός τέτοιου καλαθιού διαφέρει ανάλογα με τον τόπο διαβίωσης του νοικοκυριού, το μέγεθος και τη σύνθεσή του, καθώς και ανάλογα με το εάν το νοικοκυριό διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή, αντίθετα, βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο. Μία ενδιαφέρουσα διάσταση που τονίζεται είναι η επαγγελματική κατηγορία του επικεφαλής του νοικοκυριού. Εδώ οι αντιθέσεις είναι πράγματι εντυπωσιακές. Στο ένα άκρο, το ποσοστό ακραίας φτώχειας σε οικογένειες ανέργων κυμαίνεται τα τελευταία χρόνια σε επίπεδα της τάξης του 70%-75%. Στο άλλο άκρο, το αντίστοιχο ποσοστό σε οικογένειες δημοσίων υπαλλήλων (καθώς και εργαζομένων στις ΔΕΚΟ και στις τράπεζες) παραμένει

χαμηλότερο από 1%. Κατά τα άλλα, οι οικογένειες με παιδιά αντιμετωπίζουν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ακραίας φτώχειας από ότι τα νοικοκυριά χωρίς παιδιά. Όσον αφορά τη γεωγραφική περιοχή και το ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας, τα αποτελέσματα είναι μάλλον αναμενόμενα. Η ακραία φτώχεια είναι εκτενέστερη στην Αθήνα και στις άλλες πόλεις παρά στις ημιαστικές και στις αγροτικές περιοχές. Από την άλλη, οι οικογένειες που διαμένουν σε ενοικιαζόμενη κατοικία αντιμετωπίζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά ακραίας φτώχειας από ότι εκείνες που μένουν σε δικό τους σπίτι (ιδίως εάν δεν πληρώνουν στεγαστικό δάνειο). Στον αντίποδα βρίσκονται ομάδες που εμφανίζονται ανεπηρέαστες από την παρατεταμένη οικονομική ύφεση και τα μέτρα λιτότητας, εξακολουθώντας να καταγράφουν πολύ χαμηλά ποσοστά ακραίας φτώχειας: νοικοκυριά με δύο εργαζόμενους (ιδίως όταν είναι πλήρους απασχόλησης), οι υπάλληλοι Δημοσίου, ΔΕΚΟ και Τραπεζών, καθώς και οι ελεύθεροι επαγγελματίες (ειδικά οι ιατροί, οι νομικοί, οι μηχανικοί και οι δημοσιογράφοι). Απρόσμενα χαμηλά εμφανίζονται επίσης τα ποσοστά ακραίας φτώχειας για τους συνταξιούχους και τους ηλικιωμένους.

Είναι ευρέως διαδεδομένο ότι οι περισσότεροι δείκτες φτώχειας που χρησιμοποιούνται στην Ευρώπη βασίζονται στο εισόδημα. Αυτό τεκμηριώνεται θεωρητικά με την άποψη ότι το εισόδημα αντιστοιχεί στην ικανότητα του κατόχου του να κινητοποιεί πόρους, ενώ ταυτόχρονα στηρίζεται στην κοινή λογική ότι «φτωχός είναι όποιος δεν έχει χρήματα». Ωστόσο, οι Ματσαγγάνης *et al* (2016) υποστηρίζουν το αντίθετο με την εξής εξήγηση : τα νοικοκυριά αφιερώνουν σε καταναλωτικές δαπάνες ένα μέρος του εισοδήματος και αποταμιεύουν το υπόλοιπο. Καθώς αυξάνεται το εισόδημα, αυξάνεται και η κατανάλωση. Μεταξύ ατόμων, οι πλούσιοι καταναλώνουν περισσότερο από τους φτωχούς. Ωστόσο, το εισόδημα υπόκειται σε μεγαλύτερες διακυμάνσεις από ότι η κατανάλωση. Αυτό συμβαίνει επειδή, όταν το εισόδημα είναι ασταθές και απρόβλεπτο (όπως π.χ. στην περίπτωση κερδών από γεωργική και επιχειρηματική δραστηριότητα ή αποδόσεων από επενδύσεις ή αμοιβών από ελεύθερο επάγγελμα), τα άτομα διατηρούν σταθερότερο το καταναλωτικό τους πρότυπο: αποταμιεύουν στις «καλές» χρονιές και αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους (ή δανείζονται) στις «κακές» χρονιές. Κατά συνέπεια, η κατανάλωση είναι καλύτερο μέτρο του βιοτικού επιπέδου από ό,τι το εισόδημα. Επίσης, το βιοτικό επίπεδο ενός ατόμου διαμορφώνεται με γνώμονα όχι μόνο το εισόδημα, αλλά και τον πλούτο. Αυτό είναι αρκετά συνηθισμένο στην περίπτωση αρκετών ηλικιωμένων που έχουν σχετικά χαμηλό εισόδημα αλλά σχετικά μεγάλη περιουσία (κινητή ή

ακίνητη). Άρα, η κατανάλωση είναι καλύτερο μέτρο του βιοτικού επιπέδου, καθώς αντανακλά τόσο το εισόδημα όσο και τον πλούτο.

Η έρευνα του Πασιαρδή & Σπύρου (2003) έλαβε χώρα στη Κύπρο και εξέτασε τους λόγους για τους οποίους ο δείκτης τιμών του καταναλωτή στην Κύπρο, ως δείκτης μέτρησης του βιοτικού επιπέδου, δεν εκφράζει ορθά τις επιπτώσεις του πληθωρισμού στο κόστος ζωής των νοικοκυριών. Ο πληθωρισμός είναι καθοριστικός δείκτης της κατάστασης μιας οικονομίας και η συγκράτηση του σε χαμηλά επίπεδα είναι κεντρικός στόχος της νομισματικής πολιτικής σε όλες τις χώρες. Ο πληθωρισμός, η γενική αύξηση των τιμών σε μια οικονομία, συνήθως μετριέται ως η αύξηση στο κόστος του λεγόμενου ‘καλαθιού’ του καταναλωτή (ή της νοικοκυράς), δηλαδή των αγαθών και υπηρεσιών που αγοράζει ο μέσος καταναλωτής. Το ερώτημα που προκύπτει εδώ είναι ποιο καλάθι πρέπει να χρησιμοποιηθεί στη μέτρηση του πληθωρισμού, αυτό που αγόραζε ο καταναλωτής πριν ή αυτό που αγοράζει μετά την αύξηση στις τιμές; Ο δείκτης τιμών που προκύπτει είναι διαφορετικός στις δύο περιπτώσεις γιατί όταν αλλάζουν οι τιμές, ο καταναλωτής τείνει να αγοράζει μικρότερες ποσότητες αγαθών των οποίων οι τιμές αυξήθηκαν σχετικά περισσότερο και μεγαλύτερες ποσότητες αγαθών των οποίων οι τιμές αυξήθηκαν σχετικά λιγότερο. Οι διαφορετικές επιδράσεις του πληθωρισμού μεταξύ των κοινωνικοοικονομικών ομάδων, οφείλονται στο ότι το καλάθι των αγαθών και υπηρεσιών που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του κόστους ζωής δεν είναι εξίσου αντιπροσωπευτικό για όλους τους καταναλωτές. Με άλλα λόγια, ο πληθωρισμός δεν επηρεάζει το κόστος ζωής όλων των καταναλωτών με τον ίδιο τρόπο γιατί οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών δεν αυξάνονται με το ίδιο ποσοστό. Κατά συνέπεια, η αύξηση του κόστους ζωής λόγω πληθωρισμού είναι μεγαλύτερη για τις ομάδες καταναλωτών που δαπανούν μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος τους σε αγαθά των οποίων οι τιμές αυξάνονται σχετικά περισσότερο. Αντίθετα, ομάδες καταναλωτών που δαπανούν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος τους σε αγαθά των οποίων οι τιμές αυξάνονται σχετικά λιγότερο αντιμετωπίζουν μικρότερη διάβρωση του βιοτικού τους επιπέδου από τον πληθωρισμό. Επιπλέον, ένας άλλος δείκτης μέτρησης του βιοτικού επιπέδου είναι ο πραγματικός δείκτης κόστους ζωής (true cost of living index), ο οποίος δεν υποεκτιμά (ούτε υπερεκτιμά) τον πληθωρισμό διότι δεν δείχνει πόσο περισσότερο κοστίζει στις νέες τιμές ένα συγκεκριμένο καλάθι αγαθών αλλά ένα συγκεκριμένο ‘βιοτικό επίπεδο’. Ο πραγματικός δείκτης κόστους ζωής προσεγγίζεται με τη φόρμουλα Torquist. Επομένως, η αδυναμία του δείκτη τιμών του καταναλωτή να αποδίδει σωστά τις επιπτώσεις του πληθωρισμού στο κόστος

ζωής οφείλεται στη : διαφορετικότητα του ανάμεσα στα νοικοκυριά, υποεκτίμησή του λόγω του φαινομένου της υποκατάστασης, και η αδυναμία του να λάβει υπόψη ποιοτικές αλλαγές. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως ένας δείκτης τιμών δεν μπορεί να είναι αντιπροσωπευτικός για όλες τις εισοδηματικές ομάδες, ιδιαίτερα για τους συνταξιούχους και άλλα νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα. Το ‘καλάθι’ των νοικοκυριών αυτών περιέχει βασικά αγαθά και υπηρεσίες πρώτης ανάγκης (τρόφιμα, θέρμανση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κλπ) των οποίων οι τιμές ιστορικά τείνουν να αυξάνονται με ταχύτερο ρυθμό από τα διαρκή αγαθά και είδη πολυτελείας.

Στην Ελλάδα, η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) (2013) αναφέρει τους δείκτες συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού της Χώρας που προκύπτουν από τα στοιχεία της δειγματοληπτικής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, σε 5.626 νοικοκυριά, έτους 2012, με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το έτος 2011. Συγκεκριμένα, τονίζεται ο δείκτης υλική στέρηση, δηλαδή το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες με αποτέλεσμα να στερούνται τεσσάρων τουλάχιστον βασικών αγαθών και υπηρεσιών από το σύνολο των εννέα: (1) Δυσκολίες ανταπόκρισης στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών όπως ενοίκιο ή δόση δανείου, πάγιοι λογαριασμοί (ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, φυσικού αερίου κλπ.), δόσεις πιστωτικών καρτών ή δόσεις δανείου για οικοσκευή, διακοπές κ.ά., ή αγορές με δόσεις κύριας κατοικίας (2) Οικονομική αδυναμία για πληρωμή μιας εβδομάδας διακοπών (3) Οικονομική αδυναμία για διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας (4) Οικονομική αδυναμία για αντιμετώπιση έκτακτων, αλλά αναγκαίων δαπανών αξίας περίπου 540 ευρώ για το 2012 (5) Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν τηλέφωνο (περιλαμβάνεται και το κινητό τηλέφωνο) (6) Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν έγχρωμη τηλεόραση (7) Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν πλυντήριο ρούχων (8) Οικονομική αδυναμία να διαθέτουν ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο και (9) Οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο πληθυσμός που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες με αποτέλεσμα να στερείται, τουλάχιστον, τέσσερις 4 από τις εννέα 9, συνολικά, διαστάσεις της υλικής στέρησης είναι :

- 20,9% των παιδιών ηλικίας κάτω των 18 ετών
- 34,7% του πληθυσμού ηλικίας 18 έως 59 ετών που έχει ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- 20,7% του πληθυσμού ηλικίας 18 έως 64 ετών
- 8,6% του πληθυσμού ηλικίας 18 έως 59 ετών που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση
- 14,3% του πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω
- Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε κατοικία με στενότητα χώρου ανέρχεται σε 26,5% για το σύνολο του πληθυσμού. Ένα μέλος θεωρείται ότι έχει στενότητα χώρου εάν το νοικοκυριό του δεν έχει στη διάθεσή του: ένα δωμάτιο για το νοικοκυριό, ένα δωμάτιο για κάθε ζευγάρι, ένα δωμάτιο για κάθε άγαμο μέλος ηλικίας 18 ετών και άνω, ένα δωμάτιο για δυο άγαμα μέλη του νοικοκυριού του ίδιου φύλου ηλικίας 12 έως 17 ετών, ένα δωμάτιο για κάθε άγαμο μέλος διαφορετικού φύλου ηλικίας 12 έως 17 ετών, ένα δωμάτιο για κάθε δύο μέλη ηλικίας κάτω των 12 ετών.
- Περιβαλλοντικά προβλήματα από παρακείμενη βιομηχανία ή προβλήματα από την κυκλοφορία αυτοκινήτων δηλώνει ότι αντιμετωπίζει το 26,4% του συνολικού πληθυσμού, ενώ ποσοστό 19,8% του ίδιου πληθυσμού αναφέρει ως πρόβλημα τους βανδαλισμούς και την εγκληματικότητα στην περιοχή του.
- Το 40,3% του πληθυσμού που έχει λάβει καταναλωτικό δάνειο για αγορά αγαθών και υπηρεσιών, δηλώνει ότι δυσκολεύεται πάρα πολύ στην αποπληρωμή αυτού ή των δόσεων.
- Το ελάχιστο μέσο καθαρό μηνιαίο εισόδημα για την αντιμετώπιση των αναγκών των νοικοκυριών της χώρας ανέρχεται, κατά δήλωσή τους, σε 1.940 ευρώ. Τα φτωχά νοικοκυριά χρειάζονται 1.677 ευρώ, ενώ τα μη φτωχά νοικοκυριά 2.014 ευρώ
- Τα νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν ελλείψεις βασικών ανέσεων στην κύρια κατοικία κατατάσσονται κατά καθεστώς ιδιοκτησίας: 3,6% των νοικοκυριών με ιδιόκτητη κατοικία με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη), 6,3% των νοικοκυριών με ιδιόκτητη κατοικία χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη), 9,9% σε ενοικιασμένη κατοικία και 13,1% σε παραχωρημένη δωρεάν κατοικία. Ένα νοικοκυριό θεωρείται ότι έχει έλλειψη βασικών ανέσεων της κατοικίας, εάν έχει: Διαρροή στη στέγη, υγρασία στους τοίχους, στα πατώματα, στα θεμέλια ή υπάρχουν σάπιες κάσες στα παράθυρα ή σάπια πατώματα, σκοτεινά δωμάτια, εσωτερική τουαλέτα, εσωτερικό λουτρό ή ντους.

Συγκριτικά, η κατανομή του πληθυσμού με σοβαρή υλική υστέρηση στην Ευρώπη (2012) έχει ως εξής : Βουλγαρία 44,1 %, Ρουμανία 29,9%, Λετονία 26%, Ουγγαρία 25,7%, Λιθουανία 19,8%, **Ελλάδα 19,5%**, Κύπρος 15%, Βέλγιο 6,5%, Ελβετία 0,8%.

Στην Οττάβα, ο Sharpe (1999) μελέτησε κάποιους δείκτες μέτρησης του βιοτικού επιπέδου. Αρχικά, χρησιμοποιεί ως δείκτη μέτρησης του βιοτικού επιπέδου το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν(ΑΕΠ / GDP) ανά κάτοικο. Δεδομένου ότι το ΑΕΠ/GDP μετρά την ετήσια οικονομική παραγωγή δηλαδή τη συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται εντός των συνόρων μιας χώρας, το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ(Average GDP per capita) μας λέει πόσο μεγάλο θα ήταν το μερίδιο του κάθε ατόμου αν διαιρέσουμε το συνολικό σε ίσα μέρη . Εάν το κατά κεφαλήν του πραγματικού ΑΕΠ αυξάνεται , υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ότι :

(α) περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες είναι διαθέσιμα στους καταναλωτές και

(β) οι καταναλωτές είναι σε καλύτερη θέση για να τα αγοράσουν. Και ενώ η αγορά περισσότερων υλικών πραγμάτων δεν θα βοηθήσει απαραίτητα να βρούμε την αληθινή ευτυχία ή την αληθινή αγάπη ή την αληθινή φώτιση, όπως χαρακτηρίζει το άρθρο, ωστόσο είναι μια πολύ καλή ένδειξη του υλικού του βιοτικού μας επιπέδου. Επισημαίνεται ότι η αύξηση της παραγωγικότητας είναι το κλειδί για την τόνωση του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ θεωρείται ότι έχει κάποιες ελλείψεις διότι δεν λαμβάνει υπόψη την απλήρωτη εργασία, δηλαδή δεν αναγνωρίζει την αξία των οικιακών εργασιών, τη φροντίδα των παιδιών , τη φροντίδα ηλικιωμένων, την εθελοντική εργασία ή την κοινωνική εργασία. Επίσης, δε λαμβάνει υπόψη την κατανομή του πλούτου επομένως υπάρχει πάντα η πιθανότητα ότι ένα μεγάλο μερίδιο των κερδών του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ θα πάει σε ένα σχετικά μικρό ποσοστό του πληθυσμού. Τέλος, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν υπολογίζει τις αλλαγές στην ποιότητα ζωής όπως καθαρός αέρας, καθαρό νερό, ούτε αντικατοπτρίζει πλήρως τις αλλαγές στην ποιότητα των αγαθών. Βλέπουμε δηλαδή ότι ενώ είναι ένας δείκτης που χρησιμοποιείται από εκατομμύρια χώρες για την μέτρηση του βιοτικού επιπέδου, η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει την προσοχή σε τρεις εναλλακτικούς δείκτες που είναι: ο Γνήσιος Δείκτης Προόδου(GPI), Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης(HDI) και ο Δείκτης Κοινωνικής Υγείας.

Αναλυτικά:

- GPI : Ο Γνήσιος Δείκτης Προόδου(GPI: The Genuine Progress Indicator)

1. Σε περίπτωση εγκλήματος ή διάλυσης της οικογένειας, για παράδειγμα, ο δείκτης ΑΕΠ/GDP επιβάλλει το μεγάλο οικονομικό κόστος στα άτομα και την κοινωνία. Τα κόστη από τέτοιες ενέργειες μπορεί να είναι: αμοιβή νομικών, ιατρικές δαπάνες ή υλικές ζημιές. Αντίθετα, ο δείκτης GPI αφαιρεί αυτές τις δαπάνες που προκύπτουν από το έγκλημα και το διαζύγιο.
2. Οικιακά και εθελοντική εργασία: το μεγαλύτερο μέρος των έργων στην κοινωνία αφορούν στις ρυθμίσεις των νοικοκυριών και την κοινότητα όπως η φροντίδα των παιδιών, οι επισκευές στο σπίτι και η εθελοντική εργασία. Οι εισφορές αυτές αγνοούνται στο ΑΕΠ. Αντιθέτως, ο δείκτης GPI περιλαμβάνει μεταξύ αυτών και την αξία της οικιακής εργασίας την οποία υπολογίζει κατά προσέγγιση ως το κόστος της μίσθωσης κάποιου να το κάνει.
3. Ρύπανση: Το ΑΕΠ μετράει συχνά τη ρύπανση ως ένα διπλό κέρδος δηλαδή την μια φορά όταν δημιουργείται και στη συνέχεια και πάλι όταν καθαριστεί. Σε αντίθεση ,ο GPI αφαιρεί τα έξοδα αέρα και της μόλυνσης των υδάτων, όπως μετράται με τη πραγματική βλάβη στην ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον.

- HDI : Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης(HDI: The Human Development Index)

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης(ΔΑΑ/HDI) προσφέρει μια παγκόσμια προοπτική για το ζήτημα του πόσο καλά οι άνθρωποι ζουν . Επινοήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη στη δεκαετία του 1990 και είναι στατιστικός δείκτης ο οποίος χρησιμοποιείται για να κατατάσσει τις χώρες με βάση την "ανθρώπινη ανάπτυξη". Αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο που κατασκευάζεται με βάση τρεις επί μέρους δείκτες οι οποίοι σχετίζονται με το προσδόκιμο ζωής, τον βαθμό εκπαίδευσης και την ποιότητα ζωής. Σύμφωνα με αυτό το δείκτη, παρατηρήθηκε ότι σχεδόν ένα δισεκατομμύριο από τους ανθρώπους στον κόσμο δεν έχουν πρόσβαση σε βελτιωμένες πηγές νερού εκ των οποίων 2,4 δις δεν έχουν πρόσβαση σε βασικές εγκαταστάσεις υγιεινής. Έντεκα εκατομμύρια παιδιά ηλικίας κάτω των πέντε ετών πεθαίνουν κάθε χρόνο από αιτίες που προλαμβάνονται. Αυτό είναι ισοδύναμο με περισσότερους από 30.000 θανάτους ανά ημέρα. Περίπου 1,2 δισεκατομμύρια άνθρωποι ζουν με λιγότερο από \$ 1 την ημέρα. Ωστόσο, υπήρχαν και κάποια ενθαρρυντικά στοιχεία όπως ότι ένα παιδί που γεννήθηκε το 2002, θα μπορούσε να ζήσει οκτώ χρόνια περισσότερο από ό, τι ένας γεννημένος στις αρχές της δεκαετίας 1970. Το

μερίδιο των αγροτικών οικογενειών που έχουν πρόσβαση σε ασφαλές νερό έχει αυξηθεί περισσότερο από το πενταπλάσιο από τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Μεταξύ 1975 και 1998, ο μέσος όρος των εισοδημάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες σχεδόν διπλασιάστηκε σε πραγματικούς όρους, από \$ 1.300 έως \$ 2.500.

- Δείκτης Κοινωνικής Υγείας (Index of Social Health)

Ο δείκτης κοινωνικής υγείας μετρά την κοινωνική ευημερία ενός έθνους και λαμβάνει υπόψη δεκαέξι επιμέρους δείκτες. Ο Marc Miringoff (2004) δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε τρεις από τους δείκτες αυτούς: την παιδική φτώχεια, την κάλυψη της υγειονομικής περίθαλψης και την ολοκλήρωση του λυκείου και τονίζει ότι αυτοί οι δείκτες έχουν εξέχουσα σημασία για την κοινωνική ευημερία. Αξίζει να αναφέρουμε και τους δεκαέξι δείκτες της κοινωνικής υγείας:

1. Προσιτή στέγαση
2. Φτώχεια σε άτομα άνω των 65 ετών
3. Θανατηφόρα ατυχήματα που σχετίζονται με το αλκοόλ
4. Κακοποίηση παιδιών
5. Παιδική φτώχεια
6. Ασφαλιστική κάλυψη υγείας
7. Ολοκλήρωση Γυμνασίου
8. Η ανισότητα στην οικογενειακό εισόδημα
9. Η βρεφική θνησιμότητα
10. Προσδόκιμο ζωής
11. Η ανεργία
12. Το βίαιο έγκλημα
13. Οι μισθοί
14. Αυτοκτονία νεολαίας
15. Χρήση ναρκωτικών από εφήβους
16. Γεννήσεις εφήβων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΑΠΑΝΕΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Στην Ελλάδα, οι Ματσαγγάνης *et al* (2016) τονίζουν ότι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης είναι ίσο με την αξία ενός βασικού καλαθιού απολύτως απαραίτητων αγαθών. Η αξία ενός τέτοιου καλαθιού διαφέρει ανάλογα με τον τόπο διαβίωσης του νοικοκυριού, το μέγεθος και τη σύνθεσή του, καθώς και ανάλογα με το εάν το νοικοκυριό διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή, αντίθετα, βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο.

Ξεκινώντας ο Κοττώρης (2013) τονίζει ότι το θέμα της διαχείρισης των οικονομικών του νοικοκυριού ήταν ανέκαθεν σημαντικό για την οικογενειακή ευημερία, σήμερα όμως δείχνει πιο κρίσιμο από ποτέ. Η μείωση των μισθών και εισοδημάτων, το γεγονός ότι στις περισσότερες οικογένειες υπάρχει τουλάχιστον ένας άνεργος και οι συνεχώς αυξανόμενες δαπάνες και υποχρεώσεις προς το Δημόσιο έχουν δημιουργήσει προβλήματα στην ποιότητα διαβίωσης των περισσότερων οικογενειών. Για τον λόγο αυτό, η σωστή διαχείριση των εσόδων και εξόδων, η λήψη αποφάσεων για τη μείωση και τακτοποίηση των δαπανών, η σωστή καταγραφή και ο υπολογισμός τους είναι σημεία μεγάλης σημασίας. Μέσα από μια έρευνα που εντάσσεται στις ειδικές και έκτακτες έρευνες του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (συνεργασία με την εταιρία MARCAE) και έγινε σε δείγμα 1207 αντιπροσωπευτικών νοικοκυριών στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας την περίοδο Δεκεμβρίου 2012, φάνηκαν τα παρακάτω:

- Ο μισός πληθυσμός κινδυνεύει να βρεθεί στο οικονομικό περιθώριο (δεν καλύπτει φορολογικές υποχρεώσεις, χρωστάει δάνειο, αγοράζει αγαθά χαμηλότερης ποιότητας για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις).
- Το 93,1 % των νοικοκυριών έχει υποστεί μειώσεις εισοδήματος το διάστημα της κρίσης.
- Το 40% των νοικοκυριών έχουν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία.
- Κλίμα απαισιοδοξίας επικρατεί στα ελληνικά νοικοκυριά – Αρνητικές προβλέψεις για περαιτέρω συρρίκνωση εισοδημάτων (το 72% των νοικοκυριών αναμένει νέα μείωση εισοδημάτων εντός του 2013). Το κλίμα αυτό επιδρά στην επιδείνωση του οικονομικού κύκλου.
- Νοικοκυριά στα όρια αποφυγής πληρωμών προς το δημόσιο, Δ.Ε.Κ.Ο. δάνεια, λόγω αδυναμίας (το 40% των νοικοκυριών καθυστερεί τις οφειλές για να μπορέσει να ανταπεξέλθει, ενώ το 50% δε διαθέτει επαρκές εισόδημα, για την κάλυψη των υποχρεώσεων).

- ✚ Η αγορά βρίσκεται σε μια παρατεταμένη δεκάμηνη «χειμερία νάρκη», δεδομένου ότι το 70% των νοικοκυριών αναμένει τις εκπτώσεις (2 μήνες) για να αγοράσει βασικά αγαθά.
- ✚ Καθίζηση συνεισφοράς στα εισοδήματα των νοικοκυριών από επιχειρηματική δραστηριότητα (μόλις το 12,6% δηλώνει ως ΚΥΡΙΑ πηγή το εισόδημα από επιχείρηση). Βασική στήριξη των νοικοκυριών αποτελούν τα εισοδήματα από συντάξεις (42,6%).
- ✚ Δραματικές περικοπές στην κατανάλωση μετά από την οριζόντια μείωση εισοδημάτων – Αλυσιδωτές αντιδράσεις στο σύνολο της οικονομίας (το 70% των νοικοκυριών έχει κάνει περικοπές στις δαπάνες ειδών διατροφής, ενώ το 92%, περιόρισε τις δαπάνες για ένδυση – υπόδηση).

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, το 93,1% των νοικοκυριών, είχε σημαντική μείωση των εισοδημάτων μετά το ξέσπασμα της κρίσης. Ο μέσος όρος μείωσης του οικογενειακού εισοδήματος σε σχέση με 3 χρόνια πριν, καταγράφεται στο 38%.

3.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΑΠΑΝΩΝ

Η ΕΛΣΤΑΤ(2015) πραγματοποίησε έρευνα οικογενειακού προϋπολογισμού για τις εύλογες δαπάνες διαβίωσης η οποία έγινε από εμπειρογνώμονες των υπουργείων Ανάπτυξης και Οικονομικών. Η έρευνα συγκέντρωσε αναλυτικές πληροφορίες από αντιπροσωπευτικό δείγμα νοικοκυριών της χώρας ανεξάρτητα από το αν έχουν δάνειο ή όχι, σχετικά με τις δαπάνες διαβίωσής τους. Επισημαίνεται ότι, παρά τα διαφορετικά πρότυπα κατανάλωσης που παρατηρούνται ανάλογα με τον τύπο νοικοκυριού, η μεγαλύτερη δαπάνη που καταγράφεται για όλους τους τύπους νοικοκυριών αφορά σε είδη διατροφής. Η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών το 2014 ανήλθε σε 1460,52 ευρώ, σημειώνοντας μείωση κατά 3,2 % ή 48,87 ευρώ από το 2013. Το μεγαλύτερο μερίδιο δαπανών του μέσου προϋπολογισμού των νοικοκυριών αφορά στα είδη διατροφής (20,5%) και ακολουθούν η στέγαση (13,4%) και οι μεταφορές (12,7%), ενώ οι υπηρεσίες εκπαίδευσης αντιστοιχούν στο μικρότερο μερίδιο δαπανών (3,5%).

Σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε Ελλάδα, Βουλγαρία και Ιταλία το μεγαλύτερο μερίδιο των δαπανών αφορά τα είδη διατροφής. Για την Δανία, Ισπανία και Νορβηγία οι υψηλότερες δαπάνες αφορούν τη στέγαση, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο αφορά τις μεταφορές. Η Ελλάδα και η Βουλγαρία καταγράφουν τη μεγαλύτερη ιδιωτική δαπάνη για υγεία (7,2% και 6,3% αντίστοιχα).

Ανάλογα με τον τύπο του νοικοκυριού, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η μέση μηνιαία δαπάνη είναι:

- Όλα τα νοικοκυριά : 1460,52
- Άτομο μόνο κάτω των 65 ετών : 1003,05
- Άτομο μόνο άνω των 65 ετών : 669,12
- Ζευγάρι : 1216,21
- Ζευγάρι με 1 παιδί έως και 16 ετών: 1902,69
- Ζευγάρι με 2 παιδιά έως και 16 ετών: 2096,12
- Ζευγάρι με 3 παιδιά και άνω έως και 16 ετών: 2015,88
- 1 γονέας με 1 παιδί ή περισσότερα έως και 16 ετών : 1446,77
- Ζευγάρι ή 1 γονέας με παιδιά άνω των 16 ετών: 1784,44

Η ταξινόμηση των δαπανών των νοικοκυριών έγινε με βάση τρία κριτήρια:

- 📊 Δημογραφικά κριτήρια (μέγεθος νοικοκυριού, αριθμός τέκνων)
- 📊 Είδος κατοικίας (ιδιοκατοίκηση, ενοίκιο, δάνειο)
- 📊 Γεωγραφικά κριτήρια (επίπεδο αστικότητας, γεωγραφική θέση)

Έτσι λοιπόν, οι δαπάνες ενός νοικοκυριού χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

1. Δαπάνες κοινής διαβίωσης : ενοίκιο, δαπάνες διατροφής (supermarket, φούρνος, ζαχαροπλαστική, αγορά έτοιμου φαγητού, καφέ, χυμοί, έξοδα σε καντίνες και κυλικεία σχολείων), δαπάνες ένδυσης και υπόδησης, κοινόχρηστα (καθαριότητα πολυκατοικίας, αποχέτευση) θέρμανση, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, σταθερή και κινητή τηλεφωνία, οικιακή βοηθός ή φροντιστής παιδιών, συντήρηση σπιτιού, υλικά καθαριότητας (σαπούνια, απορρυπαντικά), ανανέωση εξοπλισμού (σκεύη, ηλεκτρικές συσκευές), ασφάλιση κατοικίας
2. Δαπάνη εκπαίδευσης : δίδακτρα σχολείου, φροντιστήριο, παιδικοί σταθμοί, δραστηριότητες παιδιών, σχολικά βοηθήματα, γραφική ύλη, δίδακτρα επιμόρφωσης, δίδακτρα μεταπτυχιακών σπουδών, δαπάνες για ενημέρωση (εφημερίδες, βιβλία)
3. Δαπάνη υγείας : κόστος παρακολούθησης σε γιατρό, νοσηλεία – εξετάσεις, φάρμακα, προσωπική βοηθός, ασφαλιστικές εισφορές υγείας, δαπάνες υπηρεσιών κοινωνικής προστασίας

(γηροκομεία, ιδρύματα, ΑΜΕΑ, παιδότοποι), λοιπές δαπάνες (δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, φοροτεχνικοί)

4. Δαπάνη μεταφοράς : συγκοινωνίες – ημερήσιο εισιτήριο, μηνιαία κάρτα διαδρομών για τα Μ.Μ.Μ, κόστος ταξί, καύσιμα αυτοκινήτου, συνεργεία, ασφάλιστρα αυτοκινήτου, τέλη κυκλοφορίας, διόδια, πρόβλεψη επισκευής λόγω ατυχήματος
5. Προσωπικές δαπάνες : ένδυση – υπόδηση, καλλυντικά, υπηρεσίες φροντίδας(κομμωτήριο), άθληση, συνδρομές (πχ. σε περιοδικά), διασκέδαση, κατανάλωση αλκοολούχων ποτών και καπνού, αεροπορικές μετακινήσεις, τουριστικές υπηρεσίες και υπηρεσίες αναψυχής (διακοπές, ταξίδια), κοινωνικές υποχρεώσεις (δώρα), δαπάνες για κατοικίδια
6. Δαπάνες εστίασης : εστιατόρια, ταβέρνες, πιτσαρίες
7. Δαπάνες για διαρκή αγαθά : Η/Υ, έπιπλα, τηλεόραση, κάμερα, λευκές συσκευές, αυτοκίνητο, μοτοσυκλέτα

Ωστόσο αξίζει να αναφέρουμε ότι τα έσοδα που λαμβάνει ένα νοικοκυριό μπορεί να είναι από τις εξής πηγές:

- Μισθωτές υπηρεσίες (οι μισθοί των Δημοσίων και Ιδιωτικών υπαλλήλων)
- Συντάξεις (κύριες, επικουρικές, μερίσματα κ.λπ.)
- Γεωργικές επιχειρήσεις για όσους είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες (ως αγροτική επιχείρηση νοείται η επιχείρηση που δραστηριοποιείται στη γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, σηροτροφία κ.ά.)
- Εμπορικές επιχειρήσεις (τα καθαρά κέρδη από ατομική επιχείρηση ή η επιχειρηματική αμοιβή από Ο.Ε. ή Ε.Ε.)
- Ατομικό επάγγελμα ή ελευθέρια επαγγέλματα
- Ενοικίαση ακινήτων (γη, κατοικίες ή επαγγελματικά ακίνητα)
- Αλλοδαπής προέλευσης (συντάξεις, συμμετοχή σε γεωργικές ή εμπορικές επιχειρήσεις του εξωτερικού)
- Τόκοι από προθεσμιακές καταθέσεις ή καταθέσεις ταμειυτηρίου

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι οι εύλογες δαπάνες διαβίωσης προσανξάνονται σημαντικά για τις οικογένειες με παιδιά ή εξαρτώμενα μέλη. Επίσης, προσανξάνονται σε περιπτώσεις νοικοκυριών όπου υπάρχουν ιδιάζουσες συνθήκες: π.χ. μέλη που πάσχουν από χρόνιες

ασθένειες, φυσικές ή διανοητικές αναπηρίες και προβλήματα υγείας που απαιτούν ιδιαίτερη θεραπεία.

3.1.1. ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ

Σύμφωνα με τους Ματσαγγάνης *et al* (2016), εκτιμήθηκε ότι η δωρεάν πρόσβαση σε υπηρεσίες είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις δαπάνες για υγεία. Εύκολα μπορεί να γίνει αντιληπτό ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά στο βιοτικό επίπεδο π.χ. δύο ηλικιωμένων ίδιου εισοδήματος, εάν ο ένας έχει δικαίωμα σε δωρεάν περίθαλψη, ενώ ο άλλος είναι υποχρεωμένος να πληρώνει κανονικές τιμές για τα φάρμακα και για τις ιατρικές και νοσοκομειακές υπηρεσίες που χρησιμοποιεί.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η ηλικία επίσης είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις δαπάνες για υγεία καθώς τα τελευταία χρόνια οι δαπάνες που καταβάλλουν τα νοικοκυριά για υπηρεσίες υγείας έχουν μειωθεί λιγότερο από τις συνολικές τους δαπάνες. Συγκεκριμένα, η μέση δαπάνη υγείας σε τρέχουσες τιμές ήταν €106 (7,2% της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης) το 2014 έναντι €124 (6,4%) το 2010. Οι οικογένειες χαμηλού εισοδήματος (το φτωχότερο 20% του πληθυσμού με όρους δαπάνης) και οι ηλικιωμένοι (άτομα άνω των 65 ετών που ζουν μόνα) δαπανούν περισσότερο: 8,2% και 14,9% της συνολικής δαπάνης αντιστοίχως το 2014.

Στη θεωρία, το Εθνικό Σύστημα Υγείας παρέχει νοσοκομειακές και άλλες υπηρεσίες σε όλους τους νόμιμους κατοίκους της χώρας, ενώ τα ταμεία υγείας παρέχουν κοινωνική ασφάλιση για ιατρικές επισκέψεις και φάρμακα σε όλους τους εργαζόμενους και στις οικογένειες τους. Οι σχετικές υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν ή έναντι χαμηλού αντιτίμου. Στην πράξη όμως υπάρχουν σοβαρά εμπόδια στην πρόσβαση στις μονάδες υγείας τα οποία μπορεί να προέρχονται από: (α) την υποχώρηση της δημόσιας παροχής (π.χ. κλείσιμο νοσοκομείων του ΕΣΥ) και (β) τις υψηλές επίσημες ή ανεπίσημες πληρωμές στα δημόσια νοσοκομεία (εισιτήριο και «φακελάκι» αντιστοίχως). Ωστόσο, υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι το πρόβλημα των εμποδίων πρόσβασης στην περίθαλψη παραμένει ιδιαίτερα έντονο. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat, οι δαπάνες υγείας σχετίζονται και με το εισόδημα. Το ποσοστό του πληθυσμού στη χώρα μας που, παρότι είχαν ανάγκη περίθαλψης, δεν έκαναν χρήση υπηρεσιών υγείας για οικονομικούς λόγους ήταν 7,8% το 2013 (έναντι 4,0% το 2009), ενώ στο φτωχότερο 20% του πληθυσμού έφτανε το

13,9% το 2013 (έναντι 8,4% το 2009). Από όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνο η Λετονία κατέγραψε υψηλότερα ποσοστά, ενώ η Βουλγαρία και η Ρουμανία κατέγραψαν συγκρίσιμα με αυτά της Ελλάδας.

Εν συνεχεία, ο Economidou (2012), στην Ελλάδα, ερεύνησε την σχέση υγείας και παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Τονίζει ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση η οποία ξεκίνησε το 2007, επέφερε σοβαρές επιπτώσεις στον τομέα της υγείας. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την προηγούμενη έρευνα ότι η υψηλότερη ανάπτυξη που συνοδεύεται από ισότιμη κατανομή του εισοδήματος συμβαδίζει με χαμηλότερη φτώχεια και καλύτερο επίπεδο υγείας. Η καλή υγεία συμβάλλει στην επίτευξη υψηλότερης παραγωγικότητας και προσφοράς εργασίας και εξασφαλίζει τις πνευματικές και σωματικές προϋποθέσεις για την συμμετοχή των ατόμων στο σύστημα εκπαίδευσης, κατάρτισης και απόκτησης δεξιοτήτων. Η πτώση της νοσηρότητας μειώνει το άμεσο και έμμεσο κόστος αντιμετώπισης των ασθενειών και απελευθερώνει πόρους οι οποίοι μπορούν να διοχετευθούν προς άλλους παραγωγικούς κλάδους. Επιπροσθέτως, αυξάνει τα εισοδήματα και την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, βελτιώνοντας το βιοτικό τους επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρουμε τρεις περιπτώσεις οικονομικών κρίσεων που συσχετίζουν τις δαπάνες υγείας με το οικονομικό προφίλ που επικρατεί σε μια χώρα, σύμφωνα με τον Economidou (2012). Η πρώτη από τις υπό εξέταση κρίσεις, η Μεγάλη Ύφεση του 1929, προκάλεσε σοβαρά προβλήματα δημόσιας υγείας στις ΗΠΑ. Η παροχή προνοιακών υπηρεσιών στις εγκύους και τις θηλάζουσες μητέρες δεν αντιμετώπισαν αποτελεσματικά τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης και αυτό φαίνεται από την αύξηση της μητρικής θνησιμότητας. Επιπροσθέτως, εφαρμόστηκαν πολιτικές που αποσκοπούσαν στην περικοπή των προϋπολογισμών υγείας, στη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού στις υπηρεσίες υγείας ενώ καταγράφηκε και ο περιορισμός προγραμμάτων όπως για παράδειγμα των εκστρατειών πρόληψης κατά της διφθερίτιδας και του τυφοειδούς πυρετού. Η δεύτερη περίπτωση, η ύφεση στα τέλη της δεκαετίας του '70 και τις αρχές της δεκαετίας του '80, είχε σοβαρές συνέπειες για τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Τα Προγράμματα Διαρθρωτικής Προσαρμογής που εφαρμόστηκαν στα κράτη τα οποία δανείστηκαν από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα, είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην τομέα της υγείας. Οι περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και η έμφαση στον περιορισμό του κόστους, κατέστησαν τις δημόσιες υπηρεσίες υγείας απρόσιτες για τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές. Η τελευταία μελέτη περίπτωσης για τη διερεύνηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στον τομέα της υγείας είναι η κρίση

των χωρών της Ανατολικής Ασίας που σημειώθηκε το 1997. Ανασκοπώντας τα δεδομένα για διάφορες χώρες διαπιστώνεται ότι στην Ινδονησία μεταξύ 1997 και 1999 υπήρξε μείωση κατά 20% της κατά κεφαλήν δαπάνης υγείας και κατά 25% των δημόσιων δαπανών υγείας. Η υποτίμηση της ρουπίας είχε ως αποτέλεσμα να μειωθούν ακόμα περισσότερο οι πραγματικές δημόσιες δαπάνες υγείας και η αγοραστική ικανότητα των νοικοκυριών. Μεταξύ 1996 και 1997 η πραγματική δαπάνη για φάρμακα μειώθηκε κατά 25%, ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκαν οι τιμές των φαρμάκων κατά 170% λόγω της υποτίμησης του νομίσματος. Η χρήση των υπηρεσιών φροντίδας υγείας από παιδιά φτωχών οικογενειών μειώθηκε κατά 17% σε σύγκριση με μείωση 8% από αυτά των πλουσιότερων οικογενειών. Η εμβολιαστική κάλυψη έπεσε σχεδόν κατά 25% μεταξύ 1995 και 1999. Οι δείκτες χρήσης των υπηρεσιών υγείας από τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος μειώθηκαν από 26% έως 47%. Επιπροσθέτως, η συνολική κατά κεφαλήν δαπάνη υγείας μειώθηκε από 669 δολάρια ΗΠΑ το 1997 σε 242 δολάρια το 2002. Στο Μεξικό, η κρίση του 1995-6 μείωσε το εισόδημα και τους πόρους που μπορούσαν να διατεθούν για προϊόντα που βελτιώνουν ή διατηρούν την υγεία.

Η έρευνα των Bonovas & Nikolopoulos (2012), στην Ελλάδα, δείχνει ότι η οικονομική κρίση και οι ακολουθούμενες πολιτικές επέδρασαν και στον τρόπο που οι ίδιοι οι πολίτες αξιολογούν την υγεία τους. Η χαμηλή αυτοαξιολόγηση της υγείας δηλώνουν σε μεγαλύτερο ποσοστό οι ηλικιωμένοι, οι άνεργοι, οι συνταξιούχοι, οι νοικοκυρές και όσοι υποφέρουν από μακροχρόνιες καταστάσεις, δηλαδή οι ομάδες του πληθυσμού που έχουν πληγεί ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση. Εξίσου ανησυχητική εμφανίζεται η εικόνα αναφορικά και με την ψυχική υγεία όπου η οικονομική κρίση έχει ως συνέπεια την αύξηση των ποσοστών κατάθλιψης. Ειδικότερα, κατά την περίοδο 2008-11, το ποσοστό επικράτησης ενός μείζονος καταθλιπτικού επεισοδίου για ένα μήνα υπερδιπλασιάστηκε, αφού το ποσοστό αυτό, από 3,3% που ήταν το 2008, έφτασε το 8,2% το 2011. Αύξηση κατά την ίδια περίοδο παρουσίασαν και τα μεταδοτικά νοσήματα. Καταγράφηκε αύξηση της θνησιμότητας από τον ιό της γρίπης, εξάπλωση του ιού του δυτικού Νείλου και εμφάνιση στελεχών μη εισαγόμενης ελονοσίας. Τα παραπάνω παραδείγματα αποδεικνύουν τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών.

Οι Phillips & Verhasselt (1994), στο Λονδίνο, ισχυρίζονται ότι η ανάπτυξη που παράγει κοινωνικοοικονομικό πλούτο, με την προϋπόθεση της διάθεσης των πρόσθετων πόρων κατά

τρόπο κοινωνικά παραγωγικό, συμβάλλει στην καταπολέμηση της φτώχειας και την επίτευξη καλύτερης υγείας, ενώ, ταυτόχρονα, η υγεία αποτελεί προαπαιτούμενο για την οικονομική πρόοδο και τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης. Επομένως, η υγεία δεν θα πρέπει να θεωρείται απλά και μόνο ως παραπροϊόν της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά ως στοιχείο του ανθρώπινου κεφαλαίου και συντελεστής που συνεισφέρει ουσιαστικά στην παραγωγική διαδικασία και την κοινωνική πρόοδο.

Αξίζει να αναφερθεί η έρευνα των Stuckler *et al* (2009), στο Λονδίνο, οι οποίοι διερεύνησαν την τάση στους δείκτες θνησιμότητας από φυματίωση σε 21 κράτη της Ευρώπης κατά την περίοδο 1991-2002, αναφορικά με την ύπαρξη ή όχι δανειακής σύμβασης με το ΔΝΤ. Σύμφωνα με τα ευρήματά τους, οι χώρες με δανειακή σύμβαση με το ΔΝΤ εμφάνισαν 16,6% μεγαλύτερη θνησιμότητα από φυματίωση συγκριτικά με τις χώρες που δεν είχαν τέτοια σύμβαση. Για κάθε χρόνο επιπλέον παραμονής στο ΔΝΤ η θνησιμότητα από φυματίωση αυξάνονταν κατά 4,1% και για κάθε επιπλέον 1% ποσό δανείου από το ΔΝΤ η θνησιμότητα από φυματίωση αυξάνονταν κατά 0,9%. Οι χώρες που διέκοπταν τις συμβάσεις τους με το ΔΝΤ παρουσίαζαν μείωση της θνησιμότητας από φυματίωση κατά 30,7%. Οι χώρες που σύναπταν δάνεια με άλλους εταίρους πλην του ΔΝΤ είχαν στατιστικά καλύτερους δείκτες θνησιμότητας από φυματίωση σε σχέση με εκείνες που μπήκαν στο ΔΝΤ. Επομένως, σε χώρες που ζήτησαν βοήθεια από το ΔΝΤ, οι οικονομικοί και δημοσιονομικοί περιορισμοί που τέθηκαν κατά την περίοδο αποπληρωμής των δανείων, η μείωση του ΑΕΠ, η σημαντική αύξηση της ανεργίας και η μείωση των εσόδων επέδρασαν αρνητικά στο οικογενειακό εισόδημα άρα μειώθηκαν οι δαπάνες υγείας γιατί οι πολίτες στράφηκαν στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας και καθώς οι κυβερνήσεις περιέκοψαν τις δαπάνες υγείας, η ποιότητα της φροντίδας επιδεινώθηκε και η πρόσβαση στις υπηρεσίες περιορίστηκε.

Η έρευνα των Kondilis *et al* (2013), στην Ελλάδα, είχε ως αντικείμενο μελέτης πως η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την ελληνική οικονομία και συγκεκριμένα τους παράγοντες που καθορίζουν την ευημερία του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι περιπτώσεις αύξησης των ασφαλιστικών εισφορών για την υγεία όπως έγινε στην περίπτωση των ασφαλισμένων του ΟΓΑ και η θεσμοθέτηση καταβολής 5 ευρώ για κάθε επίσκεψη σε Κέντρα Υγείας και εξωτερικά ιατρεία δημόσιων νοσοκομείων έχουν αρνητική σχέση με τις δαπάνες υγείας. Το γεγονός ότι η επίσκεψη στα απογευματινά ιατρεία προϋποθέτει την

καταβολή συγκεκριμένου ποσού από τον πολίτη, το οποίο κυμαίνεται από 45 έως 90 ευρώ, δημιουργεί συνθήκες άνισης πρόσβασης των πολιτών στις υπηρεσίες υγείας. Αυτό επιβεβαιώνει τις προηγούμενες έρευνες ότι ακόμα και αν υπάρχει ανάγκη, οι πολίτες μειώνουν την δαπάνη για υγεία λόγω κόστους στο οποίο δεν μπορούν να ανταποκριθούν. Το αποτέλεσμα ήταν η μείωση του αριθμού επισκέψεων στα απογευματινά ιατρεία των νοσοκομείων του ΕΣΥ κατά 6% το 2010 σε σύγκριση με το 2009 (από 559.358 σε 527.602 επισκέψεις) και κατά 19% το 2011 σε σχέση με το 2010 (από 527.602 σε 429.903 επισκέψεις). Μείωση παρατηρήθηκε και στο συνολικό αριθμό επισκέψεων στα τακτικά εξωτερικά ιατρεία, τα τμήματα επειγόντων περιστατικών και τα απογευματινά ιατρεία των δημόσιων νοσοκομείων κατά 9% το 2010 σε σχέση με το 2009 και κατά 1% το 2011 σε σχέση με το 2010 (από 13.056.652 επισκέψεις το 2009 σε 11.911.390 το 2010 και 11.797.396 το 2011). Επιπροσθέτως, η επιβολή πλαφόν στις επισκέψεις των συμβεβλημένων με τον ΕΟΠΥΥ γιατρών (10 ανά εργάσιμη ημέρα, 200 ανά μήνα) επιβαρύνει τους ασφαλισμένους με την άσκοπη περιπλάνησή τους στο σύστημα υγείας μέχρι να βρουν γιατρό που δεν έχει συμπληρώσει το πλαφόν προκειμένου να τους παρέχει τις υπηρεσίες που χρειάζονται. Με άλλα λόγια, αντί να προωθούνται μεταρρυθμίσεις που διευκολύνουν τον προσανατολισμό του ασθενή στο σύστημα υγείας, επιβαρύνεται και πάλι ο ασθενής, περιορίζοντάς του τις επιλογές όχι μόνο λόγω πλαφόν επισκέψεων αλλά και λόγω της απουσίας επίσημου μηχανισμού πληροφόρησης για τη διαθεσιμότητα των γιατρών. Διαπιστώνουμε, συνεπώς, μια αλλαγή η οποία υποδηλώνει βαθύτερα κοινωνικοοικονομικά αίτια που σχετίζονται με τις δυσχερείς συνθήκες που επικρατούν στη χώρα κατά την τελευταία τριετία. Είναι ενδεικτικό ότι ο αριθμός των βελονών και των προφυλακτικών που διανέμονται από δημόσια προγράμματα πρόληψης δωρεάν σε χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών, μειώθηκαν απότομα το 2010 κατά περίπου 31% σε σύγκριση με το 2009, δηλαδή λίγο πριν γίνει αισθητή η ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων HIV. Επιπροσθέτως, τα προγράμματα ελέγχου των κουνουπιών που εφαρμόζονται από τις υπηρεσίες δημόσιας υγείας καθυστέρησαν να εφαρμοστούν το 2011 λόγω οικονομικών προβλημάτων.

3.1.2 ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Η κατοικία είναι μια από τις πιο σημαντικές πτυχές της ζωής των ανθρώπων. Η στέγαση είναι απαραίτητη για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Η στέγαση δεν είναι μόνο ένα μέρος για

ύπνο και ξεκούραση αλλά ένα μέρος όπου οι άνθρωποι αισθάνονται ασφαλείς και έχουν προστασία της ιδιωτικής τους ζωής και τον προσωπικό χώρο τους. Φυσικά υπάρχει το ερώτημα αν οι άνθρωποι μπορούν να αντέξουν οικονομικά μια επαρκή στέγαση.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με την έρευνα των Ματσαγγάνης *et al* (2016) και σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το ποσοστό των στεγαστικών δανείων που χαρακτηρίζονταν ως μη εξυπηρετούμενα έφτανε το 28,6% του συνόλου στο τέλος του 2014. Εν τω μεταξύ, το εισόδημα επηρεάζει άμεσα την δαπάνη για κατοικία αφού πολλά φτωχά νοικοκυριά συνέχισαν να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ανταπόκρισης στα στεγαστικά έξοδα, σε συνθήκες μείωσης των εισοδημάτων τους. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό του πληθυσμού με απλήρωτα ενοίκια ή δόσεις στεγαστικού δανείου ήταν 14,6% το 2014 (έναντι 8,6% το 2009), ενώ στο φτωχότερο 20% του πληθυσμού έφτανε το 27,1% το 2014 (έναντι 13,8% το 2009).). Άλλοι καθοριστικοί παράγοντες που έχουν αρνητική σχέση με τις δαπάνες για κατοικία είναι η αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο θέρμανσης, η αύξηση των φόρων ακίνητης περιουσίας και η πρόβλεψη για πληρωμή μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ του «Έκτακτου Ειδικού Τέλους Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Χώρων» (το 2011 και το 2012) τα οποία επέτειναν τα σχετικά προβλήματα. Σύμφωνα και πάλι με τα στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό του πληθυσμού με απλήρωτους λογαριασμούς το 2014 είχε αυξηθεί σε 29,3% (από 14,4% το 2009), ενώ είχε φτάσει σε δραματικά επίπεδα στο φτωχότερο ένα πέμπτο του πληθυσμού. Τα προβλήματα στέγασης ήρθαν με δραματικό τρόπο στην επικαιρότητα με την οξύτατη προσφυγική κρίση το καλοκαίρι 2015. Η οργανωμένη υποδοχή των ανθρώπων που ζητούν άσυλο και το ευρύτερο ζήτημα της ενσωμάτωσης των μεταναστών θέτουν σοβαρά ερωτήματα για το σχεδιασμό της δημόσιας πολιτικής και δεν μπορούν να εξαιρεθούν από τη θεματολογία μιας αποτελεσματικής πολιτικής κατά της φτώχειας.

Ο Σιωμόπουλος (2015) βασίστηκε στα συμπεράσματα έρευνας που πραγματοποίησε σε όλες τις χώρες της Ευρώπης το κτηματομεσιτικό δίκτυο RE/MAX Europe αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων, το κόστος ζωής και τις τάσεις που επικρατούν. Η έρευνα της RE/MAX Europe πραγματοποιήθηκε σε 16 χώρες στην Ευρώπη κατά τους πρώτους μήνες του 2015, σε περισσότερα από 8.000 άτομα, ηλικίας 20 έως 59 ετών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η έρευνα διενεργήθηκε διαδικτυακά σε δείγμα 500 ατόμων. Έτσι λοιπόν αποδείχθηκε ότι στην Ελλάδα τα νοικοκυριά ξοδεύουν κατά μέσο όρο το 50% του καθαρού εισοδήματος για ενοίκιο,

δόση δανείου, ρεύμα, νερό, θέρμανση και άλλα τρέχοντα έξοδα που έχουν να κάνουν με τη στέγαση τους. Αντίστοιχα υψηλές δαπάνες για κάλυψη στεγαστικών αναγκών σε σύγκριση με την Ελλάδα καταγράφονται στην Ολλανδία, την Ισπανία. Αντίθετα, σε Ελβετία, Γαλλία αλλά και στη γειτονική Τουρκία το κόστος στέγασης σε σχέση με το μηνιαίο εισόδημα είναι πολύ χαμηλότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο της Ελλάδας. Καθοριστικός παράγοντας για τις δαπάνες κατοικίας είναι και το κόστος διαβίωσης. Το 37% των ερωτηθέντων απαντά θετικά στο ερώτημα αν είναι ακριβό το κόστος ζωής και 1 στους 4 προβλέπει αύξησή του παρά το γεγονός ότι τα εισοδήματα και οι μισθοί έχουν ήδη συρρικνωθεί δραματικά.

Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης(OECD) όπου αν σε ένα νοικοκυριό προσθέσουμε βασικές ανάγκες όπως το ενοίκιο, φυσικό αέριο, ηλεκτρικό ρεύμα, νερό, έπιπλα και επισκευές, τότε το κόστος στέγασης αυξάνεται σημαντικά.

Αν, λόγω χάρη, μια κατοικία είναι ιδιόκτητη, έχει διαφορετικές δαπάνες απ' ότι αν πρέπει να πληρώσει ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο, που συνεπάγεται κάποιο επιπλέον κόστος. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ(2015), στην Ελλάδα παρατηρήθηκε μείωση στα είδη επίπλωσης και κλινοστρωμνής (-24,7%) και στη συντήρηση και επισκευές κατοικίας(-21,7%).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), το κόστος ζωής στην Ελλάδα παραμένει υψηλό σε σχέση με τα εισοδήματα του πληθυσμού της. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 31η θέση στην παγκόσμια κατάταξη αναφορικά με το γενικό επίπεδο τιμών καταναλωτή ενώ σχετικά με το κόστος ενοικίου κατοικίας κατάταξη βρίσκεται στη 88η θέση. Το κόστος ζωής είναι αυξημένο στις ημιαστικές και τουριστικές περιοχές της χώρας. Σε μη τουριστικές περιοχές το κόστος είναι μειωμένο, λόγω των αγροτικών προϊόντων και των χαμηλότερων ενοικίων. Φαίνεται λοιπόν ότι η περιοχή παίζει σημαντικό ρόλο για τις δαπάνες κατοικίας, αφού σε αγροτικές ή απομακρυσμένες περιοχές το ενοίκιο είναι χαμηλότερο. Αυτό επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ(2015) όπου τα νοικοκυριά που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές δαπανούν κατά μέσο όρο 17,1% λιγότερο από τα νοικοκυριά σε αστικές περιοχές.

Η Καπερναράκου (2015) βασίζεται στην έκθεση του μη κερδοσκοπικού οργανισμού «The Abbe Pierre Foundation» με θέμα τον αποκλεισμό από τη στέγαση. Τα πιο ευάλωτα είναι τα φτωχά νοικοκυριά που δαπανούν μεγαλύτερο μερίδιο των εσόδων για τις ανάγκες τους σε σύγκριση με τα υπόλοιπα. Η δε ευπαθέστερη ομάδα είναι οι νέοι ειδικά σε χώρες με παραδοσιακό προνοιακό

σύστημα, που επέβαλαν περικοπές και σε χώρες που μπήκαν σε μνημόνιο, όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Λετονία. Στην Ελλάδα, τα φτωχά νοικοκυριά, δηλαδή όσα έχουν εισοδήματα κάτω του 60% του εθνικού μέσου όρου, καταβάλλουν για την κατοικία τους 71 στα 100 ευρώ, ενώ τα υπόλοιπα τα 39,9 ευρώ. Ακολουθούν τα νοικοκυριά στην Ολλανδία με 49,4 και 29,5 ευρώ, αντίστοιχα. Στην καλύτερη θέση βρίσκεται η Μάλτα. Εκεί τα πιο ασθενή οικονομικά νοικοκυριά στα 100 ευρώ εισοδήματος πληρώνουν για τις στεγαστικές τους ανάγκες 20,8 ευρώ, ενώ τα υπόλοιπα μόλις 10,5 ευρώ. Μιλώντας για το σύνολο των νοικοκυριών, οι χώρες που δαπανούν για στέγαση το μεγαλύτερο μερίδιο επί των εσόδων τους είναι η Ελλάδα, η Δανία, η Ολλανδία, η Γερμανία και η Ρουμανία. Στον αντίποδα βρίσκονται η Μάλτα, η Κύπρος, το Λουξεμβούργο, η Ιρλανδία, η Σλοβενία, η Ιταλία και η Γαλλία. Όπως επισημαίνεται στην έκθεση του «The Abbe Pierre Foundation», τα παλαιά προνοιακά συστήματα (επιδότηση ενοικίου, επιδόματα στέγης κ.λπ.) δεν έχουν γρήγορα ανακλαστικά, ώστε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα των νεόπτωχων που δημιουργήσε η εκτίναξη της ανεργίας και οι πολιτικές λιτότητας, καθώς και οι αυξημένες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές. Στην Ελλάδα το 56,3% είναι ιδιοκτήτες, το 11,8% ιδιοκτήτες με στεγαστικό δάνειο, το 25% ενοικιαστές και το 6,8% ενοικιαστές σε καθεστώς επιδότησης. Στη Ρουμανία σχεδόν όλα τα φτωχά νοικοκυριά υπάγονται σε ιδιοκατοίκηση (96,2%).

Όσον αφορά τις δαπάνες για το πετρέλαιο θέρμανσης των νοικοκυριών, στην Ελλάδα, η Sardanou (2008), μελέτησε τους παράγοντες για την θέρμανση της κατοικίας. Έτσι, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το εισόδημα αποτελεί βασικό παράγοντα καθώς όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνεται και η δαπάνη καυσίμων. Επίσης, η ηλικία παίζει σημαντικό ρόλο αφού όσο μεγαλύτερη η ηλικία του ατόμου, τόσο μεγαλύτερη η δαπάνη για θέρμανση στη κατοικία του. Η έρευνα έδειξε ότι οι ώρες εργασίας επιδρούν αρνητικά στην ζήτηση των νοικοκυριών για θέρμανση. Επιπλέον, η ιδιοκτησία καθώς και το μέγεθος της κατοικίας επηρεάζουν την δαπάνη για πετρέλαιο θέρμανσης. Αυτό σημαίνει ότι, όταν ένα σπίτι είναι ιδιόκτητο, αυξάνεται η δαπάνη για θέρμανση ενώ όσο αυξάνεται το μέγεθος, τόσο αυξάνεται και η δαπάνη για θέρμανση.

Μια ακόμη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Βρετανία είναι αυτή των Meier & Rehdanz (2010). Και στην συγκεκριμένη μελέτη, το εισόδημα έχει θετική σχέση με τις δαπάνες των νοικοκυριών για θέρμανση. Με άλλα λόγια, όσο αυξάνεται το εισόδημα των καταναλωτών,

αυξάνεται και η δαπάνη για θέρμανση στη κατοικία. Θετική είναι και η σχέση ηλικίας-θέρμανσης αφού τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας έχουν υψηλότερες απαιτήσεις για θέρμανση της κατοικίας τους. Αξίζει να τονισθεί ότι η ύπαρξη παιδιών σε ένα νοικοκυριό επηρεάζει τις δαπάνες για θέρμανση. Στις ενεργειακές απαιτήσεις των νοικοκυριών παίζει ρόλο και ο τύπος της κατοικίας. Έτσι λοιπόν, όταν μια κατοικία είναι ιδιόκτητη, οδηγούμαστε σε αύξηση των δαπανών για θέρμανση. Αυξημένες είναι οι δαπάνες των νοικοκυριών που ζουν σε μονοκατοικίες, σε αντίθεση με τα διαμερίσματα, ενώ τα έξοδα για ενεργειακή κάλυψη είναι αυξημένα όταν υπάρχουν προβλήματα στα κτίρια, ανεξάρτητα από το τύπο του νοικοκυριού.

Η έρευνα των Braun (2010) έλαβε χώρα στη Γερμανία με αντικείμενο μελέτης τους παράγοντες για την επιλογή τύπου θέρμανσης από τα νοικοκυριά. Τα συμπεράσματα έδειξαν ότι τα πλούσια νοικοκυριά τείνουν να αποφεύγουν σύστημα με πετρέλαιο θέρμανσης και τείνουν προς το αέριο. Μάλιστα το φυσικό αέριο τείνει να εφαρμόζεται όταν υπάρχουν μικρά παιδιά στο νοικοκυριό. Επίσης, φαίνεται ότι ο παράγοντας εκπαίδευση παίζει ρόλο στη δαπάνη των νοικοκυριών για θέρμανση αφού νοικοκυριά με υψηλό μορφωτικό επίπεδο προτιμούν να δαπανήσουν για την θέρμανση της κατοικίας τους φυσικό αέριο απ' ότι πετρέλαιο.

3.1.3. ΔΑΠΑΝΗ ΓΙΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Οι δαπάνες διατροφής αποτελούν τη δεύτερη πιο κοστοβόρα κατηγορία δαπανών μετά τις δαπάνες κατοικίας.

Η έρευνα των Ματσαγγάνης *et al* (2016) που έλαβε χώρα στην Ελλάδα, θεωρεί ότι η οδυνηρότερη εκδοχή της φτώχειας είναι ο υποσιτισμός. Αντιθέτως, η εξασφάλιση μιας επαρκούς και υγιεινής διατροφής σε όλους είναι ένας από τους σημαντικότερους στόχους της δημόσιας πολιτικής. Αυτό ισχύει σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό για τα παιδιά, αφού η ελλιπής διατροφή έχει δυνητικά καταστροφική επίδραση στη σωματική και στη διανοητική ανάπτυξή τους, στις σχολικές επιδόσεις τους και, κατ' επέκταση, στις μελλοντικές εργασιακές προοπτικές τους, διαιωνίζοντας έτσι το φαύλο κύκλο της κοινωνικής μειονεξίας. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat αναφέρουν ότι 15,8% των οικογενειών με παιδιά στην Ελλάδα δεν είχαν το 2014 την οικονομική δυνατότητα να καταναλώνουν μέρα παρά μέρα είτε κρέας είτε ψάρι είτε κάποιο χορτοφαγικό ισοδύναμο. Επίσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας για την υγεία των μαθητών, ένα όχι ασήμαντο ποσοστό (5,4%) ανέφερε ότι η οικογένειά τους δεν είχε χρήματα για να αγοράσει τρόφιμα. Σε αρκετές πόλεις της χώρας έχουν γίνει αξιολογες

προσπάθειες για τη διανομή γευμάτων ή τροφίμων. Συχνά, η σχετική πρωτοβουλία ανήκει στις δημοτικές αρχές. Στην Αθήνα, για παράδειγμα, τα μαγειρεία του Δημοτικού Βρεφοκομείου ετοιμάζουν κάθε μέρα περίπου 10.000 πλήρη γεύματα: 5.200 για τα παιδιά των δημοτικών βρεφονηπιακών σταθμών, 2.800 για αστέγους και για άλλα άτομα που σιτίζονται στο Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης του Δήμου Αθηναίων, ενώ το 2014 περίπου 2.000 γεύματα διανέμονταν σε μαθητές που «εμφανώς υποσιτίζονταν» (αριθμός που αντιστοιχούσε σε 3,3% του σχολικού πληθυσμού της Αθήνας). Ανάλογες πρωτοβουλίες για την παροχή συσσιτίων ή τροφίμων σε άτομα που πλήττονται από ακραία ένδεια υλοποιούνται από ΜΚΟ, άτυπες ομάδες εθελοντών, την Εκκλησία της Ελλάδος, χριστιανικές οργανώσεις και άλλους φορείς. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το κόστος του προϋπολογισμού υγιεινής διατροφής ενός ζευγαριού με δύο παιδιά στην Ελλάδα υπολογίστηκε σε €791 το μήνα (το 2014). Εάν προστεθούν οι δαπάνες των κοινωνικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με τη διατροφή (π.χ. μερικές φορές να τρως έξω ή να κάνεις το τραπέζι σε φίλους και συγγενείς), το σχετικό κόστος ανεβαίνει σε €941 το μήνα. Διευκρινίζεται ωστόσο ότι το κόστος «συμμετοχής στην κοινωνία» αναφέρεται στη μέση οικογένεια και όχι στη φτώχη.

Ενδεικτικές τιμές προϊόντων που επικρατούν στην ελληνική αγορά:

Πακέτο εισαγόμενων τσιγάρων 4€
Νερό 500ml από περίπτερο 0,5€
Γάλα από σουπερμάρκετ ανά λίτρο 1.20€
Κρασί από σουπερμάρκετ 750ml 6€
Ψωμί μισό κιλό 0,80€
Γεύμα σε εστιατόριο ανά άτομο 10€
Καπουτσίνο 3€
Τοπική μπίρα 500ml 3€
Ένα ποτό σε μπαρ από 5 €
Ένα χοτ-ντογκ από 0.90 €
Ένα σουβλάκι από 2,00 € (ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ)

Η έρευνα του Kostakis (2012) έχει στόχο να προσδιορίσει τους καθοριστικούς παράγοντες των δαπανών των νοικοκυριών για τα τρόφιμα στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, όπως το εισόδημα, το φύλο,

η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, ο τόπος κατοικίας και η κατάσταση της απασχόλησης έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις δαπάνες των νοικοκυριών για τρόφιμα. Αξιίζει να σημειώσουμε ότι είναι μεγάλου ενδιαφέροντος η στάση των σύγχρονων καταναλωτών που συνδέεται με τον υγιεινό τρόπο ζωής. Ωστόσο, η τρέχουσα οικονομική κρίση και η οικονομική αβεβαιότητα και ανασφάλεια έχουν οδηγήσει τους καταναλωτές να ελαχιστοποιούν το κόστος τους, ακόμη και για βασικές ανάγκες, όπως η ποσότητα και η ποιότητα των τροφίμων. Επομένως υπάρχει μια έντονη στροφή προς την κατανάλωση για φθηνότερα προϊόντα με χαμηλότερη διατροφική αξία. Η έρευνα έδειξε ότι ένας από τους σημαντικότερους καθοριστικούς παράγοντες που αφορούν τις δαπάνες για φαγητό είναι το κατά κεφαλήν μηνιαίο εισόδημα. Ενδεικτικά, μια αύξηση του μηνιαίου εισοδήματος κατά 1% οδηγεί σε αύξηση του ποσοστού των δαπανών για τα τρόφιμα κατά 0,018 ποσοστιαίες μονάδες. Οι ομάδες υψηλού εισοδήματος δαπανούν περισσότερο για προϊόντα διατροφής. Παρομοίως, τα άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου έχουν μια διαφορετική στάση για τις δαπάνες διατροφής. Ειδικότερα, οι πιο μορφωμένοι καταναλωτές προσπαθούν να έχουν μια πιο ισορροπημένη διατροφή και προτιμούν τα προϊόντα με υψηλή θρεπτική αξία. Ταυτόχρονα, όσον αφορά την ηλικία των καταναλωτών, υπάρχουν διαφορές στις προτιμήσεις των νέων και των ηλικιωμένων καταναλωτών που οδηγούν σε διαφορετικά επίπεδα δαπανών για τρόφιμα, αφού οι μεγαλύτεροι σε ηλικία καταναλωτές δαπανούν περισσότερο για τρόφιμα, σε σχέση με τους νέους. Συγκεκριμένα, οι συνταξιούχοι καταναλωτές τείνουν να βρίσκονται περισσότερο σε κλειστούς χώρους άρα δαπανούν περισσότερο για τρόφιμα. Μια άλλη πιθανή ερμηνεία αυτού του αποτελέσματος είναι ότι οι συνταξιούχοι τείνουν σε ένα πιο υγιεινό τρόπο ζωής που σημαίνει ότι τα αγαθά αυτά είναι πιο ακριβά. Οι καταναλωτές που ζουν σε αγροτικές περιοχές μπορούν να παράγουν τα δικά τους πρωτογενή αγαθά, ενώ οι καταναλωτές σε αστικές περιοχές έχουν περισσότερες καταναλωτικές επιλογές οδηγώντας τους να έχουν υψηλότερες δαπάνες τροφίμων. Επιπλέον, καθοριστικός παράγοντας για τις δαπάνες διατροφής αποτελεί το μέγεθος του νοικοκυριού. Όπως είναι αναμενόμενο, υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του αριθμού των μελών σε ένα νοικοκυριό και του επιπέδου των δαπανών του σχετικά με τα τρόφιμα.

Η έρευνα έδειξε ότι τα νοικοκυριά ξοδεύουν για δαπάνες διατροφής περίπου το 16,82% των συνολικών μηνιαίων δαπανών τους. Όσον αφορά το φύλο, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι σε ένα νοικοκυριό, οι γυναίκες καταναλώνουν περισσότερο από τους άνδρες.

Οι καταναλωτές που ζουν σε νοικιασμένα σπίτια καταναλώνουν χαμηλότερες δαπάνες για τρόφιμα. Πιο συγκεκριμένα, οι καταναλωτές που επιβαρύνονται με επιπλέον κόστος για την πληρωμή του ενοικίου τους, προσπαθούν να μειώσουν τις δαπάνες τους. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι καταναλωτές οι οποίοι έχουν ζητήσει οικονομική βοήθεια κατά το τελευταίο έτος από συγγενείς ή δημόσιο οργανισμό, είναι πιο πιθανό να μειώσουν τις δαπάνες διατροφής τους. Εκτός από οικονομικούς και δημογραφικούς παράγοντες, ψυχολογικοί παράγοντες επίσης επηρεάζουν τη συμπεριφορά των καταναλωτών. Συγκεκριμένα, οι καταναλωτές οι οποίοι έχουν παρατηρήσει ότι οι τιμές αυξάνονται μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα είναι πρόθυμοι να μειώσουν τις δαπάνες διατροφής. Επιπλέον, οι καταναλωτές οι οποίοι έχουν επιλέξει να αγοράσουν "προϊόντα με φθηνή ετικέτα" είναι πιο πιθανό να περιορίσουν τις δαπάνες διατροφής τους.

Εν συνεχεία, η έρευνα των Carps & Love (1983) μελέτησε τους παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες για φρέσκα φρούτα και λαχανικά στα αστικά νοικοκυριά της Ουγκάντα. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι το μηνιαίο εισόδημα των νοικοκυριών έχει ισχυρή θετική σχέση με την δαπάνη για διατροφή και συγκεκριμένα για φρούτα και λαχανικά αφού τα νοικοκυριά με περισσότερο από το μέσο εισόδημα ξοδεύουν πιο πολλά για δαπάνες σε φρέσκα φρούτα, σε σύγκριση με τα νοικοκυριά με μέσο ή χαμηλό εισόδημα. Ένας άλλος καθοριστικός κοινωνικοοικονομικός παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τις δαπάνες είναι η εκπαίδευση του ατόμου. Στις ανεπτυγμένες χώρες, τα πιο μορφωμένοι άτομα ενημερώνονται περισσότερο σχετικά με τα οφέλη για την υγεία από την κατανάλωση φρέσκων φρούτων από τους λιγότερο μορφωμένους και έτσι δαπανούν περισσότερο για υγιεινή διατροφή. Επιπλέον, η εργασία παίζει σημαντικό ρόλο. Στα νοικοκυριά που οι ερωτηθέντες αναφέρουν ότι έχουν μια μόνιμη δουλειά, τείνουν να δαπανούν περισσότερο για κατανάλωση φρέσκων φρούτων, σε σχέση με εκείνους που είναι σε άλλες θέσεις εργασίας οι οποίοι ενδέχεται να αντιμετωπίσουν την αβεβαιότητα σε σχέση με τη ροή του εισοδήματος τους. Ωστόσο, η έρευνα δείχνει ότι η ηλικία έχει αρνητική επίδραση στην δαπάνη για φρέσκα φρούτα. Αυτό σημαίνει ότι όσο ένα άτομο μεγαλώνει, τείνει να καταναλώνει λιγότερο φρέσκα φρούτα. Όμως, εάν στο νοικοκυριό υπάρχουν παιδιά, τότε αυξάνεται η δαπάνη για φρούτα και λαχανικά. Τα νοικοκυριά με παιδιά από 3 ή και λιγότερο ετών, δαπανούν περισσότερα από εκείνα τα νοικοκυριά χωρίς παιδιά, ενώ οι οικογένειες με παιδιά ηλικίας μεταξύ 4 και 12 ετών δαπανούν λιγότερο από ό, τι τα νοικοκυριά χωρίς παιδιά.

Μια άλλη έρευνα που εξετάζει τους παράγοντες που επιδρούν στην δαπάνη για διατροφή ενός νοικοκυριού είναι αυτή των Davis *et al* (1983). Επιβεβαιώνονται οι προηγούμενες μελέτες ότι το εισόδημα των νοικοκυριών, το μέγεθος της οικογένειας μπορούν να ασκήσουν ισχυρή θετική επίπτωση στις δαπάνες διατροφής. Ωστόσο, το εκπαιδευτικό επίπεδο του νοικοκύρη δεν φάνηκε να έχει σημαντική επίπτωση στις δαπάνες των νοικοκυριών για τρόφιμα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το εισόδημα έχει σημαντική θετική επίπτωση στις μηνιαίες δαπάνες διατροφής. Για κάθε αύξηση κατά ένα τοις εκατό στο μηνιαία οικογενειακό εισόδημα, οι μηνιαίες δαπάνες των τροφίμων θα αυξηθούν κατά 0,329 τοις εκατό. Έπειτα, το μέγεθος του νοικοκυριού έχει θετική και σημαντική σχέση με τις μηνιαίες δαπάνες του νοικοκυριού για τρόφιμα. Έτσι, μια αύξηση ένα τοις εκατό στο μέσο μέγεθος νοικοκυριού θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια 0.529 τοις εκατό αύξηση των μηνιαίων δαπανών για τρόφιμα. Ωστόσο, αυτή η έρευνα διαπιστώνει ότι το γενικό εκπαιδευτικό επίπεδο του νοικοκύρη δεν έχει σημαντική επίδραση στις δαπάνες για τροφή. Βέβαια, στα νοικοκυριά όπου ο νοικοκύρης είχε κάποιες βασικές γνώσεις της διατροφής ξόδεψαν λιγότερα για τρόφιμα από ό, τι παρόμοια νοικοκυριά των οποίων ο νοικοκύρης δεν είχε τέτοια γνώση.

Η έρευνα των Ricciuto *et al* (2006) είχε στόχο την διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των επιλεγμένων κοινωνικο-δημογραφικών παραγόντων και την επιλογή των τροφίμων μεταξύ των καναδικών νοικοκυριών. Έτσι λοιπόν, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το μέγεθος των νοικοκυριών, η σύνθεση, το εισόδημα και η εκπαίδευση επηρεάζουν τις δαπάνες για διατροφή. Τα νοικοκυριά με ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας ξοδεύουν ένα μεγάλο μερίδιο του εισοδήματός τους σε λαχανικά και φρούτα, ενώ τα νοικοκυριά με παιδιά αγοράζουν μεγαλύτερες ποσότητες γαλακτοκομικών προϊόντων. Το υψηλότερο εισόδημα συσχετίστηκε με την αγορά περισσότερων προϊόντων από όλες τις ομάδες τροφίμων. Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο, τα νοικοκυριά όπου το πρόσωπο αναφοράς είχε ένα πανεπιστημιακό πτυχίο αγόραζαν σημαντικά περισσότερα λαχανικά και φρούτα, και λιγότερο κρέας, σε σχέση με τα νοικοκυριά με το χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης.

Ακόμη μια έρευνα που επιβεβαιώνει τα παραπάνω είναι αυτή της Sdrali (2003) με σκοπό να αναλύσει τις δαπάνες διατροφής στην Ελλάδα, με ιδιαίτερη έμφαση σε ορισμένα επιλεγμένα χαρακτηριστικά που καθορίζουν τις συνθήκες διαβίωσης του ελληνικού νοικοκυριού. Οι πληροφορίες σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες διατροφής είναι το εισόδημα και κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά (π.χ. ηλικία, εκπαίδευση, μέγεθος

νοικοκυριού, περιφέρεια διαμονής, αριθμός των μισθωτών, επάγγελμα). Η ανάλυση έδειξε ότι το οικιακό μέγεθος ήταν ένας σημαντικός και θετικός παράγοντας στη δαπάνη για τρόφιμα. Ειδικότερα, οι δαπάνες των τροφίμων αυξάνονται με την αύξηση του αριθμού των μελών σε ένα νοικοκυριό. Όσον αφορά την αστικοποίηση, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι αν το νοικοκυριό βρίσκεται σε αστική περιοχή, τότε οι δαπάνες διατροφής είναι μεγαλύτερες από ό, τι σε άλλες περιοχές (αγροτικές ή ημι-αστικές). Τα νοικοκυριά σε αγροτικές και ημιαστικές περιοχές μειώνουν το μερίδιο του οικογενειακού προϋπολογισμού που διατίθενται για τα τρόφιμα αν έχουν στην ιδιοκτησία τους ένα αγρόκτημα, το οποίο έχει αρνητικό ρόλο στις δαπάνες για τρόφιμα, λόγω της αυτο-κατανάλωσης του νοικοκυριού. Επιπλέον, εάν ο επικεφαλής του νοικοκυριού είναι άντρας, τότε αυτό αποτελεί ένα σημαντικό και αρνητικό παράγοντα στις δαπάνες των τροφίμων. Αντιθέτως, αν είναι η γυναίκα επικεφαλής τότε αυξάνεται το μερίδιο του προϋπολογισμού που διατίθεται για δαπάνες τροφίμων. Όμως, το επίπεδο εκπαίδευσης των συζύγων και η ηλικία του αρχηγού του νοικοκυριού δεν επηρεάζουν τη γενική κατανάλωση τροφίμων του νοικοκυριού. Επιπλέον, ο αριθμός των μισθωτών είναι ένας θετικός παράγοντας για τις δαπάνες των τροφίμων. Καθώς ο αριθμός των μισθωτών αυξάνεται, οι δαπάνες διατροφής αυξάνονται επίσης. Το εισόδημα, όπως αναμενόταν, είναι ένας θετικός και ο πιο σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες των τροφίμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

4.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στην αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης για το ελάχιστο κόστος διαβίωσης των νοικοκυριών. Για την διεξαγωγή της έρευνας, δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο, το περιεχόμενο του οποίου αναλύεται παρακάτω. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα 14 Μαΐου 2016 έως και 16 Ιουνίου 2016. Το ερωτηματολόγιο ήταν σε ηλεκτρονική μορφή και ελήφθησαν 131 απαντήσεις. Το δείγμα ήταν τυχαίο και τα ερωτηματολόγια ανώνυμα.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε, περιλαμβάνει 38 ερωτήσεις. Ενδεικτικά, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει τις παρακάτω ενότητες: δημογραφικά χαρακτηριστικά, ερωτήσεις σχετικές με την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών και τέλος ερωτήσεις για τις δαπάνες των νοικοκυριών ανά κατηγορία όπως δαπάνη για τρόφιμα, για υγεία, για εκπαίδευση. Για να γίνει η περιγραφική ανάλυση των δεδομένων πρέπει να αναφερθούμε στο είδος των μεταβλητών του ερωτηματολογίου. Οι μεταβλητές είναι ποιοτικές και ποσοτικές. Τις ποιοτικές μεταβλητές αποτελούν οι μεταβλητές: Φύλο, Επίπεδο εκπαίδευσης, Οικογενειακή κατάσταση, Κατοικία, Είδος κατοικίας, Επάγγελμα, Ατομικό επίπεδο, Εισόδημα, Επάρκεια εισοδήματος, Μελλοντικό εισόδημα, Έτος 2015, Αντικείμενα, Οικονομική κατάσταση, Περιορισμός αναγκών, Αποταμίευση, Οικονομική βοήθεια, Πιστωτικές κάρτες, Ανάγκες, Αδυναμία αποπληρωμής χρεών, Θέση εργασίας, Μείωση Εισοδήματος. Οι μεταβλητές αυτές είναι ονομαστικής κλίμακας εκτός από την μεταβλητή Εισόδημα που είναι διατακτικής κλίμακας και διακρίνονται σε επίπεδα. Σχετικά με τις ποσοτικές μεταβλητές, αυτές αποτελούν τις μεταβλητές: Ηλικία, Μέλη οικογένειας, Ώρες εργασίας, Ενοίκιο, Έξοδα στεγαστικού, Έξοδα λογαριασμών, Έξοδα κινητής τηλεφωνίας, Έξοδα ένδυσης υπόδησης, Έξοδα για υγεία, Έξοδα για διασκέδαση, Έξοδα για φάρμακα, Έξοδα για καύσιμα, Έξοδα για κάπνισμα, Έξοδα για τρόφιμα, Έξοδα για εκπαίδευση, Έξοδα για εκπαιδευτικό υλικό και Άνεργα μέλη.

Τέλος, να σημειωθεί ότι για την επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS, τα αποτελέσματα του οποίου αναλύονται

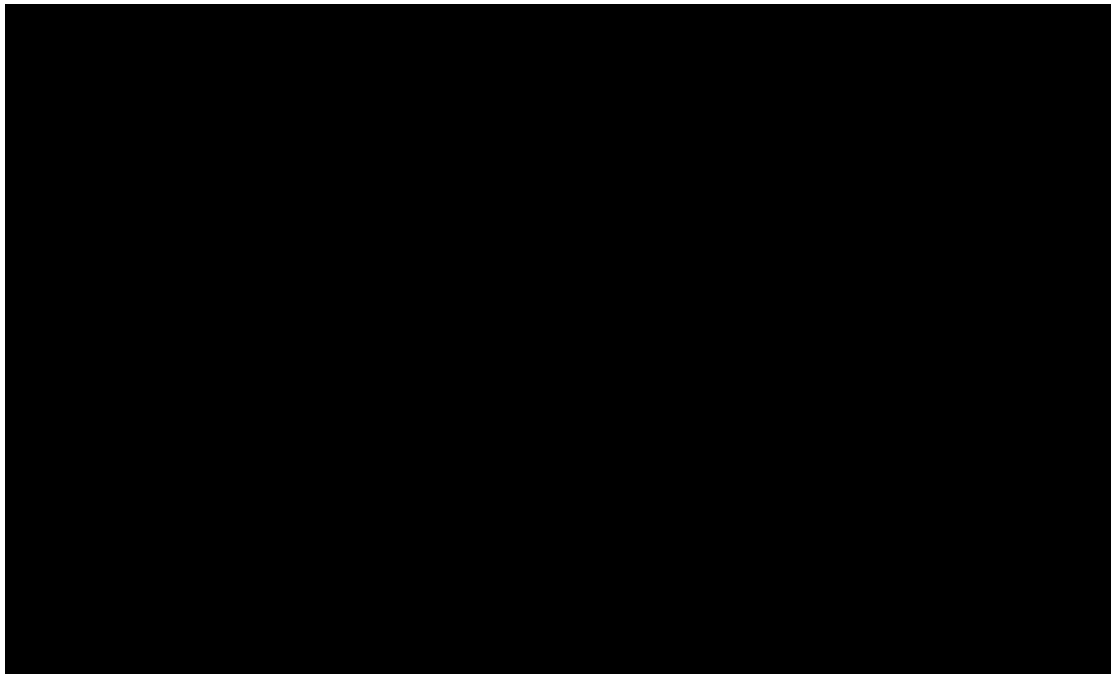
παρακάτω. Η περιγραφική μελέτη των μεταβλητών πραγματοποιείται μέσω του πίνακα συχνότητων και των περιγραφικών μέτρων. Τα περιγραφικά μέτρα που εστιάζουμε είναι τα μέτρα θέσης (μέσος, διάμεσος, επικρατούσα τιμή) και τα μέτρα μεταβλητότητας (εύρος, διακύμανση, τυπική απόκλιση). Διαγραμματικά, περιγραφική ανάλυση των μεταβλητών μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω διαγραμμάτων πίτας (piecharts) και ραβδογραμμάτων (bar charts).

4.2. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

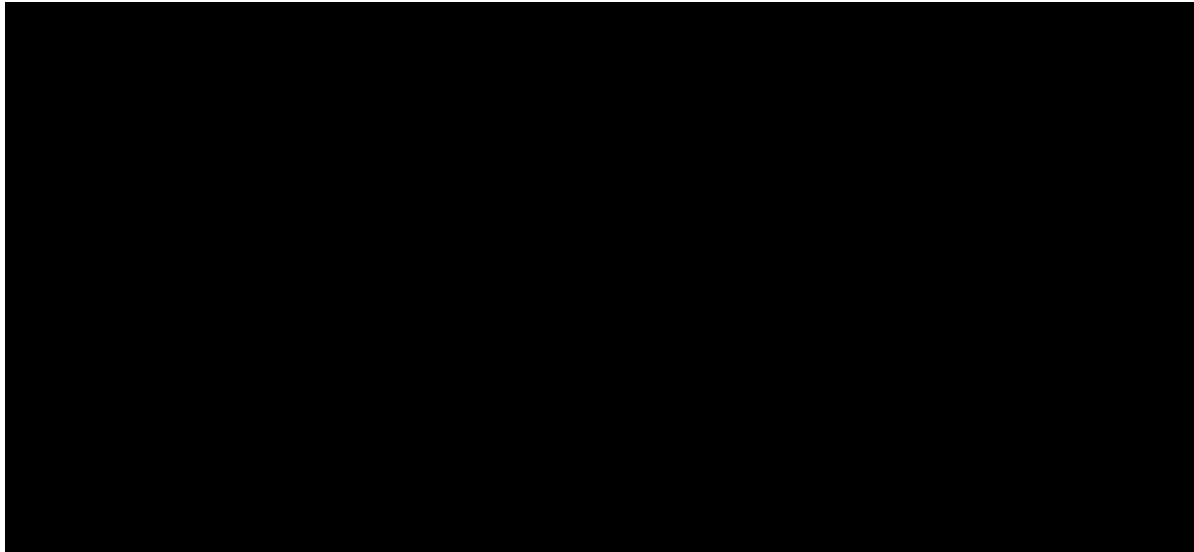
Δημογραφικά χαρακτηριστικά ερωτηθέντων

Σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, η έρευνα προσφέρει αρκετές πληροφορίες σχετικά με την πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι γυναικείου φύλου με ποσοστό 68,7% και το 31,3% των συμμετεχόντων είναι άνδρες. Η ηλικία των συνεντευξιαζόμενων κυμαίνεται κατά μέσο όρο στα 33 έτη.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 : ΦΥΛΟ

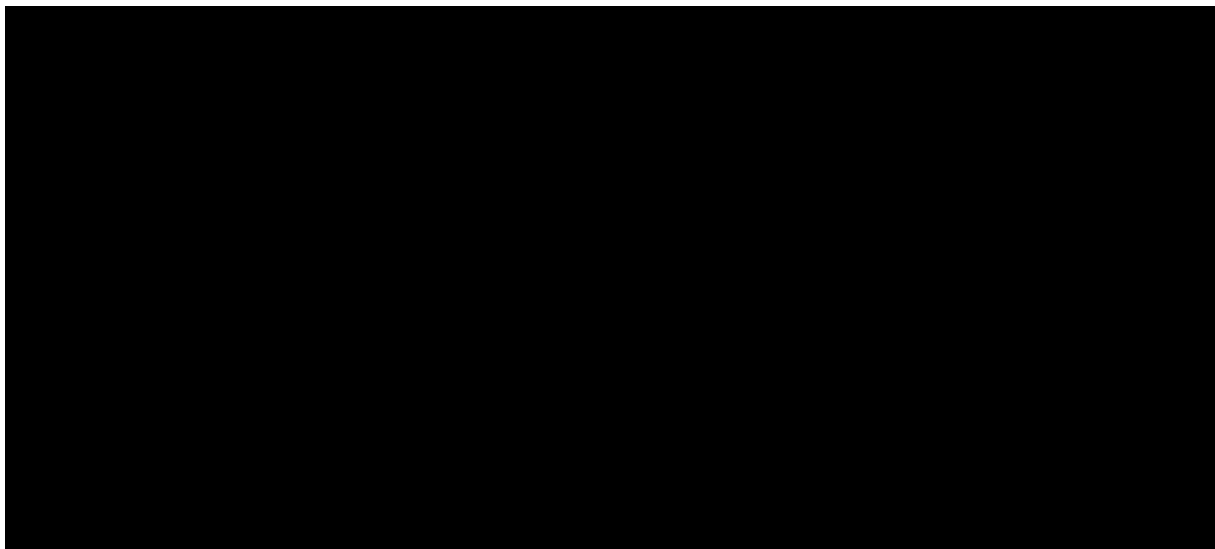

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 : ΗΛΙΚΙΑ

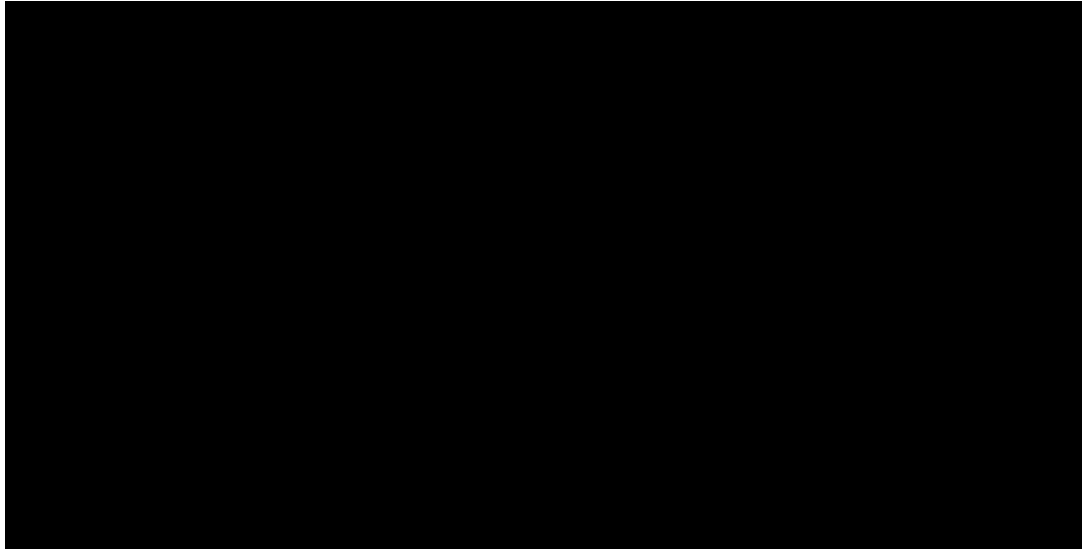
Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο, ο μεγαλύτερος αριθμός ερωτηθέντων είναι πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι με ποσοστό 45,8%, ενώ από τους συμμετέχοντες στην έρευνα 2 είναι απόφοιτοι γυμνασίου με ποσοστό 1,5%, 53 συμμετέχοντες είναι απόφοιτοι λυκείου με ποσοστό 40,5% και 16 συμμετέχοντες είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού διπλώματος με ποσοστό 12,2%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

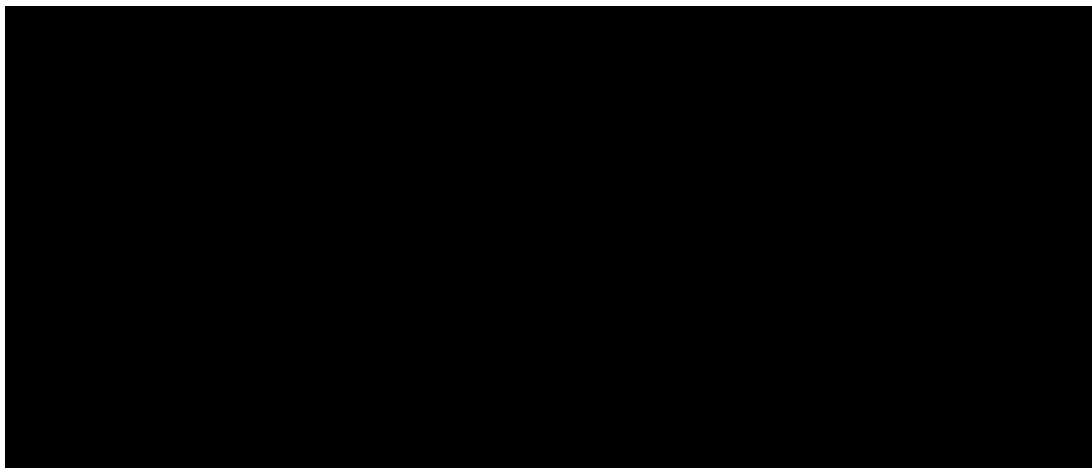
Στην ερώτηση αν οι συμμετέχοντες κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένειά τους, προκύπτει ότι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα 72 συμμετέχοντες κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένειά τους με ποσοστό 55% και 59 συμμετέχοντες δεν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένειά τους με ποσοστό 45%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: ΚΑΤΟΙΚΙΑ

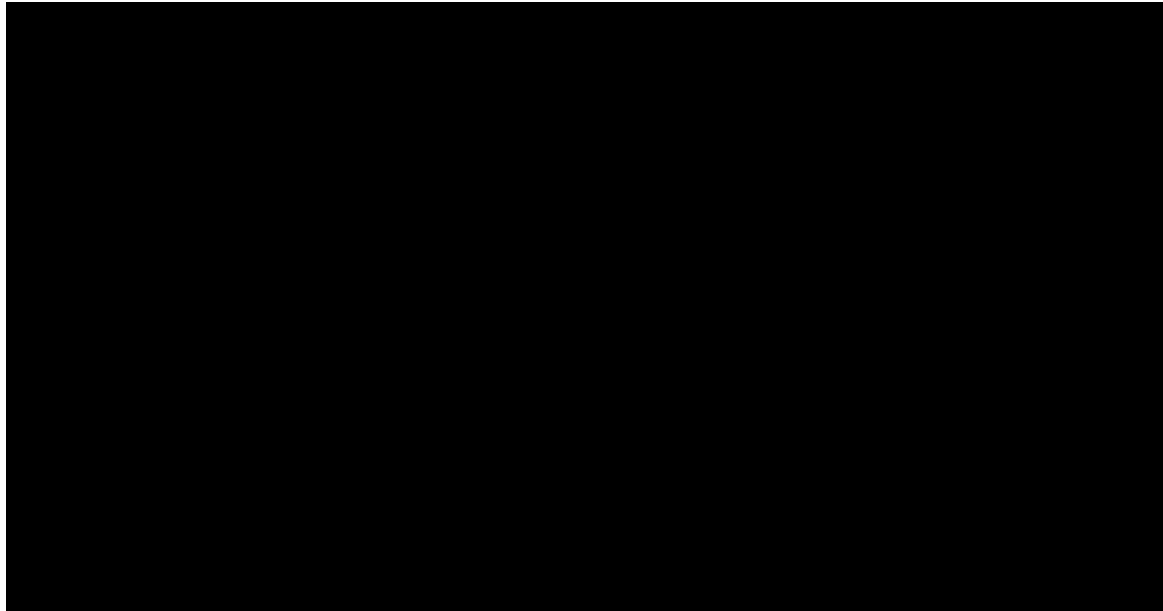
Επιπλέον, οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν ιδιόκτητη κατοικία σε ποσοστό 67,2% ενώ 43 συμμετέχοντες έχουν ενοικιαζόμενη κατοικία με ποσοστό 32,8%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 : ΕΙΔΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, το 49,6% δηλώνουν άγαμοι. 42 συμμετέχοντες είναι έγγαμοι με ποσοστό 32,1%, 2 συμμετέχοντες είναι χήροι με ποσοστό 1,5% , 9 συμμετέχοντες είναι διαζευγμένοι με ποσοστό 6,9%, 3 συμμετέχοντες είναι εν διαστάσει με ποσοστό 2,3% και 10 συμμετέχοντες συμβιώνουν με τους συντρόφους τους με ποσοστό 7,6%.

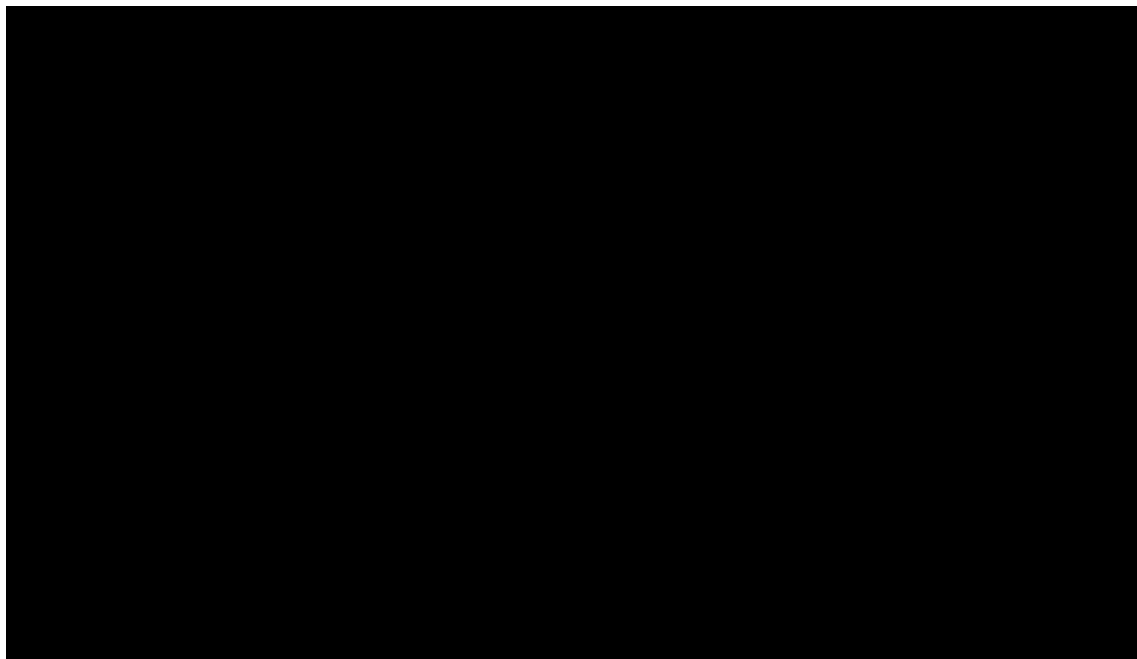
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Επίσης, τα νοικοκυριά αποτελούνται κατά μέσο όρο από 4 άτομα. (παράρτημα 2)

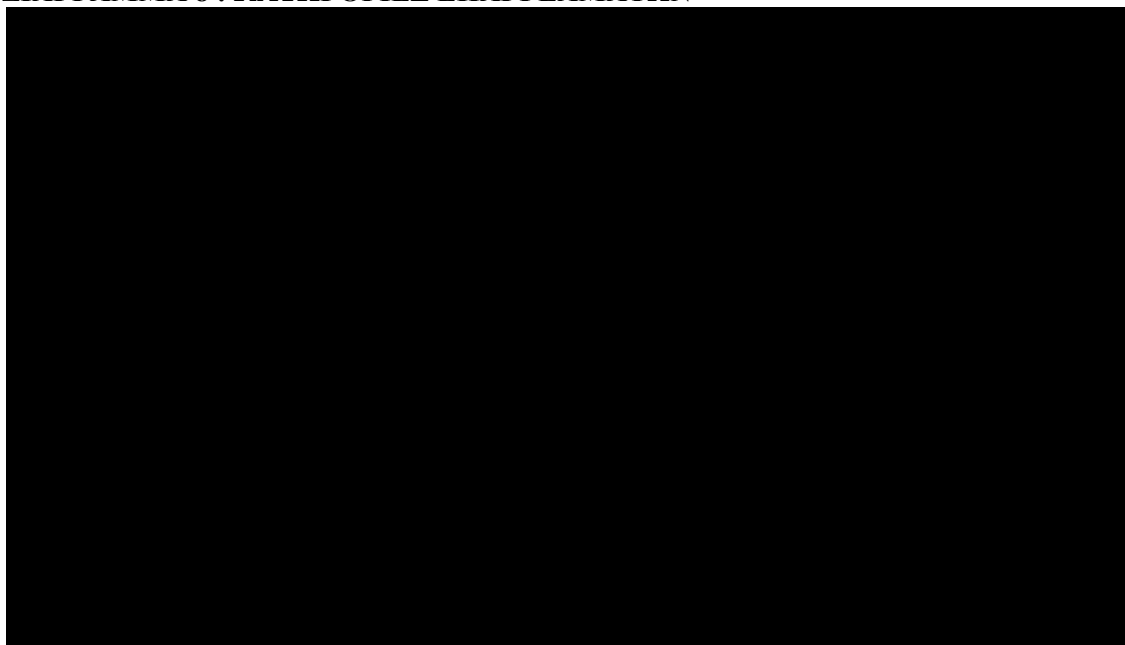
Στην ερώτηση που σχετίζεται με το επάγγελμα των ερωτηθέντων, το μεγαλύτερο ποσοστό από το δείγμα είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι με ποσοστό 41,2%, 24 συμμετέχοντες είναι δημόσιοι υπάλληλοι με ποσοστό 18,3%, 5 συμμετέχοντες είναι συνταξιούχοι με ποσοστό 3,8%, 18 συμμετέχοντες είναι ελεύθεροι επαγγελματίες με ποσοστό 13,7%, 3 συμμετέχοντες ασχολούνται με οικιακά σε ποσοστό 2,3%, 6 συμμετέχοντες είναι άνεργοι με ποσοστό 4,6% και 21 συμμετέχοντες είναι μαθητές/φοιτητές με ποσοστό 16%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Ως προς τις ομάδες των ατομικών επαγγελμάτων, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι υπάλληλοι γραφείου με ποσοστό 22,3%. Επιπλέον, 11 συμμετέχοντες είναι διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του δημόσιου τομέα με ποσοστό 8,5%, 8 συμμετέχοντες είναι διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του ιδιωτικού τομέα με ποσοστό 6,2%, 20 συμμετέχοντες είναι εκπαιδευτικοί με ποσοστό 15,4%, 12 συμμετέχοντες είναι έμποροι και πωλητές σε ποσοστό 9,2%, 16 συμμετέχοντες είναι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών με ποσοστό 12,3%, 5 συμμετέχοντες είναι τεχνίτες και εργάτες με ποσοστό 3,8%, 4 συμμετέχοντες είναι ανειδίκευτοι εργάτες με ποσοστό 3,1% και 26 συμμετέχοντες ασκούν άλλο επάγγελμα με ποσοστό 19,8%. Από τους συμμετέχοντες που δήλωσαν ότι ασκούν άλλο επάγγελμα, 6 συμμετέχοντες είναι φοιτητές, ένας συμμετέχοντας είναι μαθητής. 2 συμμετέχουσες είναι σερβιτόρες, ένας συμμετέχοντας είναι στρατιωτικός, ένας συμμετέχοντας είναι καθηγητής ΤΕΦΑΑ, ένας συμμετέχοντας είναι βοηθός φυσιοθεραπευτή, ένας συμμετέχοντας είναι συνταξιούχος, ένας συμμετέχοντας ασχολείται με δικτυακό μάρκετινγκ, μια συμμετέχουσα είναι λογίστρια, ένας συμμετέχοντας είναι οδηγός, ένας ακόμα δημόσιος υπάλληλος, ένας συμμετέχοντας είναι γυναικολόγος και ένας ασχολείται με το εμπόριο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8 : ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

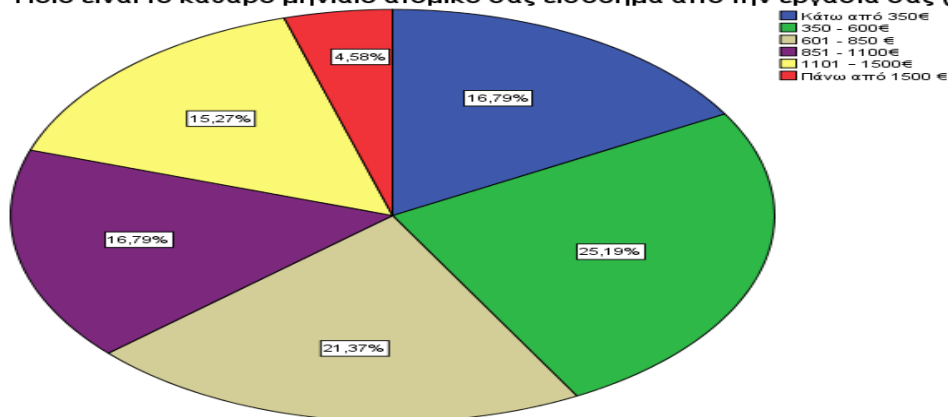

Ως προς τις ώρες εργασίες ημερησίως, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος απάντησε ότι κατά μέσο όρο εργάζεται 8 ώρες.

Το καθαρό ατομικό μηνιαίο εισόδημα για το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος είναι από 350 έως 600 ευρώ με ποσοστό 25,2%. 22 συμμετέχοντες έχουν εισόδημα κάτω από 350€ με ποσοστό 16,8%, 28 συμμετέχοντες έχουν εισόδημα 601 - 850 € με ποσοστό 21,4%, 22 συμμετέχοντες έχουν εισόδημα 851 - 1100€ με ποσοστό 16,8% και 20 συμμετέχοντες έχουν εισόδημα 1101 – 1500€ σε ποσοστό 15,3%. Βέβαια, το ποσοστό αυτών με τα μεγαλύτερα εισοδήματα, δηλαδή πάνω από 1500 € είναι σαφώς πολύ μικρότερο, με ποσοστό 4,6%

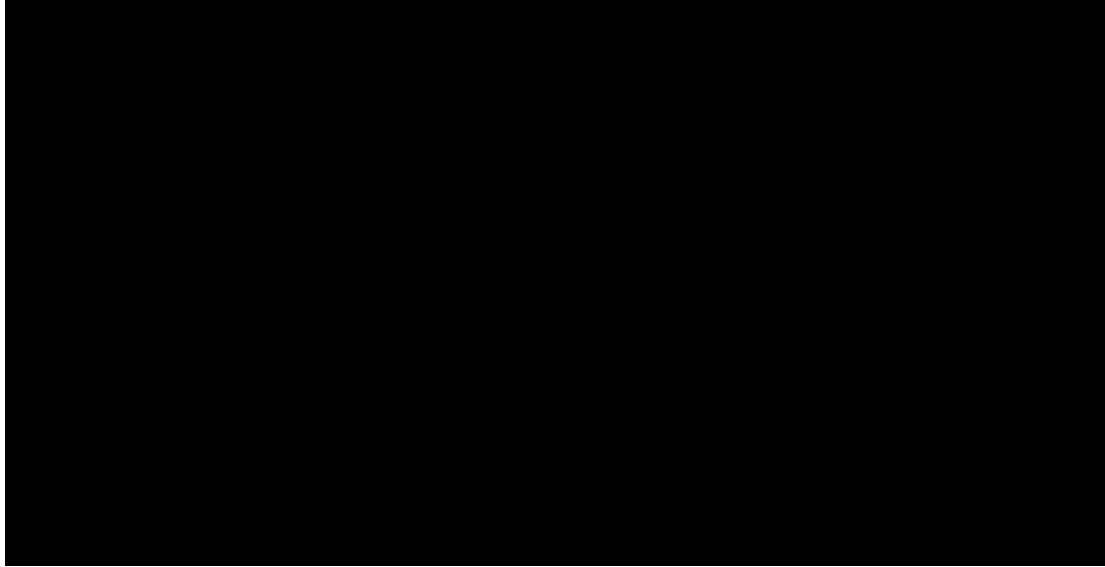
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Ποιο είναι το καθαρό μηνιαίο ατομικό σας εισόδημα από την εργασία σας (σε €);

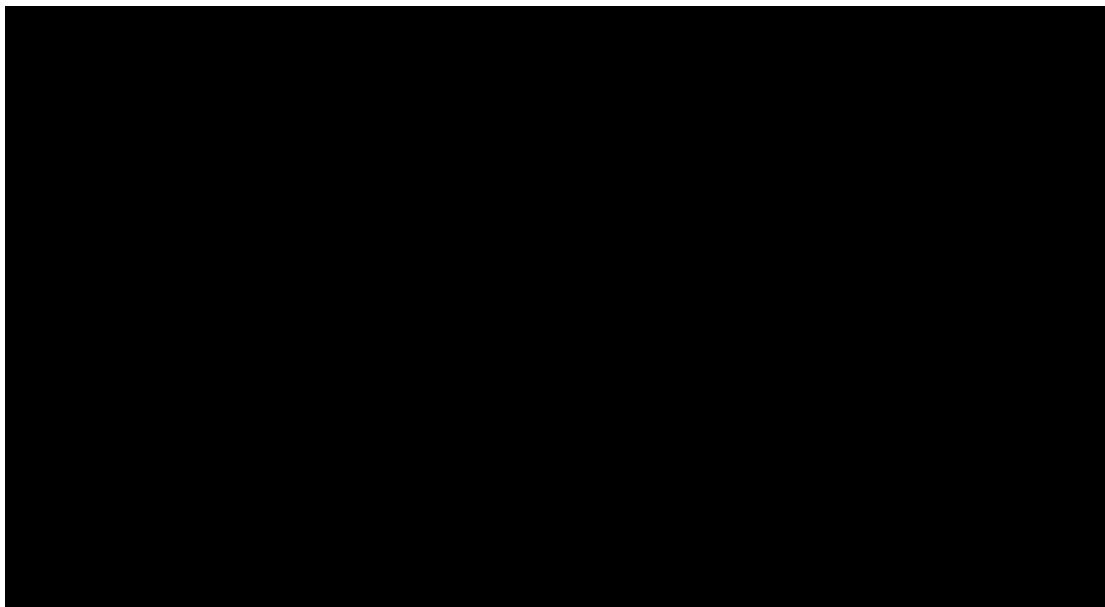
Επιπλέον, οι περισσότεροι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι το εισόδημά τους δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών τους με ποσοστό 77,9%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9: ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Αξίζει να αναφερθεί ότι το 41,2 % πιστεύουν ότι θα μειωθούν τα μελλοντικά τους εισοδήματα. Το 28,2 % πιστεύουν ότι το μελλοντικό τους εισόδημά τους θα αυξηθεί και 40 συμμετέχοντες πιστεύουν ότι το μελλοντικό τους εισόδημά τους θα παραμείνει το ίδιο με ποσοστό 30,5%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

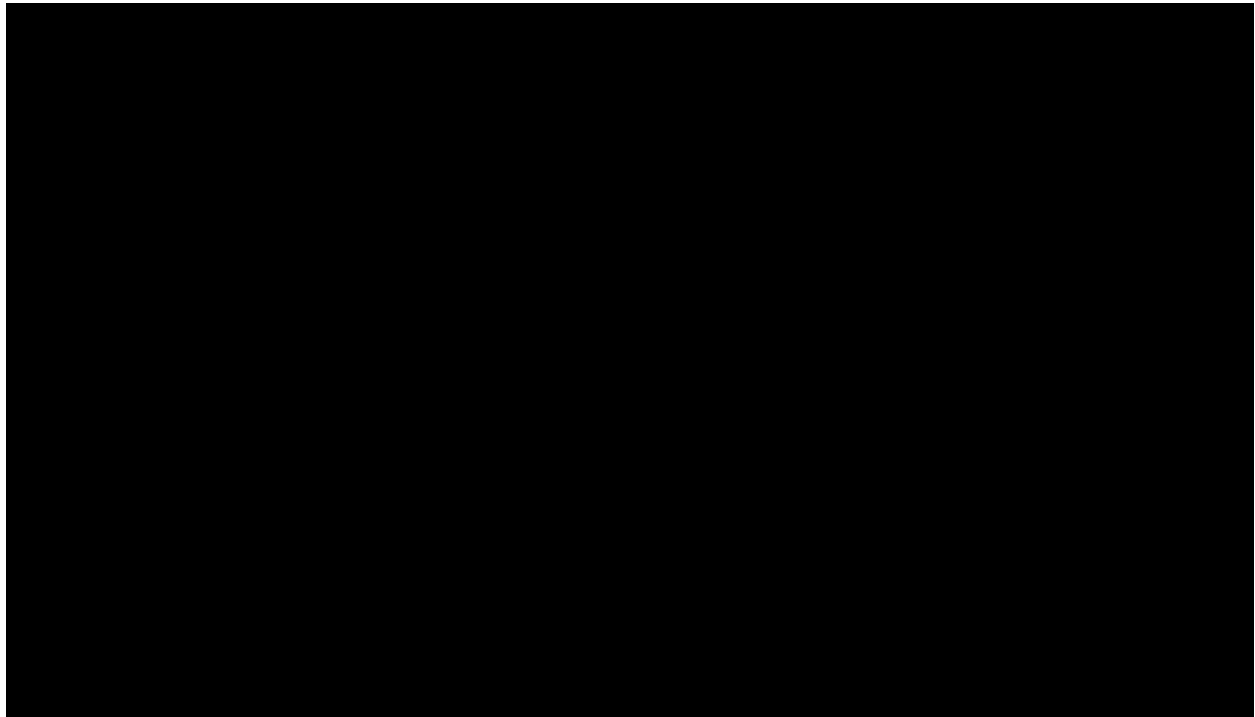

Όσον αφορά τον χαρακτηρισμό του έτους 2015, οι περισσότεροι συμμετέχοντες (65,6%) χαρακτηρίζουν το οικονομικό έτος ως λιγότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περίμεναν ενώ το 22,9% πιστεύουν ότι είναι το ίδιο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περίμεναν ενώ μόνο το 11,5 % πιστεύουν ότι είναι περισσότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περίμεναν.

Στην ερώτηση αν οι συμμετέχοντες διαθέτουν κάποια βασικά αντικείμενα, οι περισσότεροι απάντησαν ότι έχουν τηλεόραση (93,9%), κινητό τηλέφωνο (100%), σταθερή τηλεφωνία (77,1%), προσωπικό Η/Υ (83,2%), αυτόνομη θέρμανση (64,1%), επιβατικό αυτοκίνητο (69,5%) και πλυντήριο πιάτων (44,3%). Ωστόσο, λιγότεροι διαθέτουν δεύτερη κατοικία (22,9%), κλειστό χώρο στάθμευσης (29%) και καταψύκτη (37,4%).

Όσον αφορά την αισιοδοξία ότι στο άμεσο μέλλον (2016-17-18) η οικονομική κατάσταση θα καλυτερεύσει, το 62,6% (82 άτομα) του δείγματος δεν είναι αισιόδοξοι ότι η οικονομική κατάσταση θα καλυτερεύσει στο άμεσο μέλλον, ενώ το 37,4% (49 άτομα) είναι αισιόδοξοι ότι στο άμεσο μέλλον (2016-2017-2018) η οικονομική τους κατάσταση θα καλυτερεύσει.

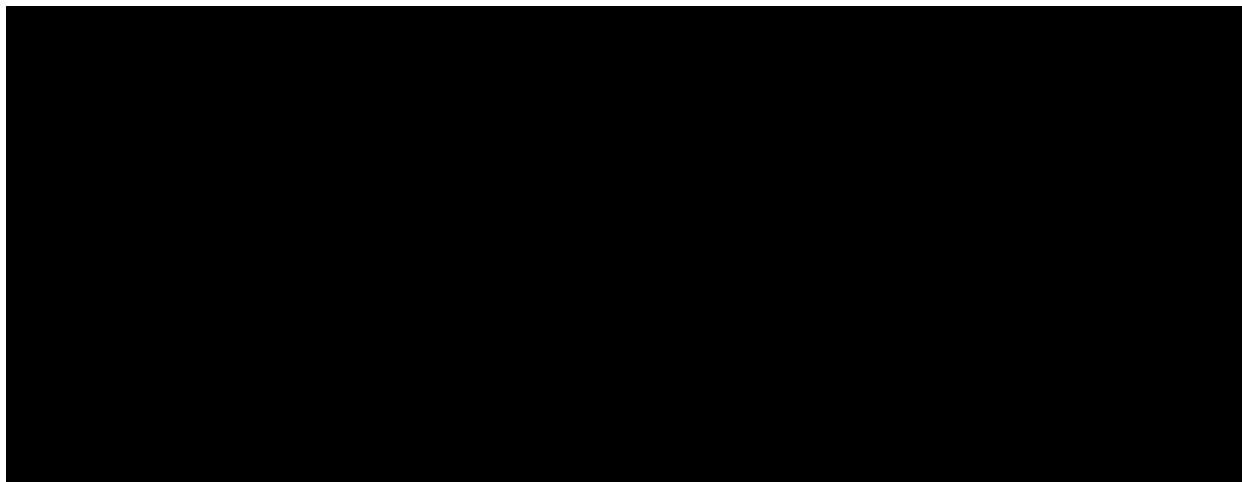
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε περίπτωση μείωσης του εισοδήματος των ερωτηθέντων, είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες θα περιορίζαν έξοδα σχετικά με την διασκέδαση/ψυχαγωγία (67,2%), διακοπές (58%), δεν θα αγόραζαν τόσο συχνά προϊόντα ένδυσης και υπόδησης (60,3%). Επίσης θα περιορίζαν τις αγορές προϊόντων τεχνολογίας (68,7%), την εστίαση εκτός κατοικίας (εστιατόριο, καφετέριες) (63,4%), τη δόση δανείου για αγορά κατοικίας (16,8%) και για αγορά οχήματος (22,9%). Λιγότερο θα περιορίζαν τα έξοδα για διατροφή (6,1%) και τις ιατροφαρμακευτικές ανάγκες (3,1%). Γενικότερα, παρατηρούμε ότι θα περιορίζαν τα έξοδά τους σε περίπτωση μείωσης του εισοδήματός τους.

Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα 65 συμμετέχοντες κάνουν αποταμίευση με ποσοστό 49,6% ενώ 66 συμμετέχοντες δεν κάνουν αποταμίευση με ποσοστό 50,8% .

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12 : ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ

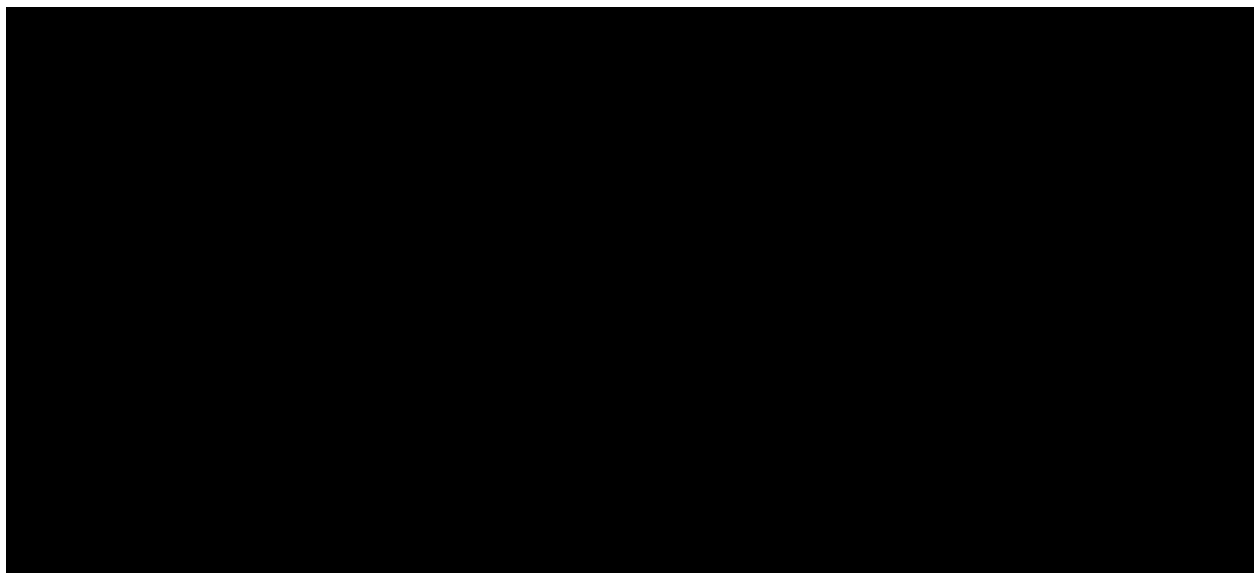
Έπειτα, στην ερώτηση αν οι ερωτηθέντες έχουν ζητήσει κάποια μορφή οικονομικής βοήθειας από κάποιο κοντινό πρόσωπο ή κάποιο δημόσιο φορέα, οι περισσότεροι (62,6%) δεν έχουν ζητήσει ενώ το 37,4% του δείγματος έχει ζητήσει.

Όσον αφορά την χρήση πιστωτικών καρτών για την κάλυψη διαφόρων αναγκών, 33 συμμετέχοντες απαντούν ότι κάνουν χρήση πιστωτικών καρτών για την κάλυψη των διαφόρων αναγκών τους με ποσοστό 25,2% και 98 συμμετέχοντες δεν χρησιμοποιούν πιστωτικές κάρτες, με ποσοστό 74,8%.

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι υπάρχει αδυναμία αποπληρωμής των χρεών τους λόγω της υπάρχουσας οικονομικής κατάστασης η οποία έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας με ποσοστό 73,3%, ενώ είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν το αντίθετο(26,7%).

.Στην ερώτηση ποιες ανάγκες θα περιόριζαν οι συμμετέχοντες λόγω περικοπών του μισθού τους, εκείνοι απάντησαν ότι λόγω περικοπών δεν θα μπορούν να πληρώσουν λογαριασμούς (ΔΕΗ,ΟΤΕ,ΕΥΔΑΠ) (29,8%), δεν θα μπορούν να καλύψουν ανάγκες για διατροφή (αγορές από σούπερ μάρκετ, λαϊκή αγορά) (14,5%), ανάγκες για ένδυση και υπόδηση (60,3%), για πραγματοποίηση διακοπών/ταξιδιών (75,6%). Επίσης δεν θα μπορούν να καλύψουν ανάγκες για αγορά πετρελαίου θέρμανσης της κατοικίας(50,4%) και αγοράς προϊόντων τεχνολογίας (60,3%). Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν θα μπορούν να καλύψουν και δίδακτρα εκπαίδευσης (ιδιωτικό σχολείο, φροντιστήριο ξένων γλωσσών, ιδιαίτερα) (28,2%). Τέλος, θα αδυνατούν να καλύψουν το ενοίκιο (15,3%), εξόφληση στεγαστικού δανείου (16%), εξόφληση καταναλωτικού δανείου (9,9%), κινητή τηλεφωνία (23,7%), την διασκέδαση (51,9%) και τα φάρμακα/γιατρούς (6,9%). Έπειτα, στην ερώτηση αν οι συμμετέχοντες έχουν χάσει πρόσφατα θέση εργασίας οι ίδιοι ή κάποιος από το στενό οικογενειακό περιβάλλον τους, το 52,7% (69 ερωτηθέντες) έχουν χάσει εκείνοι ή κάποιος από το στενό τους οικογενειακό περιβάλλον θέση εργασίας το τελευταίο και το 47,3% (62 ερωτηθέντες) δεν έχουν χάσει θέση εργασίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13 : ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

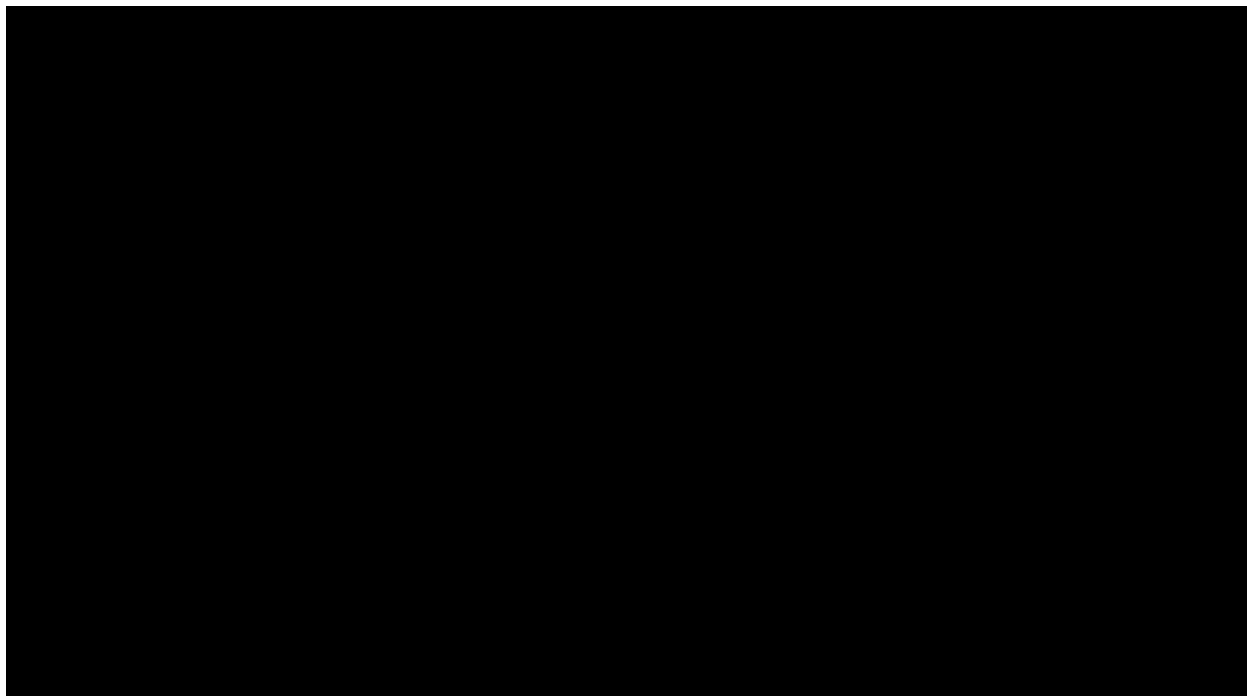
Επίσης, στο νοικοκυριό τους έχουν 1 άνεργο μέλος, κατά μέσο όρο. (παράρτημα 2)

Στην ερώτηση πόσο έχει μειωθεί το εισόδημά των συνεντευξιζόμενων την τελευταία τριετία, είναι γεγονός ότι για αρκετά άτομα, συγκεκριμένα 35 δεν έχει μειωθεί ο μισθός. Οι μειώσεις που έχουν υποστεί οι συμμετέχοντες είναι μεγάλες όπως 700€, 1000€, 500€, 400€, 300€ και 250€. Λιγότερα άτομα έχουν υποστεί μείωση ύψους 50-100€. Αρκετοί απάντησαν ότι το εισόδημά τους έχει μειωθεί κατά 40%, 45%, 50% και 60% , ποσοστά τα οποία είναι ιδιαίτερα υψηλά.

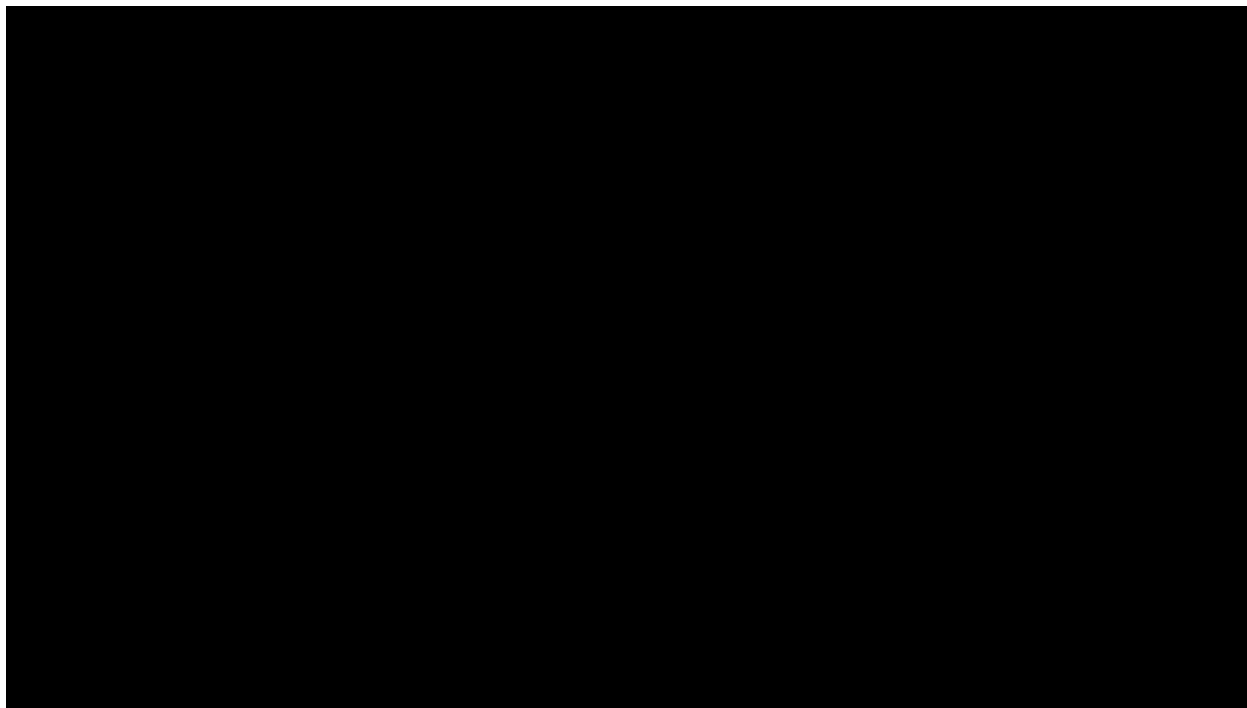
Τελειώνοντας την ανάλυση των απαντήσεων του δείγματος, αξίζει να σημειωθούν τα χρήματα που δαπανούν οι ερωτηθέντες για διάφορες ανάγκες ενός νοικοκυριού όπως έξοδα για διατροφή, για στεγαστικό δάνειο, για λογαριασμούς, για κινητή τηλεφωνία, για υγεία, για φάρμακα, για καύσιμα, για τσιγάρα, για εκπαίδευση. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων. Έτσι λοιπόν, όπως φαίνεται και από τον πίνακα περιγραφικών μέτρων (παράρτημα 2), οι συμμετέχοντες δαπανούν κατά μέσο όρο 123 ευρώ το μήνα για ενοίκιο. Επίσης, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων κατά μέσο όρο ξοδεύουν 59 ευρώ το μήνα για την εξόφληση στεγαστικού, εφόσον διαθέτουν. Επιπλέον, κατά μέσο όρο, οι συμμετέχοντες ξοδεύουν περίπου 173 ευρώ για λογαριασμούς (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ), περίπου 31 ευρώ για κινητή τηλεφωνία μηνιαίως, περίπου 59 ευρώ μηνιαίως για ένδυση και υπόδηση,

περίπου 46 ευρώ μηνιαίως για γιατρούς, περίπου 90 ευρώ μηνιαίως για διασκέδαση/ψυχαγωγία και περίπου 25 ευρώ μηνιαίως για φάρμακα. Τέλος, κατά μέσο όρο, οι συμμετέχοντες ξοδεύουν μηνιαίως περίπου 73 ευρώ για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, περίπου 28 ευρώ μηνιαίως για τσιγάρα και καπνό, περίπου 200 ευρώ μηνιαίως για διατροφή/τρόφιμα, περίπου 85 ευρώ μηνιαίως για δίδακτρα εκπαίδευσης και τέλος περίπου 15 ευρώ μηνιαίως για εκπαιδευτικό/ενημερωτικό υλικό.

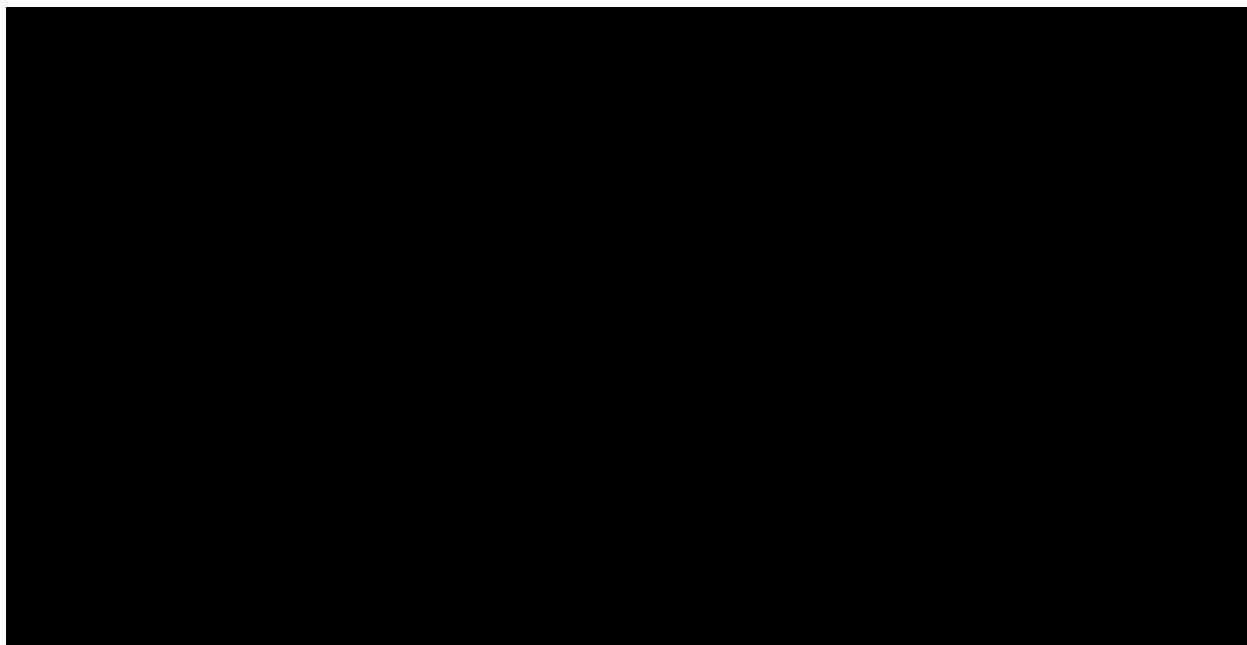
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14: ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΟ

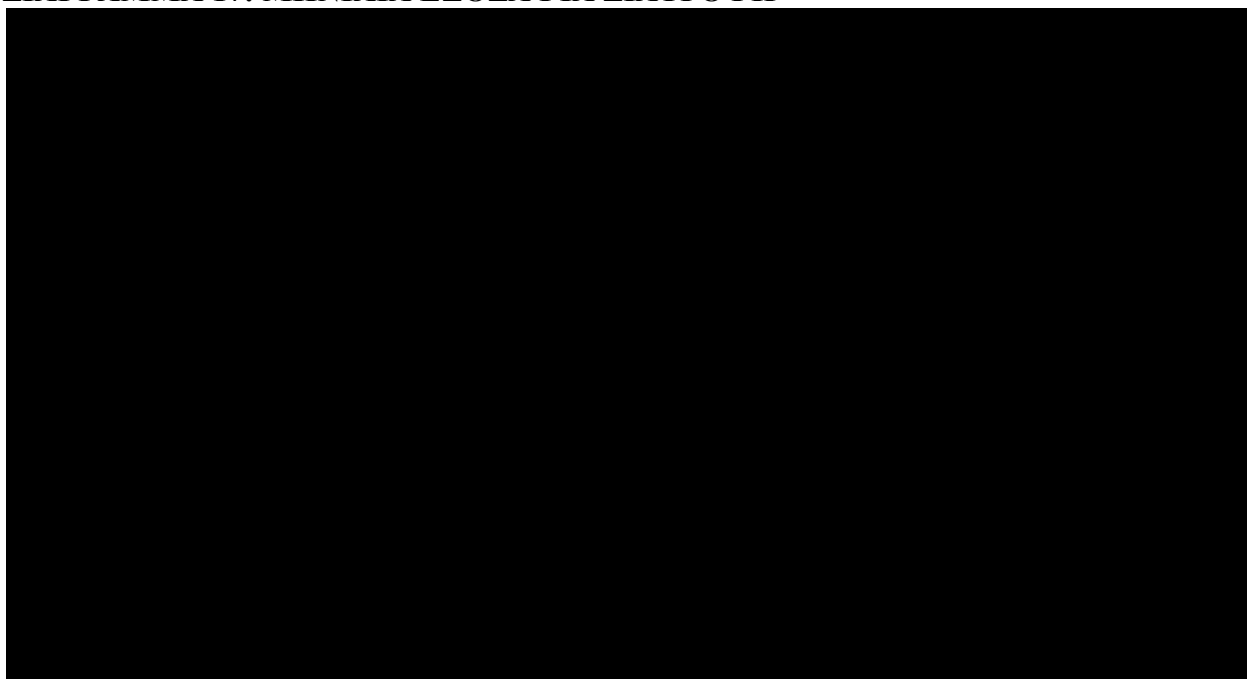
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15 : ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΟΔΑ ΚΙΝΗΤΗΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑΣ

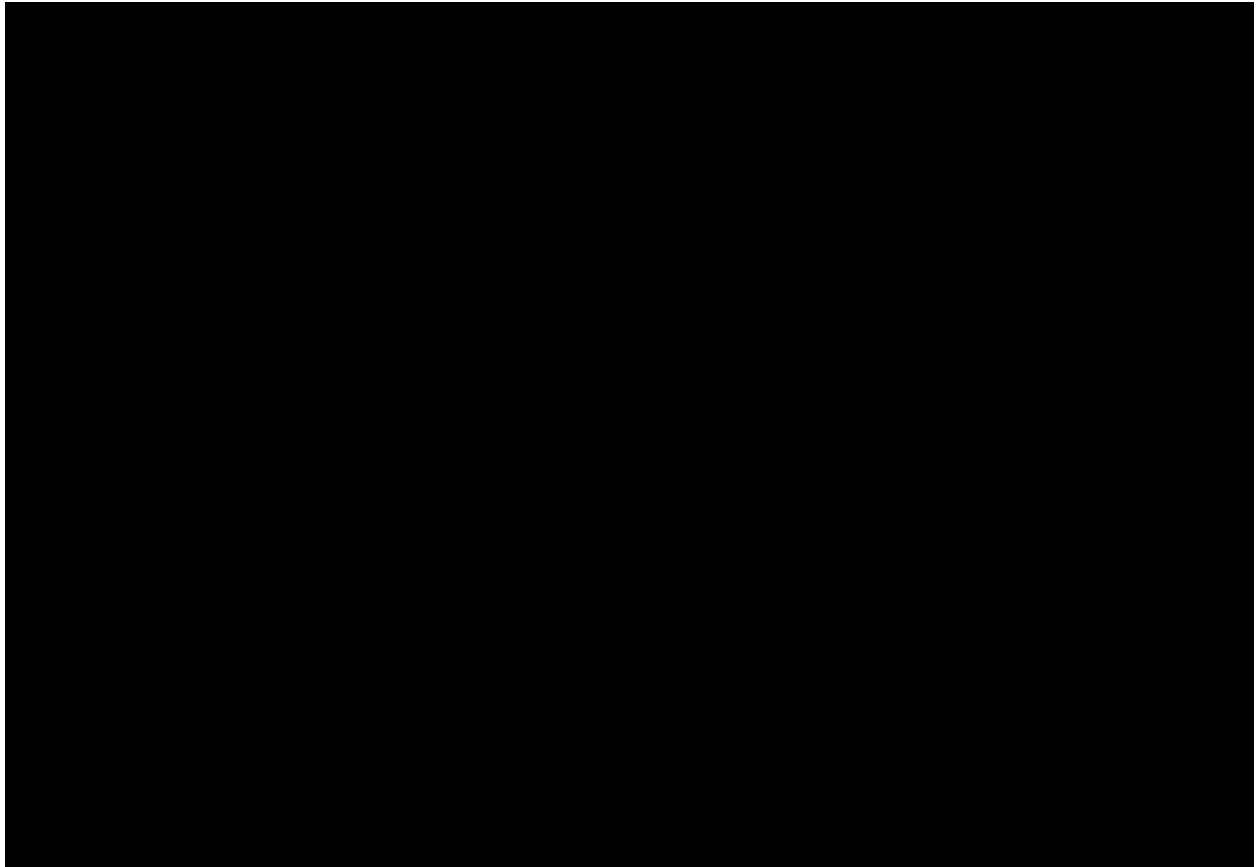
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16: ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΚΑΥΣΙΜΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17: ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18: ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΤΣΙΓΑΡΑ & ΚΑΠΝΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΩΝ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται μια σειρά από εξισώσεις πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, οι οποίες υπολογίστηκαν προκειμένου να μελετηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες ενός νοικοκυριού. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονίσουμε ότι η παρούσα έρευνα εστιάζει περισσότερο στους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα ενός νοικοκυριού, τα οποία επηρεάζουν άμεσα και το ελάχιστο κόστος διαβίωσης αυτού.

Αρχικά, πραγματοποιήθηκαν εξισώσεις πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες i. των δαπανών ενός νοικοκυριού για διατροφή/τρόφιμα, ii. των δαπανών ενός νοικοκυριού για υγεία, iii. των δαπανών ενός νοικοκυριού για διασκέδαση/ψυχαγωγία, iv. των δαπανών ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου και v. των δαπανών ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση.

Οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στις παραπάνω εξισώσεις επιλέχθηκαν σύμφωνα με προηγούμενες εμπειρικές μελέτες και βρέθηκε ότι επηρεάζουν στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού.

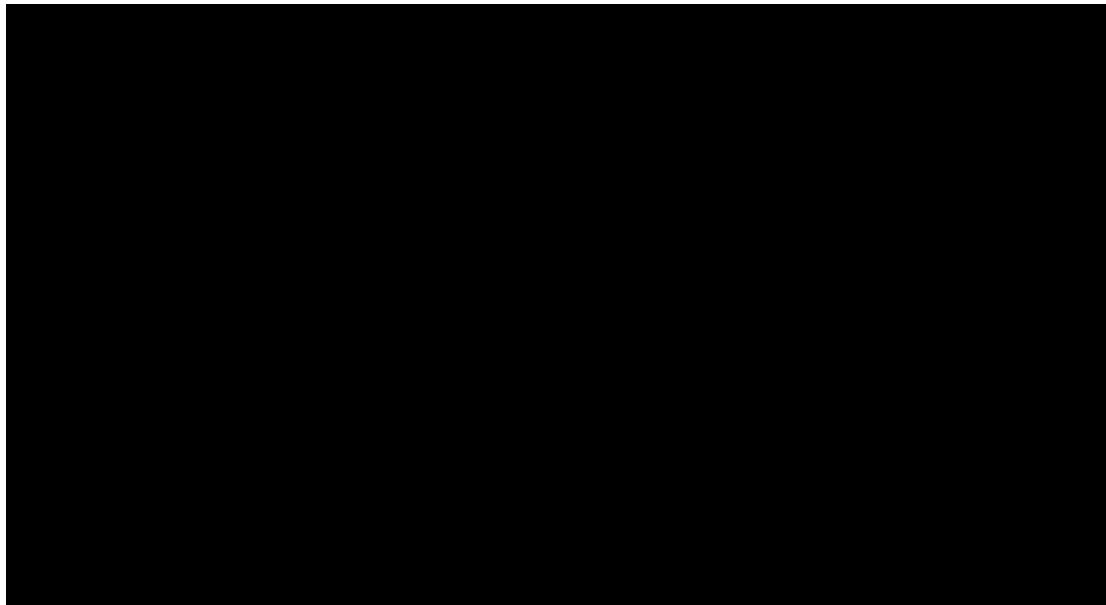
5.1 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Η συγκεκριμένη εξίσωση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης πραγματοποιήθηκε προκειμένου να βρεθούν οι δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες των νοικοκυριών για τρόφιμα. Στην παλινδρόμηση αυτή εφαρμόστηκε η μέθοδος της Πολλαπλής Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression), γιατί η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ποσοτική. Η συγκεκριμένη μέθοδος εκτιμάται με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων.

Αρχικά θα γίνει αναφορά στους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για τρόφιμα. Οι παράγοντες αυτοί ενδεχομένως να αποτελούν το εισόδημα, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, ο αριθμός των μελών της οικογένειας και το αν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παλινδρόμηση θα πρέπει η εξαρτημένη

μεταβλητή να ακολουθεί την κανονική κατανομή. Με τη βοήθεια των ελέγχων Koolmogorov-Smirnoff και Shapiro-Wilk μπορεί να διαπιστωθεί αν η μεταβλητή ακολουθεί τη κανονική κατανομή (παράρτημα 4). Παρατηρούμε ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ η μηδενική υπόθεση περί κανονικής κατανομής της μεταβλητής Έξοδα για τρόφιμα δεν είναι αποδεκτή και κατά συνέπεια δεν έχουμε κανονική κατανομή ($\text{Sig}=0,00<0,05$). Για το λόγο αυτό πραγματοποιείται μετασχηματισμός της μεταβλητής σε τετραγωνική ρίζα(sqrt). Έτσι η μεταβλητή πλησιάζει την κανονική κατανομή γεγονός που επιβεβαιώνει και το ιστόγραμμα της μεταβλητής sqrtfood.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ SQRTFOOD

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ (MODEL SUMMARY)

Model	R	R Square ^b	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.924 ^a	.853	.843	5.59191

Από τον παραπάνω πίνακα μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό ότι το 85,3% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων ερμηνεύεται από το μοντέλο και το 84,3% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων διορθωμένο (συντελεστής προσδιορισμού) με τον αριθμό των μεταβλητών ερμηνεύεται από το μοντέλο. Επομένως, υπάρχει πολύ υψηλή προσαρμοστικότητα του μοντέλου.

Παρακάτω θα καταγραφεί η ευθεία παλινδρόμησης, θα γίνει ερμηνεία των συντελεστών και έλεγχος πολυσυγγραμμικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ

Μεταβλητές	B	Εκτιμήσεις
ΦύλοB	4,516	0,266*** (4,599)
ΕισόδημαA	2,361	0,084 (1,654)
ΕισόδημαB	6,046	0,198*** (4,132)
ΕισόδημαΓ	7,378	0,215*** (4,782)
ΕισόδημαΔ	10,297	0,286*** (6,880)
ΕισόδημαΕ	9,267	0,141*** (3,560)
Οικογένεια1	3,100	0,125*** (2,652)
Κατοικία1	2,038	0,097** (2,049)
Μέλη οικογένειας	0,635	0,192***

(μαζί με εσάς)	(3,393)
----------------	---------

Σημείωση: οι ενδείξεις ***, **, * δηλώνουν στατιστική σημαντικότητα, σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα. Τα μεγέθη στις παρενθέσεις ακολουθούν τη στατιστική t.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι όλες οι μεταβλητές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ είναι στατιστικά σημαντικές καθώς όλα τα κρίσιμα επίπεδα είναι μικρότερα από το επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ και έτσι θα συμμετέχουν στο τελικό μοντέλο, εκτός από το συντελεστή εισόδημαΑ. Επίσης το VIF (συντελεστής πληθωρισμού διακυμάνσεων) για όλες τις μεταβλητές είναι <10 (παράρτημα 4) και το tolerance έχει μικρές τιμές άρα δεν υπάρχει πρόβλημα πολυσυγγραμικότητας.

Η ευθεία παλινδρόμησης είναι:

$$\text{Sqrtfood} = 4,516 * \text{ΦύλοB} + 6,046 * \text{ΕισόδημαB} + 7,378 * \text{ΕισόδημαΓ} + 10,297 * \text{ΕισόδημαΔ} + 9,267 * \text{ΕισόδημαΕ} + 3,100 * \text{Οικογένεια1} + 2,038 * \text{Κατοικία1} + 0,635 * \text{Μέλη οικογενείας}$$

Όπου,

- Sqrtfood: η τετραγωνική ρίζα των δαπανών ενός νοικοκυριού για διατροφή
- ΦύλοB: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τις γυναίκες
- ΕισόδημαB: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα των 601 έως 850 ευρώ
- ΕισόδημαΓ: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα των 851 έως 1100 ευρώ
- ΕισόδημαΔ: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα των 1101 έως 1500 ευρώ
- ΕισόδημαΕ: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα άνω των 1500 ευρώ
- Οικογένεια1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους έγγαμους
- Κατοικία1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τα άτομα που δεν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους
- Μέλη οικογένειας: ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τον αριθμό των μελών της οικογένειας που διαμένουν στην ίδια κατοικία

Ερμηνεύοντας τις παραμέτρους, βγαίνουν τα εξής συμπεράσματα:

Για το ΦύλοB: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθούν οι γυναίκες κατά μία, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 4,516 μονάδες κρατώντας σταθερό τον αριθμό των ανδρών και όλες τις μεταβλητές.

Για το ΕισόδημαB: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα από 601 έως 850 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 6,046 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαΓ: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα από 851 έως 1100 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 7,378 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαΔ: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα από 1101 έως 1500 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 10,297 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαΕ: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα άνω των 1500 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 9,267 μονάδες(Ευρώ).

Για τη Οικογένεια1 εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των έγγαμων κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 3,100 μονάδες(Ευρώ).

Για τη Κατοικία1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 2,038 μονάδες(Ευρώ).

Για τα Μέλη Οικογενείας εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των μελών οικογενείας κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο της τετραγωνικής ρίζας των εξόδων για τρόφιμα θα αυξηθεί κατά 0,635 μονάδες(Ευρώ).

Είναι προφανές λοιπόν ότι όλες οι παραπάνω μεταβλητές, δηλαδή το εισόδημα, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, ο αριθμός των μελών της οικογένειας και το αν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια αποτελούν στατιστικά σημαντικούς παράγοντες για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα. Επιπλέον, επειδή το πρόσημο τους είναι θετικό, αυτό σημαίνει ότι όσο

αυξάνονται αυτοί οι παράγοντες, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για τρόφιμα σε ένα νοικοκυριό. Για παράδειγμα, το εισόδημα επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για τρόφιμα, σε επίπεδο 1%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται το καθαρό μηνιαίο ατομικό εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα. Το συμπέρασμα αυτό είναι σύμφωνο με τις έρευνες των Kostakis(2010), Capps, Love (1983), Davis *et al* (1983), Ricciuto *et al* (2006) και Sdrali (2003). Η οικογενειακή κατάσταση είναι μια ακόμη σημαντική μεταβλητή που ερμηνεύει την εξαρτημένη μεταβλητή. Συγκεκριμένα, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1% και δεδομένου του θετικού προσήμου της εκτιμήτριας, όσο αυξάνονται οι έγγαμοι, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα.

Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για διατροφή.

Ένας ακόμη παράγοντας που ερμηνεύει τη συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή είναι το φύλο. Έτσι λοιπόν, εάν σε ένα νοικοκυριό αυξηθούν οι γυναίκες κατά μία, τότε θα αυξηθούν τα έξοδα για τρόφιμα, και η επίδραση αυτή ισχύει σε επίπεδο 1%. Αυτό το συμπέρασμα είναι σύμφωνο με την έρευνα του Kostakis (2010) και την έρευνα της Sdrali (2003), όπου αποδείχθηκε ότι αν είναι η γυναίκα επικεφαλής του νοικοκυριού, τότε αυξάνεται το μερίδιο του προϋπολογισμού που διατίθεται για δαπάνες τροφίμων.

Ο αριθμός μελών που απαρτίζουν ένα νοικοκυριό, επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα, σε επίπεδο 1%. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό. Συνεπώς, όσο αυξάνονται τα μέλη του νοικοκυριού, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για τρόφιμα. Σε ανάλογο συμπέρασμα κατέληξαν οι έρευνες των Kostakis(2010), των Davis *et al* (1983), Ricciuto *et al* (2006) και Sdrali (2003).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν οι έλεγχοι προϋποθέσεων του τελικού μοντέλου που τηρήθηκαν και βρίσκονται αναλυτικότερα στο παράρτημα 4. Σύμφωνα με τον έλεγχο κανονικότητας των καταλοίπων, αποδεικνύεται ότι τα κατάλοιπα είναι κανονικά αφού σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ δεχόμαστε την H_0 : τα κατάλοιπα ακολουθούν την κανονική κατανομή ($p\text{-value}= 0,200 > 0,05$). Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο έλεγχος του Shapiro-Wilk που αποδέχεται την H_0 σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ ($p\text{-value}= 0,073$

$>0,05$). Σύμφωνα με το ιστόγραμμα που παρουσιάζεται στο παράρτημα 4, υπάρχει συμμετρία άρα και κανονικότητα. Επίσης, σύμφωνα με τον έλεγχο τυχειότητας, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ αποδεχόμαστε την H_0 : τα κατάλοιπα είναι τυχαιοποιημένα ($p\text{-value}=0,419>0,05$). Επιπλέον, τηρείται και η προϋπόθεση της ανεξαρτησίας των καταλοίπων αφού οι συντελεστές είναι σχεδόν όλοι εντός των γραμμών (διάγραμμα acf plot – παράρτημα 4). Ακόμη, τηρείται η προϋπόθεση της ομοσκεδαστικότητας αφού οι προβλεπόμενες τιμές με τις τυποποιημένες τιμές των καταλοίπων ακολουθούν την ευθεία και βρίσκονται οι μισές περίπου πάνω και οι μισές κάτω του μηδενός (διάγραμμα scatterplot – παράρτημα 4).

Κατά συνέπεια, το μοντέλο δεν έχει πρόβλημα πολυσυγγραμμικότητας και ικανοποιεί και τους ελέγχους προϋποθέσεων. Επιπλέον έχει υψηλή προσαρμοστικότητα.

5.2 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ

Η συγκεκριμένη πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση πραγματοποιήθηκε προκειμένου να μελετηθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν είτε θετικά είτε αρνητικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για υγεία. Στη παλινδρόμηση αυτή εφαρμόστηκε η μέθοδος της πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (linear regression), διότι η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ποσοτική. Η συγκεκριμένη μέθοδος εκτιμάται με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων.

Αρχικά, θα εξεταστούν οι παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για υγεία. Οι παράγοντες αυτοί ενδεχομένως να είναι η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο και το αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παλινδρόμηση θα πρέπει η εξαρτημένη μεταβλητή να ακολουθεί την κανονική κατανομή. Με τη βοήθεια των ελέγχων Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk μπορούμε να διαπιστώσουμε αν η μεταβλητή μας ακολουθεί τη κανονική κατανομή (παράρτημα 4). Σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ η μηδενική υπόθεση περί κανονικής κατανομής της μεταβλητής Έξοδα για υγεία δεν είναι αποδεκτή και κατά συνέπεια, δεν έχουμε κανονική κατανομή ($Sig=0,00<0,05$). Για το λόγο αυτό πραγματοποιείται μετασχηματισμός της μεταβλητής σε $\ln$.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ (MODEL SUMMARY)

Model	R	R Square ^b	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.964 ^a	.929	.922	1.09774

Από τον παραπάνω πίνακα μπορεί να γίνει αντιληπτό ότι το 92,9% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων ερμηνεύεται από το μοντέλο και το 92,2% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων διορθωμένο (συντελεστής προσδιορισμού) με τον αριθμό των μεταβλητών ερμηνεύεται από το μοντέλο. Επομένως, υπάρχει πολύ υψηλή προσαρμοστικότητα του μοντέλου.

Παρακάτω θα καταγραφεί η ευθεία παλινδρόμησης, θα γίνει ερμηνεία των συντελεστών και έλεγχος πολυσυγγραμμικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ

Μεταβλητές	B	Εκτιμήσεις
Ηλικία	0,069	0,624*** (8,297)
ΦύλοB	0,711	0,153** (2,454)
Οικογένεια3	-1,834	-0,136*** (-3,932)
Εκπαίδευση1	0,787	0,189** (2,374)

ΕισόδημαΑ	0,217	0,027 (0,700)
ΕισόδημαΕ	0,921	0,045 (1,325)
Κατοικία1	0,589	0,099** (2,473)

Σημείωση: οι ενδείξεις ***, **, * δηλώνουν στατιστική σημαντικότητα, σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα.

Τα μεγέθη στις παρενθέσεις ακολουθούν τη στατιστική t.

Από τα παραπάνω, είναι φανερό ότι όλες οι μεταβλητές σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ είναι στατιστικά σημαντικές καθώς όλα τα κρίσιμα επίπεδα είναι μικρότερα από το επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ και έτσι θα συμμετέχουν στο τελικό μοντέλο εκτός από τους συντελεστές ΕισόδημαΑ, ΕισόδημαΕ. Επίσης το VIF(συντελεστής πληθωρισμού διακυμάνσεων) για όλες τις μεταβλητές είναι <10 (παράρτημα 4) και το tolerance έχει μικρές τιμές άρα δεν υπάρχει πρόβλημα πολυσυγγραμικότητας.

Η ευθεία παλινδρόμησης είναι:

$$\ln\text{health}=0,069*\text{Ηλικία}+0,711*\text{ΦύλοB}-1,834*\text{Οικογένεια3}+0,787*\text{Εκπαίδευση1}+0,589*\text{Κατοικία1}$$

Όπου,

- $\ln\text{health}$: ο λογάριθμος των δαπανών ενός νοικοκυριού για υγεία
- Ηλικία : ποσοτική μεταβλητή που δηλώνει την ηλικία του συνεντευξιαζόμενου
- ΦύλοB : ψευδομεταβλητή που εκφράζει τις γυναίκες
- Οικογένεια3 : ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους διαζευγμένους
- Εκπαίδευση1 : ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους απόφοιτους λυκείου και τους πτυχιούχους Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι
- Κατοικία1 : ψευδομεταβλητή που εκφράζει τα άτομα που δεν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους

Σχετικά με την ερμηνεία παραμέτρων, βγαίνουν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Για την Ηλικία : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός της ηλικίας κατά 1 έτος, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του ln των εξόδων για υγεία θα αυξηθεί κατά 0,069 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΦύλοB: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των γυναικών κατά μία, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του ln των εξόδων για υγεία θα αυξηθεί κατά 0,711 μονάδες(ευρώ) κρατώντας σταθερό τον αριθμό των ανδρών και όλες τις μεταβλητές.

Για τη Οικογένεια3 : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των διαζευγμένων κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του ln των εξόδων για υγεία θα μειωθεί κατά 1,834 μονάδες(Ευρώ).

Για την εκπαίδευση1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που είναι απόφοιτοι λυκείου και πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του ln των εξόδων για υγεία θα αυξηθεί κατά 0,787 μονάδες(Ευρώ).

Για το κατοικία1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του ln των εξόδων για υγεία θα αυξηθεί κατά 0,589 μονάδες(Ευρώ).

Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο καθώς και αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους είναι παράγοντες που επηρεάζουν τα έξοδα ενός νοικοκυριού για υγεία.

Καταρχάς η ηλικία είναι μια ισχυρά στατιστικά σημαντική μεταβλητή, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του συνεντευξιζόμενου, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για υγεία. Το συμπέρασμα αυτό είναι σύμφωνο με την έρευνα του Ματσαγγάνης *et al* (2016).

Εξίσου σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η οικογενειακή κατάσταση, και συγκεκριμένα, άτομα που είναι διαζευγμένοι. Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας και για αυτή τη μεταβλητή είναι 1%. Ωστόσο, ο εκτιμώμενος συντελεστής με το αρνητικό του πρόσημο δηλώνει ότι όσο αυξάνονται οι διαζευγμένοι, τόσο μειώνονται οι δαπάνες για υγεία.

Εν συνεχεία, το φύλο επηρεάζει στατιστικά σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Λόγω του θετικού προσήμου του εκτιμώμενου συντελεστή

υπάρχει θετική σχέση μεταξύ τους σημαίνοντας ότι, όσο αυξάνονται οι γυναίκες, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για υγεία.

Ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για υγεία, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για υγεία) είναι γραμμική. Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για υγεία.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν οι έλεγχοι προϋποθέσεων του τελικού μοντέλου που τηρήθηκαν και βρίσκονται αναλυτικότερα στο παράρτημα 4. Σύμφωνα με τον έλεγχο κανονικότητας των καταλοίπων, αποδεικνύεται ότι τα κατάλοιπα είναι κανονικά αφού σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ γίνεται δεκτή η H_0 : τα κατάλοιπα ακολουθούν την κανονική κατανομή ($p\text{-value}= 0,200 >0,05$). Ο έλεγχος του Shapiro-Wilk αποδέχεται την H_0 σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ ($p\text{-value}= 0,261 >0,05$). Σύμφωνα με το ιστόγραμμα που παρουσιάζεται στο παράρτημα 4, υπάρχει συμμετρία άρα και κανονικότητα. Επίσης, σύμφωνα με τον έλεγχο τυχειότητας, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ αποδεχόμαστε την H_0 : τα κατάλοιπα είναι τυχαιοποιημένα ($p\text{-value}=0,115 >0,05$). Επιπλέον, τηρείται και η προϋπόθεση της ανεξαρτησίας των καταλοίπων αφού οι συντελεστές είναι σχεδόν όλοι εντός των γραμμών (διάγραμμα $acf\ plot$ – παράρτημα 4). Ακόμη, τηρείται και η προϋπόθεση της ομοσκεδαστικότητας αφού οι προβλεπόμενες τιμές με τις τυποποιημένες τιμές των καταλοίπων ακολουθούν την ευθεία και βρίσκονται οι μισές περίπου πάνω και οι μισές κάτω του μηδενός (διάγραμμα $scatterplot$ – παράρτημα 4).

Κατά συνέπεια, το μοντέλο δεν έχει πρόβλημα πολυσυγγραμμικότητας και ικανοποιεί και τους ελέγχους προϋποθέσεων. Επιπλέον έχει υψηλή προσαρμοστικότητα.

5.3 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ

Η συγκεκριμένη εξίσωση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης πραγματοποιήθηκε προκειμένου να βρεθούν οι δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες των νοικοκυριών για διασκέδαση. Στην παλινδρόμηση αυτή εφαρμόστηκε η μέθοδος της Πολλαπλής Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression), γιατί η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ποσοτική. Η συγκεκριμένη μέθοδος εκτιμάται με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων.

Αρχικά θα γίνει αναφορά στους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για διασκέδαση. Οι παράγοντες αυτοί ενδεχομένως να αποτελούν το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, οι ώρες εργασίας ημερησίως, το είδος κατοικίας, αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους και η ηλικία. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παλινδρόμηση θα πρέπει η εξαρτημένη μεταβλητή να ακολουθεί την κανονική κατανομή. Με τη βοήθεια των ελέγχων Koolmogorov-Smirnoff και Shapiro-Wilk μπορεί να διαπιστωθεί αν η μεταβλητή ακολουθεί τη κανονική κατανομή (παράρτημα 4). Παρατηρούμε ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ η μηδενική υπόθεση περί κανονικής κατανομής της μεταβλητής Έξοδα για διασκέδαση δεν είναι αποδεκτή και κατά συνέπεια δεν έχουμε κανονική κατανομή ($\text{Sig}=0,00<0,05$). Για το λόγο αυτό πραγματοποιείται μετασχηματισμός της μεταβλητής σε λογάριθμο (ln).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ (MODEL SUMMARY)

Model	R	R Square ^b	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.976 ^a	.952	.946	1.00819

Από τον παραπάνω πίνακα μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό ότι το 95,2% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων ερμηνεύεται από το μοντέλο και το 94,6% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων διορθωμένο (συντελεστής προσδιορισμού) με τον αριθμό των μεταβλητών ερμηνεύεται από το μοντέλο. Επομένως, υπάρχει πολύ υψηλή προσαρμοστικότητα του μοντέλου.

Παρακάτω θα καταγραφεί η ευθεία παλινδρόμησης, θα γίνει ερμηνεία των συντελεστών και έλεγχος πολυσυγγραμμικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ

Μεταβλητές	B	Εκτιμήσεις
Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένεια σας ; (μαζί με εσάς)	0,074	0,074 (1,823)
Πόσες ώρες εργάζεστε κατά μέσο όρο ημερησίως;	0,112	0,214*** (3,323)
φύλοB	0,291	0,055 (1,325)
Εκπαίδευση1	1,154	0,249*** (4,227)
οικογένεια1	-0,321	-0,040 (-1,295)
επάγγελμα1	0,187	0,019 (0,648)
εισόδημαA	0,007	0,001 (0,026)
εισόδημαB	-0,255	-0,027 (-0,855)
εισόδημαE	1,353	0,071** (2,453)
ιδιόκτητη	0,791	0,147*** (3,556)

αποταμίευση1	0,016	0,003 (0,074)
κατοικία1	0,824	0,131*** (3,757)
Ηλικία	0,030	0,236*** (3,101)

Σημείωση: οι ενδείξεις ***, **, * δηλώνουν στατιστική σημαντικότητα, σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα. Τα μεγέθη στις παρενθέσεις ακολουθούν τη στατιστική t.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι μεταβλητές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ που είναι στατιστικά σημαντικές είναι οι μεταβλητές : ώρες εργασίας ημερησίως, το εκπαιδευτικό επίπεδο, το εισόδημα, το είδος κατοικίας, αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους και η ηλικία. Επίσης το VIF (συντελεστής πληθωρισμού διακυμάνσεων) για όλες τις μεταβλητές είναι <10 (παράρτημα 4), εκτός από τη μεταβλητή ηλικία που είναι ελάχιστα μεγαλύτερη, και το tolerance έχει μικρές τιμές άρα δεν υπάρχει πρόβλημα πολυσυγγραμικότητας.

Η ευθεία παλινδρόμησης είναι:

$$\text{Lnentertainment} = 0,112 * \text{ώρεςεργασίαςημερησίως} + 1,154 * \text{εκπαίδευση1} + 1,353 * \text{εισόδημαE} + 0,791 * \text{ιδιόκτητη} + 0,824 * \text{κατοικία1} + 0,030 * \text{ηλικία}$$

Όπου,

- Lnentertainment: ο λογάριθμος των δαπανών ενός νοικοκυριού για διασκέδαση
- Ώρες εργασίας ημερησίως: ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τις ώρες που δουλεύουν τα μέλη ημερησίως
- Εκπαίδευση1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους απόφοιτους λυκείου και τους πτυχιούχους Τ.Ε.Ι./Α.Ε.Ι
- ΕισόδημαE: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα άνω των 1500 ευρώ
- Ιδιόκτητη: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τα μέλη που ζουν σε ιδιόκτητη κατοικία

- Κατοικία1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τα άτομα που δεν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους
- Ηλικία: ποσοτική μεταβλητή που δηλώνει την ηλικία του συνεντευξιαζόμενου

Σχετικά με την ερμηνεία παραμέτρων, βγαίνουν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Για τις ώρες εργασίας ημερησίως: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ωρών εργασίας κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για διασκέδαση θα αυξηθεί κατά 0,112 μονάδες(Ευρώ).

Για την εκπαίδευση1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που είναι απόφοιτοι λυκείου και πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για διασκέδαση θα αυξηθεί κατά 1,154 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαE : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα άνω των 1500 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για διασκέδαση θα αυξηθεί κατά 1,353 μονάδες(Ευρώ).

Για το Ιδιόκτητη: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για διασκέδαση θα αυξηθεί κατά 0,791 μονάδες(Ευρώ).

Για το κατοικία1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για διασκέδαση θα αυξηθεί κατά 0,824 μονάδες(Ευρώ).

Για την Ηλικία : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός της ηλικίας κατά 1 έτος, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για διασκέδαση θα αυξηθεί κατά 0,03 μονάδες(Ευρώ).

Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για διασκέδαση, καθοριστικό ρόλο παίζουν οι ώρες εργασίας που τα μέλη εργάζονται καθημερινά. Συγκεκριμένα, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1% και δεδομένου του θετικού προσήμου της εκτιμήτριας, όσο αυξάνονται οι ώρες εργασίας, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες του νοικοκυριού για διασκέδαση. Ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για διασκέδαση, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για διασκέδαση) είναι γραμμική.

Επιπλέον, αξιοσημείωτος είναι ο παράγοντας του εισοδήματος αφού σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% και δεδομένου του θετικού προσήμου της εκτιμήτριας, όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για διασκέδαση. Το είδος κατοικίας έδειξε να είναι σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για διασκέδαση. Σε επίπεδο σημαντικότητας 1% και επειδή το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό, τα μέλη που κατοικούν σε ιδιόκτητη κατοικία, τείνουν να αυξάνουν τις δαπάνες για διασκέδαση.

Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας, σε επίπεδο σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για διασκέδαση.

Στατιστικά σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η ηλικία του ερωτώμενου. Σε επίπεδο σημαντικότητας 1% και επειδή το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό, η σχέση που συνδέει την ανεξάρτητη με την εξαρτημένη μεταβλητή είναι γραμμική. Συνεπώς, όσο αυξάνεται η ηλικία, αυξάνονται και οι δαπάνες για διασκέδαση.

5.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΚΑΥΣΙΜΑ ΚΙΝΗΣΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

Η συγκεκριμένη εξίσωση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης πραγματοποιήθηκε προκειμένου να βρεθούν οι δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες των νοικοκυριών για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Στην παλινδρόμηση αυτή εφαρμόστηκε η μέθοδος της Πολλαπλής Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression), γιατί η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ποσοτική. Η συγκεκριμένη μέθοδος εκτιμάται με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων.

Αρχικά θα γίνει αναφορά στους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Οι παράγοντες αυτοί ενδεχομένως να αποτελούν το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το είδος κατοικίας, αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους, η ηλικία, ο αριθμός μελών της οικογένειας και το φύλο. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η

παλινδρόμηση θα πρέπει η εξαρτημένη μεταβλητή να ακολουθεί την κανονική κατανομή. Με τη βοήθεια των ελέγχων Koolmogorov-Smirnoff και Shapiro-Wilk μπορεί να διαπιστωθεί αν η μεταβλητή ακολουθεί τη κανονική κατανομή (παράρτημα 4). Παρατηρούμε ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ η μηδενική υπόθεση περί κανονικής κατανομής της μεταβλητής Έξοδα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου δεν είναι αποδεκτή και κατά συνέπεια δεν έχουμε κανονική κατανομή ($\text{Sig}=0,00<0,05$). Για το λόγο αυτό πραγματοποιείται μετασχηματισμός της μεταβλητής σε λογάριθμο ($\ln$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΚΑΥΣΙΜΑ ΚΙΝΗΣΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ (MODEL SUMMARY)

Model	R	R Square ^b	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.980 ^a	.961	.954	.97325

Από τον παραπάνω πίνακα μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό ότι το 96,1% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων ερμηνεύεται από το μοντέλο και το 95,4% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων διορθωμένο (συντελεστής προσδιορισμού) με τον αριθμό των μεταβλητών ερμηνεύεται από το μοντέλο. Επομένως, υπάρχει πολύ υψηλή προσαρμοστικότητα του μοντέλου.

Παρακάτω θα καταγραφεί η ευθεία παλινδρόμησης, θα γίνει ερμηνεία των συντελεστών και έλεγχος πολυσυγγραμμικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΚΑΥΣΙΜΑ ΚΙΝΗΣΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

Μεταβλητές	B	Εκτιμήσεις
Ηλικία	0,043	0,345*** (4,333)

Οικογένεια1	0,093	0,013 (0,369)
εισόδημαΑ	0,217	0,022 (0,724)
ΕισόδημαΓ	0,795	0,078** (2,579)
ΕισόδημαΔ	0,745	0,075** (2,320)
Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένεια σας ; (μαζί με εσάς)	0,088	0,086** (2,163)
Ιδιόκτητη	0,881	0,165*** (3,631)
εισοδημαΕ	0,697	0,040 (1,375)
Εκπαίδευση1	0,710	0,143*** (2,691)
Αποταμίευση1	-0,090	-0,014 (-0,385)
Κατοικία1	0,951	0,143*** (4,160)
φύλοΒ	0,570	0,100** (2,387)
Επάγγελμα2	0,340	0,049 (1,526)

Σημείωση: οι ενδείξεις ***, **, * δηλώνουν στατιστική σημαντικότητα, σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα.

Τα μεγέθη στις παρενθέσεις ακολουθούν τη στατιστική t.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι μεταβλητές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ που είναι στατιστικά σημαντικές είναι οι μεταβλητές : το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το είδος κατοικίας, αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους, η ηλικία, ο αριθμός μελών της οικογένειας και το φύλο. Επίσης το VIF (συντελεστής πληθωρισμού διακυμάνσεων) για όλες τις μεταβλητές είναι <10 (παράρτημα 4), εκτός από τη μεταβλητή ηλικία που είναι ελάχιστα μεγαλύτερη, και το tolerance έχει μικρές τιμές άρα δεν υπάρχει πρόβλημα πολυσυγγραμικότητας.

Η ευθεία παλινδρόμησης είναι:

$$\text{Lnkausima}=0,043*\text{ηλικία}+0,795*\text{εισόδημα}\Gamma+0,745*\text{εισόδημα}\Delta+0,088*\text{μέληοικογένειας}+0,081*\text{ιδιόκτητη}+0,710*\text{εκπαίδευση1}+0,951*\text{κατοικία1}+0,570*\text{φύλοB}$$

Όπου,

- Lnkausima: ο λογάριθμος των δαπανών ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου
- Ηλικία: ποσοτική μεταβλητή που δηλώνει την ηλικία του συνεντευξιαζόμενου
- ΕισόδημαΓ: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα των 851 έως 1100 ευρώ
- ΕισόδημαΔ: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα των 1101 έως 1500 ευρώ
- Μέλη οικογένειας: ποσοτική μεταβλητή που δηλώνει τον αριθμό μελών της οικογένειας
- Ιδιόκτητη: ψευδομεταβλητή που εκφράζει το αν τα μέλη έχουν ιδιόκτητη κατοικία
- Εκπαίδευση1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους απόφοιτους λυκείου και τους πτυχιούχους Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι
- Κατοικία1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τα άτομα που δεν κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους
- φύλοB: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τις γυναίκες

Σχετικά με την ερμηνεία παραμέτρων, βγαίνουν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Για την Ηλικία : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός της ηλικίας κατά 1 έτος, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του ln των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,043 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαΓ : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα από 851 έως 1100 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,795 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαΔ : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα από 1101 έως 1500 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,745 μονάδες(Ευρώ).

Για τα Μέλη Οικογενείας: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των μελών οικογενείας κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,745 μονάδες(Ευρώ).

Για το Ιδιόκτητη: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,081 μονάδες(Ευρώ).

Για την εκπαίδευση1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που είναι απόφοιτοι λυκείου και πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,710 μονάδες(Ευρώ).

Για το κατοικία1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,951 μονάδες(Ευρώ).

Για το φύλοB: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των γυναικών κατά μία, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου θα αυξηθεί κατά 0,570 μονάδες(ευρώ) κρατώντας σταθερό τον αριθμό των ανδρών και όλες τις μεταβλητές.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, η ηλικία είναι μια ισχυρά στατιστικά σημαντική μεταβλητή, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του συνεντευξιαζόμενου, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου.

Επίσης, το εισόδημα είναι ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που ερμηνεύει την συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή. Πιο συγκεκριμένα, το εισόδημα ασκεί σημαντική επίδραση στις

δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Μάλιστα, όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, γεγονός που προσδιορίζεται από το θετικό πρόσημο της εκτιμήτριας.

Ο αριθμός μελών που απαρτίζουν ένα νοικοκυριό, επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, σε επίπεδο 5%. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό. Συνεπώς, όσο αυξάνονται τα μέλη του νοικοκυριού, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου.

Το είδος κατοικίας έδειξε να είναι σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Σε επίπεδο σημαντικότητας 1% και επειδή το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό, τα μέλη που κατοικούν σε ιδιόκτητη κατοικία, τείνουν να αυξάνουν τις δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου.

Ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου) είναι γραμμική.

Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας, σε επίπεδο σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου.

Ένας ακόμη παράγοντας που ερμηνεύει τη συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή είναι το φύλο. Έτσι λοιπόν, εάν σε ένα νοικοκυριό αυξηθούν οι γυναίκες κατά μία, τότε θα αυξηθούν τα έξοδα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, και η επίδραση αυτή ισχύει σε επίπεδο 5%.

5.5 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΕΝΔΥΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗ

Η συγκεκριμένη εξίσωση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης πραγματοποιήθηκε προκειμένου να βρεθούν οι δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις δαπάνες των νοικοκυριών για ένδυση και υπόδηση. Στην παλινδρόμηση αυτή εφαρμόστηκε η μέθοδος της Πολλαπλής Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression), γιατί η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ποσοτική. Η συγκεκριμένη μέθοδος εκτιμάται με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων.

Αρχικά θα γίνει αναφορά στους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για ένδυση και υπόδηση. Οι παράγοντες αυτοί ενδεχομένως να αποτελούν το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το είδος κατοικίας, η ηλικία, ο αριθμός μελών της οικογένειας και το επάγγελμα. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παλινδρόμηση θα πρέπει η εξαρτημένη μεταβλητή να ακολουθεί την κανονική κατανομή. Με τη βοήθεια των ελέγχων Koolmogorov-Smirnoff και Shapiro-Wilk μπορεί να διαπιστωθεί αν η μεταβλητή ακολουθεί τη κανονική κατανομή (παράρτημα 4). Παρατηρούμε ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ η μηδενική υπόθεση περί κανονικής κατανομής της μεταβλητής Έξοδα για ένδυση και υπόδηση δεν είναι αποδεκτή και κατά συνέπεια δεν έχουμε κανονική κατανομή ($\text{Sig}=0,00<0,05$). Για το λόγο αυτό πραγματοποιείται μετασχηματισμός της μεταβλητής σε λογάριθμο (ln).

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΕΝΔΥΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗ (MODEL SUMMARY)

Model	R	R Square ^b	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.971 ^a	.944	.937	1.01451

Από τον παραπάνω πίνακα μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό ότι το 94,4% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων ερμηνεύεται από το μοντέλο και το 93,7% της μεταβλητότητας των παρατηρήσεων διορθωμένο (συντελεστής προσδιορισμού) με τον αριθμό των μεταβλητών

ερμηνεύεται από το μοντέλο. Επομένως, υπάρχει πολύ υψηλή προσαρμοστικότητα του μοντέλου.

Παρακάτω θα καταγραφεί η ευθεία παλινδρόμησης, θα γίνει ερμηνεία των συντελεστών και έλεγχος πολυσυγγραμμικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΓΙΑ ΕΝΔΥΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗ

Μεταβλητές	B	Εκτιμήσεις
Ηλικία	0,055	0,469*** (5,873)
Οικογένεια1	-0,413	-0,058 (-1.693)
Επάγγελμα2	0,477	0,075** (2,266)
ΕισόδημαΑ	0,367	0,043 (1,346)
ΦύλοΒ	0,378	0,079 (1,489)
ΕισόδημαΓ	0,495	0,054 (1,631)
ΕισόδημαΔ	0,584	0,057 (1,648)
Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας ; (μαζί με εσάς)	0,110	0,120*** (2,744)
Ιδιόκτητη	0,625	0,123***

		(2,920)
ΕισόδημαΕ	1,094	0,065** (2,071)
Εκπαίδευση1	0,657	0,150** (2,533)

Σημείωση: οι ενδείξεις ***, **, * δηλώνουν στατιστική σημαντικότητα, σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα.

Τα μεγέθη στις παρενθέσεις ακολουθούν τη στατιστική t.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι μεταβλητές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ που είναι στατιστικά σημαντικές είναι οι μεταβλητές το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το είδος κατοικίας, η ηλικία, ο αριθμός μελών της οικογένειας και το επάγγελμα. Επίσης το VIF (συντελεστής πληθωρισμού διακυμάνσεων) για όλες τις μεταβλητές είναι <10 (παράρτημα 4), εκτός από τη μεταβλητή ηλικία που είναι ελάχιστα μεγαλύτερη, και το tolerance έχει μικρές τιμές άρα δεν υπάρχει πρόβλημα πολυσυγγραμικότητας.

Η ευθεία παλινδρόμησης είναι:

$$\text{Lncllothes}=0,055*\text{ηλικία}+0,477*\text{επάγγελμα2}+0,110*\text{μέληοικογενείας}+0,625*\text{ιδιόκτητη}+1,094*\text{εισόδημαΕ}+0,657*\text{εκπαίδευση1}$$

Όπου,

- Lncllothes: ο λογάριθμος των δαπανών ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση
- Ηλικία: ποσοτική μεταβλητή που δηλώνει την ηλικία του συνεντευξιαζόμενου
- Επάγγελμα2: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους ιδιωτικούς υπαλλήλους
- Μέλη οικογένειας: ποσοτική μεταβλητή που δηλώνει τον αριθμό μελών της οικογένειας
- Ιδιόκτητη: ψευδομεταβλητή που εκφράζει το αν τα μέλη έχουν ιδιόκτητη κατοικία
- ΕισόδημαΕ: ποσοτική μεταβλητή που αντιστοιχεί στο μηνιαίο εισόδημα άνω των 1500 ευρώ
- Εκπαίδευση1: ψευδομεταβλητή που εκφράζει τους απόφοιτους λυκείου και τους πτυχιούχους Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι

Σχετικά με την ερμηνεία παραμέτρων, βγαίνουν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Για την Ηλικία : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός της ηλικίας κατά 1 έτος, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για ένδυση και υπόδηση θα αυξηθεί κατά 0,055 μονάδες(Ευρώ).

Για το Επάγγελμα2: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ιδιωτικών υπαλλήλων κατά ένα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για ένδυση και υπόδηση θα αυξηθεί κατά 0,477 μονάδες(Ευρώ).

Για τα Μέλη Οικογενείας: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των μελών οικογενείας κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για ένδυση και υπόδηση θα αυξηθεί κατά 0,110 μονάδες(Ευρώ).

Για το Ιδιόκτητη: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για ένδυση και υπόδηση θα αυξηθεί κατά 0,625 μονάδες(Ευρώ).

Για το ΕισόδημαE : εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που έχουν εισόδημα άνω των 1500 ευρώ κατά 1 ποσοστιαία μονάδα, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για ένδυση και υπόδηση θα αυξηθεί κατά 1,094 μονάδες(Ευρώ).

Για την εκπαίδευση1: εάν μείνουν όλες οι μεταβλητές σταθερές και αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που είναι απόφοιτοι λυκείου και πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι κατά 1 άτομο, τότε το αναμενόμενο επίπεδο του $\ln$ των εξόδων για ένδυση και υπόδηση θα αυξηθεί κατά 0,657 μονάδες(Ευρώ).

Συνεπώς, η ηλικία είναι μια ισχυρά στατιστικά σημαντική μεταβλητή, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του συνεντευξιαζόμενου, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση.

Το επάγγελμα επίσης ασκεί σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Το θετικό πρόσημο της εκτιμήτριας μαρτυρά ότι όσο αυξάνονται οι ιδιωτικοί υπάλληλοι, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση.

Ο αριθμός των μελών που απαρτίζουν ένα νοικοκυριό, επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση , σε επίπεδο 1%. Το πρόσημο του

εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό. Συνεπώς, όσο αυξάνονται τα μέλη του νοικοκυριού, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση.

Το είδος κατοικίας έδειξε να είναι σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση. Σε επίπεδο σημαντικότητας 1% και επειδή το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό, τα μέλη που κατοικούν σε ιδιόκτητη κατοικία, τείνουν να αυξάνουν τις δαπάνες για ένδυση και υπόδηση.

Επίσης, το εισόδημα είναι ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που ερμηνεύει την συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή. Πιο συγκεκριμένα, το εισόδημα ασκεί σημαντική επίδραση στις δαπάνες ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση. Μάλιστα, όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση, γεγονός που προσδιορίζεται από το θετικό πρόσημο της εκτιμήτριας.

Τέλος, ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για ένδυση και υπόδηση, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για ένδυση και υπόδηση) είναι γραμμική.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη έχει ως σκοπό να διερευνήσει τους παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα ενός νοικοκυριού, τα οποία επηρεάζουν άμεσα και το ελάχιστο κόστος διαβίωσης αυτού. Για τον λόγο αυτό, πραγματοποιήθηκε δειγματοληπτική έρευνα, μέσω της εκτίμησης βασικών πολλαπλών γραμμικών παλινδρομήσεων. Οι παράγοντες που εξετάστηκαν είναι κυρίως κοινωνικό – οικονομικά χαρακτηριστικά και παράγοντες σχετικοί με την συμπεριφορά των καταναλωτών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της ανάλυσης είναι εφικτό να διεξαχθούν πολλά συμπεράσματα σχετικά με τα νοικοκυριά. Αρχικά, πραγματοποιείται μια σύντομη παρουσίαση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων της έρευνας. Στη συνέχεια, θα αποκαλυφθούν οι παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για τρόφιμα, τα έξοδα για την υγεία, την διασκέδαση, τα καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου και την ένδυση & υπόδηση.

Σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, η έρευνα προσφέρει αρκετές πληροφορίες σχετικά με την πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι γυναικείου φύλου με ποσοστό 68,7%, υψηλού μορφωτικού επιπέδου δηλαδή πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι/Α.Ε.Ι με ποσοστό 45,8%. Επιπροσθέτως, είναι άγαμοι με ποσοστό 49,6% και κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένειά τους με ποσοστό 55%. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν ιδιόκτητη κατοικία σε ποσοστό 67,2% και σχετικά με το επάγγελμα που ασκούν, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι με ποσοστό 41,2% και ειδικότερα, υπάλληλοι γραφείου με ποσοστό 22,3%. Τέλος, οι συμμετέχοντες είναι ηλικίας περίπου 33 ετών, η οικογένειά τους αποτελείται από περίπου 4 μέλη και εργάζονται περίπου 8 ώρες τη μέρα.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των δαπανών ενός νοικοκυριού για τρόφιμα έδειξαν ότι αυτές επηρεάζονται από το εισόδημα, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, τον αριθμό των μελών της οικογένειας και το αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένειά τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης μελέτης, όσο αυξάνεται το καθαρό μηνιαίο ατομικό εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα (Kostakis(2010), Capps, Love (1983), Davis *et al* (1983), Ricciuto *et al* (2006) και Sdrali (2003).

Ένας ακόμη παράγοντας που ερμηνεύει τη συγκεκριμένη κατηγορία δαπανών είναι η οικογενειακή κατάσταση. Συγκεκριμένα, όσο αυξάνονται οι έγγαμοι, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα. Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας των εξόδων ενός νοικοκυριού για τρόφιμα. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για διατροφή. Ένας ακόμη παράγοντας που ερμηνεύει τη συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή είναι το φύλο. Έτσι λοιπόν, εάν σε ένα νοικοκυριό αυξηθούν οι γυναίκες κατά μία, τότε θα αυξηθούν τα έξοδα για τρόφιμα (Kostakis (2010), Sdrali (2003). Ο αριθμός των μελών που απαρτίζουν ένα νοικοκυριό, επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για τρόφιμα. Συγκεκριμένα, όσο αυξάνονται τα μέλη του νοικοκυριού, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για τρόφιμα (Kostakis(2010), Davis *et al* (1983), Ricciuto *et al* (2006), Sdrali (2003).

Όσον αφορά τα έξοδα για υγεία, αξίζει να αναφερθεί ότι αυτά επηρεάζονται από την ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο και το αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους. Καταρχάς η ηλικία είναι μια ισχυρά στατιστικά σημαντική μεταβλητή. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του συνεντευξιαζόμενου, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για υγεία (Ματσαγγάνης *et al* (2016). Εξίσου σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η οικογενειακή κατάσταση, και συγκεκριμένα, άτομα που είναι διαζευγμένοι. Ωστόσο, ο εκτιμώμενος συντελεστής με το αρνητικό του πρόσημο δηλώνει ότι όσο αυξάνονται οι διαζευγμένοι, τόσο μειώνονται οι δαπάνες για υγεία. Το φύλο επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή. Συγκεκριμένα, όσο αυξάνονται οι γυναίκες, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για υγεία. Ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για υγεία. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για υγεία) είναι γραμμική. Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για υγεία.

Εν συνεχεία, μελετήθηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες που επιδρούν στις δαπάνες ενός νοικοκυριού για διασκέδαση. Οι παράγοντες αυτοί ενδεχομένως να αποτελούν το εισόδημα, το

μορφωτικό επίπεδο, οι ώρες εργασίας ημερησίως, το είδος κατοικίας, αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους και η ηλικία. Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για διασκέδαση, καθοριστικό ρόλο παίζουν οι ώρες εργασίας που τα μέλη εργάζονται καθημερινά. Συγκεκριμένα, δεδομένου του θετικού προσήμου της εκτιμήτριας, όσο αυξάνονται οι ώρες εργασίας, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες του νοικοκυριού για διασκέδαση. Ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για διασκέδαση. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για διασκέδαση) είναι γραμμική. Επιπλέον, αξιοσημείωτος είναι ο παράγοντας του εισοδήματος αφού όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για διασκέδαση. Το είδος κατοικίας επίσης έδειξε να είναι σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για διασκέδαση. Ειδικότερα, τα μέλη που κατοικούν σε ιδιόκτητη κατοικία, τείνουν να αυξάνουν τις δαπάνες για διασκέδαση. Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό άρα όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για διασκέδαση. Στατιστικά σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η ηλικία του ερωτώμενου. Η σχέση που συνδέει την ανεξάρτητη με την εξαρτημένη μεταβλητή είναι γραμμική. Συνεπώς, όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για διασκέδαση.

Όσον αφορά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, αυτές φάνηκε να επηρεάζονται από το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το είδος κατοικίας, αν τα μέλη κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους, την ηλικία, τον αριθμό μελών της οικογένειας και το φύλο. Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, η ηλικία είναι μια ισχυρά στατιστικά σημαντική μεταβλητή. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του συνεντευξιζόμενου, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Επίσης, το εισόδημα είναι ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που ερμηνεύει την συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή. Πιο συγκεκριμένα, το εισόδημα ασκεί σημαντική επίδραση στις δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Μάλιστα, όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Ο αριθμός μελών που απαρτίζουν ένα νοικοκυριό, επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό. Συνεπώς, όσο αυξάνονται τα μέλη του νοικοκυριού, τόσο

αυξάνονται οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Το είδος κατοικίας έδειξε να είναι σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Τα μέλη που κατοικούν σε ιδιόκτητη κατοικία, τείνουν να αυξάνουν τις δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου) είναι γραμμική. Επίσης, τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους είναι άλλος ένας προσδιοριστικός παράγοντας. Συγκεκριμένα, όσο αυξάνονται τα μέλη που δεν κατοικούν μαζί με την οικογένεια τους, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου. Ένας ακόμη παράγοντας που ερμηνεύει τη συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή είναι το φύλο. Έτσι λοιπόν, εάν σε ένα νοικοκυριό αυξηθούν οι γυναίκες κατά μία, τότε θα αυξηθούν τα έξοδα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούν και τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης των εξόδων ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση. Οι παράγοντες που επιδρούν στα έξοδα για ένδυση και υπόδηση ενδεχομένως να αποτελούν το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το είδος κατοικίας, η ηλικία, ο αριθμός μελών της οικογένειας και το επάγγελμα. Αναλυτικότερα, η ηλικία είναι μια ισχυρά στατιστικά σημαντική μεταβλητή. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του συνεντευξιαζόμενου, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση. Το επάγγελμα επίσης ασκεί σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Το θετικό πρόσημο της εκτιμήτριας μαρτυρά ότι όσο αυξάνονται οι ιδιωτικοί υπάλληλοι, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση. Ο αριθμός των μελών που απαρτίζουν ένα νοικοκυριό, επίσης επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση. Συνεπώς, όσο αυξάνονται τα μέλη του νοικοκυριού, τόσο αυξάνονται οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση. Το είδος κατοικίας έδειξε να είναι σημαντικός παράγοντας για τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση. Τα μέλη που κατοικούν σε ιδιόκτητη κατοικία, τείνουν να αυξάνουν τις δαπάνες για ένδυση και υπόδηση. Επίσης, το εισόδημα είναι ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που ερμηνεύει την συγκεκριμένη εξαρτημένη μεταβλητή. Πιο συγκεκριμένα, το εισόδημα ασκεί σημαντική επίδραση στις δαπάνες ενός νοικοκυριού για ένδυση και υπόδηση. Μάλιστα, όσο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο αυξάνονται και οι δαπάνες για ένδυση και υπόδηση, γεγονός που προσδιορίζεται από το θετικό

πρόσημο της εκτιμήτριας. Τέλος, ένας ακόμη παράγοντας είναι το μορφωτικό επίπεδο, που επηρεάζει στατιστικά σημαντικά τις δαπάνες για ένδυση και υπόδηση. Το πρόσημο της εκτιμήτριας είναι θετικό και αυτό δηλώνει ότι η σχέση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής (μορφωτικό επίπεδο) και της εξαρτημένης (έξοδα για ένδυση και υπόδηση) είναι γραμμική.

Έχοντας ολοκληρώσει την εμπειρική μελέτη για τις δαπάνες των καταναλωτών και την αντίληψη τους σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας που συνδέεται άμεσα με το ελάχιστο κόστος διαβίωσης των νοικοκυριών, είναι απαραίτητο να τοποθετηθούν κάποιες προτάσεις για περαιτέρω μελέτη. Με όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, διαμορφώνεται η άποψη ότι οι καταναλωτές βιώνουν καθημερινά όλες τις απρόβλεπτες συνεχόμενες αλλαγές σε προσωπικό αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο. Επομένως, προσπαθούν διαρκώς να βελτιώσουν το περιβάλλον στο οποίο ζουν, δημιουργώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Συνεπώς, ενεργώντας οι καταναλωτές κατά αυτό τον τρόπο και δεδομένης της υπάρχουσας οικονομικής κατάστασης, τα αποτελέσματα θα ήταν καλύτερα αν το δείγμα των πολιτών ήταν μεγαλύτερο. Βασική πρόταση λοιπόν, θα αποτελούσε η μεγέθυνση του πληθυσμού, αντί για 131 ερωτηθέντες που ανταποκρίθηκαν στη συγκεκριμένη έρευνα, το δείγμα να ήταν μεγαλύτερο, καθώς έτσι θα αυξάνονταν και οι παράγοντες που θα επηρέαζαν το ερευνητικό μας ερώτημα. Επιπλέον, κρίσιμο θα ήταν να γίνει μια περαιτέρω ανάλυση και άλλων προσδιοριστικών παραγόντων που επηρεάζουν τις δαπάνες ενός νοικοκυριού. Στη συγκεκριμένη μελέτη μελετήθηκαν πέντε βασικές κατηγορίες δαπανών (διατροφή, υγεία, διασκέδαση, καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου, ένδυση και υπόδηση). Χρήσιμο θα ήταν λοιπόν να γινόταν μια περαιτέρω ανάλυση και άλλων προσδιοριστικών παραγόντων καθώς με τον πολλαπλασιασμό των προσδιοριστικών παραγόντων θα υπήρχε μια πιο ολιστική αντίληψη για την υπάρχουσα κατάσταση του κόστους διαβίωσης των νοικοκυριών.

Λόγω της μείωσης των εισοδημάτων που έχουν υποστεί πολλοί εργαζόμενοι και της αύξησης της τιμής κάποιων προϊόντων, δεν είναι λίγα τα νοικοκυριά που αδυνατούν να καλύψουν κάποιες βασικές ανάγκες. Έτσι, η οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών είναι αρκετά δύσκολη στις μέρες μας. Για το λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η μείωση των τιμών κάποιων βασικών αγαθών δεδομένου ότι οι μισθοί έχουν υποστεί περικοπές, διότι μόνο έτσι θα μπορέσουν πολλά νοικοκυριά να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες και να μπορούν να ελπίζουν ότι η κατάσταση θα καλυτερεύσει στο μέλλον.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση :

1. Argente D. & Lee M. (2015), “Cost of Living Inequality during the Great Recession”, *Social Science Research Network*, Chicago, pp.1-37
2. Bonovas S., Nikolopoulos G., (2012), “High-burden epidemics in Greece in the era of economic crisis. Early signs of a public health tragedy”, *Journal of Preventive Medicine and Hygiene* 53: 169-171.
3. Braun, F., (2010), “Determinants of households’ space heating type: a discrete choice analysis for German households”, *Energy Policy* 38, pp.5493-5503
4. Capps, O. & Love, L. (1983), “Determinants of household expenditure on fresh vegetables”, *Southern Journal of Agricultural Economics*, 15, 127-132.
5. Davis, C., Moussie, M, Dinning, S. & Christakis, G. (1983), “Socioeconomic Determinants of Food Expenditure Patterns among Racially Different Low-Income Households: An Empirical Analysis”, *Western Journal of Agricultural Economics*, 8, 183-196.
6. Economou C., (2012), “The performance of the Greek healthcare system and the Economic Adjustment programme: ‘Economic crisis’ versus ‘system-specific deficits’ driven reform”, *Social Theory* 2: 33-69.
7. Harttgen K, Kenneth; Klasen S., (2012), “A Household-Based Human Development Index”, [*World Development*](#) Vol.40(5):878-899
8. Hirsch, P., Valadez, (2015), “Households below a Minimum Income Standard: 2008/09 to 2012-13”, *York: Joseph Rowntree foundation*, Loughborough University, pp. 3-63.
9. Kakwani N., (1993), “Performance in Living Standards: An International Comparison”, *Journal of development economics* 42, Vol.41:2, pp. 307-336.
10. Kostakis., (2012), “the Determinants of households’ food consumption in Greece”, *International Journal of Food and Agricultural Economics*, Vol. 2 No. 2 pp. 17-28
11. Kondilis E., Giannakopoulos S., Gavana M., Ierodiakonou I., Waitzkin H., Benos A., (2013), “Economic crisis, restrictive policies, and the population’s health and health care: the case of Greece”, *American Journal of Public Health* 103(6): 973-979.
12. Meier, H.,K., Rehdanz (2010), “Determinants of residential space heating expenditures in Great Britain”, vol.32,Issue 5, pp.949-962

13. Ministry of Social Development (2010), ‘‘Economic Standard of Living’’, *The Social Report*, pp.60-71.
14. Phillips D., Verhasselt Y., (1994), ‘‘Economic crisis, adjustment and the impact on health’’, *Health and development*, Routledge, London, pp. 50-64.
15. Ricciuto, L., Tarasuk, V. & Yatchew, A. (2006), ‘‘Socio-demographic influences on food purchasing among Canadian households’’, *European Journal of Clinical Food*, 60, 778- 790
16. Sharpe A. (1999), ‘‘A Survey of Indicators of Economic and Social Well-being’’, *Canadian Policy Research Networks*, pp. 8-49.
17. Sdrali D. (2003), ‘‘Effects of sociodemographic and economic factors on food expenditure in a prefecture of Greece’’, 1st LSE PhD Symposium on Modern Greece, *Current Social Science Research on Greece*, pp. 5-9.
18. Stuckler D., Basu S., Suhrcke M., Coutts A., McKee M., (2009), ‘‘the public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis’’, *The Lancet* 374: 315-323.
19. Sardianou E. (2008), ‘‘Estimating space heating determinants: an analysis of Greek households’’, *Energy and Buildings* 40 (2008), pp. 1084-109
20. Vincentian Partnership for Social Justice (2015), ‘‘Minimum Essential Standard of Living 2015’’, *Minimum Essential Budgets for Ireland*, pp. 1-43.

Ελληνόγλωση:

21. Γενική Γραμματεία Καταναλωτή(2014), ‘‘Ενημερωτικό Σημείωμα για τις Εύλογες Δαπάνες Διαβίωσης’’, Δελτίο τύπου (16 Οκτωβρίου 2014)
22. ΕΛΣΤΑΤ (2013), Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2012 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2011), Δελτίο τύπου (2 Νοεμβρίου 2012), Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.
23. ΕΛΣΤΑΤ (2015), Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2014 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2013), Δελτίο τύπου (8 Ιουλίου 2015), Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.

24. ΕΛΣΤΑΤ (2015), Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2014, (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2013), Δελτίο τύπου (9 Ιουλίου 2015), Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.
25. Κοττώρης Σ.(2013) , “Δαπάνες Νοικοκυριού”, Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης Εκπαιδευτικό υλικό για τα κέντρα Δια Βίου Μάθησης.
26. Ματσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ. & Καναβιτσά Ε. (2012), “Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης. Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012”, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
27. Ματσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ. (2013), “Η Ανατομία της Φτώχειας στην Ελλάδα του 2013. Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013.”, Ομάδα ανάλυσης δημόσιας πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
28. Ματσαγγάνης Μ, Λεβέντη Χ., Καναβιτσά Ε. & Φλεβοτόμου Μ. (2016), “Η ακραία φτώχεια στην Ελλάδα”, Διανέοσις, Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης.
29. Πασιαρδής Π., Σπύρου Σ. (2003), “Μέτρηση του Πληθυσμού και του Κόστους Ζωής των Νοικοκυριών”, Δοκίμιο Οικονομικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Ηλεκτρονικές πηγές

30. Chang O. (2016), “5 charts which show how the cost of living has changed in Australia over the last 100 years”. Διαθέσιμο στο <http://www.businessinsider.com.au/5-graphs-which-show-how-the-cost-of-living-has-changed-in-australia-over-the-last-100-years-2016-5#x1>
31. Gulker M., (2016), “Average American’s Cost of Living Falls”, *American Institute for Economic Research* , Διαθέσιμο στο <https://www.aier.org/research/average-american's-cost-living-falls>
32. EURES(2016), “Συνθήκες διαβίωσης, Κόστος ζωής”, Ευρωπαϊκή Πύλη Για Την Επαγγελματική Κινητικότητα, Διαθέσιμο στο <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?lang=el&acro=living&catId=8700&paentId=7812&countryId=GR&langChanged=true>
33. Καπερναράκου Κ. (2015), “Δυσβάσταχτο βάρος για τα νοικοκυριά οι δαπάνες στέγασης”, διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/843023/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/dysvastaxto-varos-gia-ta-noikokyria-oi-dapanes-stegashs>
34. Σιωμόπουλος Ν. (2015), “Ακριβό παρά την κρίση το κόστος της στέγασης στην Ελλάδα”, Διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=759136>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 : ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

«ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ»

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος έρευνας που πραγματοποιείται στο πλαίσιο πτυχιακής εργασίας με σκοπό τη διερεύνηση του ελάχιστου κόστους των νοικοκυριών. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, τηρείται απόλυτη εχεμύθεια και τα στοιχεία που θα προκύψουν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους ακαδημαϊκούς σκοπούς της έρευνας. Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων για την πολύτιμη συνεργασία σας και σας παρακαλώ να το συμπληρώσετε πλήρως.

Με εκτίμηση,

Γαλάνη Άννα

Σε περίπτωση που επιθυμείτε ενημέρωση σχετικά με τα αποτελέσματα της έρευνας, μπορείτε να αποστείλετε e-mail στη διεύθυνση: hs21202@hua.gr

1. Φύλο: Άνδρας [] Γυναίκα []

2. Ηλικία:

3. Επίπεδο εκπαίδευσης:

Πτυχιούχος Τ.Ε.Ι./ Α.Ε.Ι [] Απόφοιτος /η δημοτικού []

Απόφοιτος/η Γυμνασίου [] Κάτοχος Μεταπτυχιακού /Διδακτορικού διπλώματος []

Απόφοιτος /η Λυκείου []

4. Οικογενειακή κατάσταση:

Άγαμος/η [] Έγγαμος/η []

Χήρος/α [] Διαζευγμένος/η []

Εν διαστάσει [] Συμβίωση []

5. Κατοικώ στο ίδιο σπίτι με την οικογένειά μου: Ναι [] Όχι []

6. Έχετε: ιδιόκτητη [] ή ενοικιαζόμενη [] κατοικία;

7. Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας; [] (μαζί με εσάς)

8. Ποια είναι η οικονομική/ επαγγελματική σας δραστηριότητα;

Δημόσιος υπάλληλος [] Ελεύθερος επαγγελματίας [] Άνεργος/η []

Ιδιωτικός υπάλληλος [] Μαθητής /τρια – Φοιτητής/τρια []

Συνταξιούχος [] Οικιακά []

9. Σημειώστε εάν το επάγγελμά σας ανήκει σε μία από τις παρακάτω ομάδες ατομικών επαγγελμάτων:

Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του δημόσιου τομέα []

Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του ιδιωτικού τομέα []

Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα []

Εκπαιδευτικοί []

Υπάλληλοι γραφείου []

Έμποροι και πωλητές []

Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών []

Γεωργοί, υλοτόμοι, κτηνοτρόφοι, αλιείς κτλ []

Τεχνίτες και εργάτες []

Ανειδίκευτοι εργάτες []

Άλλο παρακαλώ σημειώστε:.....

10. Πόσες ώρες εργάζεστε κατά μέσο όρο ημερησίως; []

11. Ποιο είναι το καθαρό μηνιαίο ατομικό σας εισόδημα από την εργασία σας (σε ευρώ);

- Κάτω από 350 ευρώ []
- 350-600 ευρώ []
- 601 – 850 ευρώ []
- 851 – 1100 ευρώ []
- 1101 – 1500 ευρώ []
- Πάνω από 1500 ευρώ []

12. Πιστεύετε ότι το εισόδημά σας επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών σας;

Ναι [] Όχι []

13. Τι πιστεύετε ότι θα συμβεί με το μελλοντικό σας εισόδημα;

Θα αυξηθεί []

Θα μειωθεί []

Θα παραμείνει το ίδιο []

14. Θα χαρακτηρίζατε το οικονομικό έτος 2015:

- Λιγότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε []
- Το ίδιο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε []
- Περισσότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε []

15. Διαθέτετε τα παρακάτω ; (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Τηλεόραση []
- Κινητό τηλέφωνο []
- Σταθερό τηλέφωνο []
- Επιβατικό αυτοκίνητο []
- Προσωπικό Η/Υ []
- Πλυντήριο πιάτων []
- Καταψύκτη []
- Δεύτερη κατοικία []
- Κλειστό χώρο στάθμευσης []
- Αυτόνομη θέρμανση []

16. Είστε αισιόδοξος/η ότι στο άμεσο μέλλον (2016-2017-2018) η οικονομική σας κατάσταση θα καλυτερεύσει;

Ναι [] Όχι []

17. Έστω ότι το εισόδημα σας μειώνεται. Ποια από τις παρακάτω ανάγκες θα περιορίζατε ; (επιλέξτε όλα ισχύουν)

- Την αγορά ειδών διατροφής; []
- Την αγορά προϊόντων ένδυσης, υπόδησης; []
- Την αγορά προϊόντων τεχνολογίας; []
- Τις ιατροφαρμακευτικές ανάγκες; []
- Την διασκέδαση/ ψυχαγωγία; []
- Την εστίαση εκτός κατοικίας (εστιατόριο καφετέριες κτλ); []
- Τις διακοπές; []

- Τη δόση δανείου για αγορά κατοικίας; []
- Τη δόση δανείου για αγορά οχήματος; []

18. Κάνετε αποταμίευση ; Ναι [] Όχι []

19. Έχετε ζητήσει κάποια μορφή οικονομικής βοήθειας από κάποιο κοντινό σας πρόσωπο ή από κάποιο δημόσιο φορέα; Ναι [] Όχι []

20. Κάνετε χρήση πιστωτικών καρτών για την κάλυψη των αναγκών σας ; Ναι [] Όχι []

21. Σημειώστε πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για καθεμία (εφόσον διαθέτετε) από τις ακόλουθες κατηγορίες υπηρεσιών/ προϊόντων (σε €):

1. Ενοίκιο []
2. Εξόφληση Στεγαστικού []
3. Λογαριασμούς: ΔΕΗ/ ΟΤΕ/ ΕΥΔΑΠ []
4. Κινητή Τηλεφωνία []
5. Ένδυση και υπόδηση []
6. Υγεία (για γιατρούς) []
7. Διασκέδαση / Ψυχαγωγία []
8. Φάρμακα []
9. Καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου []
10. Τσιγάρα/ Καπνός []
11. Διατροφή (αγορές από σούπερ μάρκετ, λαϊκή αγορά, κτλ.) []
12. Δίδακτρα Εκπαίδευσης (Ιδιωτικό σχολείο, φροντιστήρια ξένων γλωσσών, ιδιαίτερα) []
13. Εκπαιδευτικό / Ενημερωτικό υλικό (π.χ. βιβλία γραφική ύλη, εφημερίδες, περιοδικά) []

21. Κάνετε χρήση πιστωτικών καρτών για την κάλυψη των διαφόρων αναγκών σας; Ναι [] Όχι []

22. Έχετε διαπιστώσει ότι υπάρχει αδυναμία αποπληρωμής των χρεών σας λόγω της υπάρχουσας οικονομικής κατάστασης η οποία έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας; Ναι [] Όχι []

23. Ποιες από τις ακόλουθες ανάγκες δεν θα μπορείτε να καλύψετε λόγω των περικοπών του μισθού σας (εισοδήματός σας); (επιλέξτε όσα ισχύουν)

- Ενοίκιο []
- Εξόφληση Στεγαστικού Δανείου []
- Εξόφληση Καταναλωτικού Δανείου []
- Λογαριασμούς: ΔΕΗ/ ΟΤΕ/ ΕΥΔΑΠ []
- Κινητή Τηλεφωνία []
- Ένδυση και υπόδηση []
- Αγορά πετρελαίου θέρμανσης της κατοικίας []
- Διατροφή (αγορές από σούπερ μάρκετ, λαϊκή αγορά, κτλ.) []
- Δίδακτρα Εκπαίδευσης (Ιδιωτικό σχολείο, φροντιστήρια ξένων γλωσσών, ιδιαίτερα) []
- Αγορά προϊόντων τεχνολογίας []
- Διασκέδαση / Ψυχαγωγία []
- Φάρμακα/γιατρούς []
- Διακοπές/ταξίδια []

24. Έχετε χάσει εσείς ή κάποιος από το στενό σας οικογενειακό περιβάλλον θέση εργασίας το τελευταίο διάστημα;

Ναι [] Όχι []

25. Πόσα άνεργα μέλη έχετε στο νοικοκυριό σας ; (αν έχετε)

26. Πόσο έχει μειωθεί το εισόδημα σας την τελευταία τριετία;

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 –ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ηλικία	131	17	60	33.31	10.911
Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας ; (μαζί με εσάς)	131	1	26	3.57	2.334
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για το ενοίκιο (εφόσον διαθέτετε) (σε €):	131	0	1200	123.13	182.171
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για την εξόφληση στεγαστικού (εφόσον διαθέτετε) :	131	0	1200	58.78	171.482
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για λογαριασμούς: ΔΕΗ/ ΟΤΕ/ ΕΥΔΑΠ (εφόσον διαθέτετε) :	129	0	800	173.09	138.093
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για κινητή τηλεφωνία (εφόσον διαθέτετε) :	131	0	224	30.89	32.597
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για ένδυση & υπόδηση :	127	0	300	58.70	63.609

Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για υγεία (γιατρούς) :	131	0	700	46.34	84.653
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για διασκέδαση & ψυχαγωγία:	130	0	500	89.92	93.436
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για φάρμακα :	130	0	200	24.59	33.325
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου (εφόσον διαθέτετε) :	130	0	300	73.04	69.390
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για τσιγάρα&καπνό (εφόσον καπνίζετε) :	131	0	300	28.11	48.455
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για διατροφή/τρόφιμα:	131	0	600	198.55	125.723
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για δίδακτρα εκπαίδευσης (ιδιωτικό σχολείο, φροντιστήρια ξένων γλωσσών, ιδιαίτερα) :	131	0	1100	85.38	205.743

Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για εκπαιδευτικό/ενημερωτικό υλικό (π.χ. βιβλία, γραφική ύλη, εφημερίδες, περιοδικά)	129	0	200	14.60	26.799
Πόσα άνεργα μέλη έχετε στο νοικοκυριό σας; (αν έχετε)	131	0	4	.90	1.080
Valid N (listwise)	124				

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 : ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Πίνακας συχνότητων για το φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ανδρας	41	31,3	31,3
Γυναίκα	90	68,7	100,0
Σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Πίνακας συχνότητων για την ηλικία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
17	1	.8	.8
19	5	3.8	4.6
20	6	4.6	9.2
21	3	2.3	11.5
22	11	8.4	19.8
23	9	6.9	26.7

24	3	2.3	29.0
25	7	5.3	34.4
26	5	3.8	38.2
27	1	.8	38.9
28	7	5.3	44.3
29	2	1.5	45.8
30	2	1.5	47.3
31	6	4.6	51.9
32	4	3.1	55.0
33	2	1.5	56.5
34	4	3.1	59.5
35	2	1.5	61.1
38	6	4.6	65.6
39	2	1.5	67.2
40	2	1.5	68.7
41	2	1.5	70.2
42	4	3.1	73.3
43	2	1.5	74.8
44	4	3.1	77.9
45	10	7.6	85.5
46	3	2.3	87.8
48	1	.8	88.5
49	4	3.1	91.6
50	4	3.1	94.7
51	2	1.5	96.2
53	2	1.5	97.7
58	1	.8	98.5
60	2	1.5	100.0
Σύνολο	131	100.0	
λ _ο			

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Πίνακας συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
απόφοιτος γυμνασίου	2	1,5	1,5
απόφοιτος λυκείου	53	40,5	42,0
πτυχιούχος Τ.Ε.Ι./Α.Ε.Ι.	60	45,8	87,8
κάτοχος μεταπτυχιακού/διδασκτο ρικού διπλώματος	16	12,2	100,0
Σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Πίνακας συχνοτήτων για την οικογενειακή κατάσταση

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
άγαμος/η	65	49,6	49,6
έγγαμος/η	42	32,1	81,7
χήρος/α	2	1,5	83,2
διαζευγμένος/ η	9	6,9	90,1
εν διαστάσει	3	2,3	92,4
συμβίωση	10	7,6	100,0
Σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Πίνακας συχνοτήτων για την κατοικία

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	72	55,0	55,0
Όχι	59	45,0	100,0
Σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Πίνακας συχνοτήτων για το είδος κατοικίας

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
ιδιόκτητη	88	67,2	67,2
ενοικιαζόμεν η	43	32,8	100,0
σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Πίνακας συχνοτήτων για τα μέλη οικογένειας

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
1	9	6,9	6,9
2	24	18,3	25,2
3	29	22,1	47,3
4	47	35,9	83,2
5	18	13,7	96,9
6	2	1,5	98,5
8	1	,8	99,2
26	1	,8	100,0
Σύνολ ο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Πίνακας συχνοτήτων για το επάγγελμα

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
δημόσιος υπάλληλος	24	18,3	18,3
ιδιωτικός υπάλληλος	54	41,2	59,5
συνταξιούχος	5	3,8	63,4

ελεύθερος επαγγελματίας	18	13,7	77,1
οικιακά	3	2,3	79,4
άνεργος/η	6	4,6	84,0
μαθητής/τρια- φοιτητής/τρια	21	16,0	100,0
σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Πίνακας συχνότητων για κατηγορία ατομικών επαγγελμάτων

	Συχνότητ α	Ποσοστ ό	Αθροιστικό ποσοστό
Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του δημόσιου τομέα	11	8.4	8.4
Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του ιδιωτικού τομέα	8	6.1	14.5
Εκπαιδευτικοί	20	15.3	29.8
Υπάλληλοι γραφείου	29	22.1	51.9
Έμποροι και πωλητές	12	9.2	61.1
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	16	12.2	73.3
Τεχνίτες και εργάτες	5	3.8	77.1
Ανειδίκευτοι εργάτες	4	3.1	80.2
Άλλο:	26	19.8	100.0
Σύνολο	131	100.0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 10**Πίνακας συχνοτήτων για ώρες εργασίας ημερησίως**

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
0	19	14,5	14,6
4	4	3,1	17,7
5	4	3,1	20,8
6	9	6,9	27,7
7	4	3,1	30,8
8	44	33,6	64,6
9	12	9,2	73,8
10	19	14,5	88,5
11	1	,8	89,2
12	11	8,4	97,7
13	1	,8	98,5
16	1	,8	99,2
17	1	,8	100,0
Σύνολο	130	99,2	
Δεν απάντη σε σύνολο	1	,8	
	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 11**Πίνακας συχνοτήτων για τις καθαρό ατομικό μηνιαίο εισόδημα**

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Κάτω από 350€	22	16,8	16,8
350 - 600€	33	25,2	42,0
601 - 850 €	28	21,4	63,4
851 - 1100€	22	16,8	80,2
1101 – 1500€	20	15,3	95,4
Πάνω από 1500 €	6	4,6	100,0

σύνολο	131	100,0	
--------	-----	-------	--

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Πίνακας συχνотήτων για την επάρκεια εισοδήματος

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	29	22,1	22,1
Όχι	102	77,9	100,0
σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Πίνακας συχνотήτων για το μελλοντικό εισόδημα

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
θα αυξηθεί	37	28,2	28,2
θα μειωθεί	54	41,2	69,5
θα παραμείνει το ίδιο	40	30,5	100,0
σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Πίνακας συχνотήτων για το έτος 2015

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Λιγότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε	86	65,6	65,6
Το ίδιο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε	30	22,9	88,5
Περισσότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε	15	11,5	100,0

σύνολο	131	100,0	
--------	-----	-------	--

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Πίνακας συχνотήτων για την αισιοδοξία ως προς την οικονομική κατάσταση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	49	37,4	37,4
Όχι	82	62,6	100,0
Σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Πίνακας συχνотήτων για την αποταμίευση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	65	49.6	49.6
Όχι	66	50.4	100.0
Σύνολο	131	100.0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Πίνακας συχνотήτων για την οικονομική βοήθεια

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	49	37,4	37,4
Όχι	82	62,6	100,0
σύνολο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Πίνακας συχνοτήτων για τις πιστωτικές κάρτες

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	33	25,2	25,2
Όχι	98	74,8	100,0
σύνολ ο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Πίνακας συχνοτήτων για την αδυναμία αποπληρωμής χρεών

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	96	73,3	73,3
Όχι	35	26,7	100,0
σύνολ ο	131	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Πίνακας συχνοτήτων για την θέση εργασίας

	Συχνότητ α	Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Ναι	69	52,7	52,7
Όχι	62	47,3	100,0
σύνολ ο	131	100,0	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΕΙΣ

Α) ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΑΝ Η ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για διατροφή/τρόφιμα:	.152	131	.000	.950	131	.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	22195.131	9	2466.126	78.867	.000 ^c
	Residual	3814.869	122	31.269		
	Total	26010.000 ^d	131			

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 : ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ (coefficients)

Συντελεστές

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	φυλοB	4.516	.982	.266	4.599	.000	.360	2.775
	εισοδημαΑ	2.361	1.427	.084	1.654	.101	.465	2.150
	εισοδημαΒ	6.046	1.463	.198	4.132	.000	.522	1.917
	εισοδημαΓ	7.378	1.543	.215	4.782	.000	.597	1.675

εισοδημαΔ	10.297	1.497	.286	6.880	.000	.698	1.433
εισοδημαΕ	9.267	2.603	.141	3.560	.001	.769	1.300
οικογενεια1	3.100	1.169	.125	2.652	.009	.545	1.836
κατοικια1	2.038	.995	.097	2.049	.043	.535	1.868
Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένεια σας ; (μαζί με εσάς)	.635	.187	.192	3.393	.001	.376	2.663

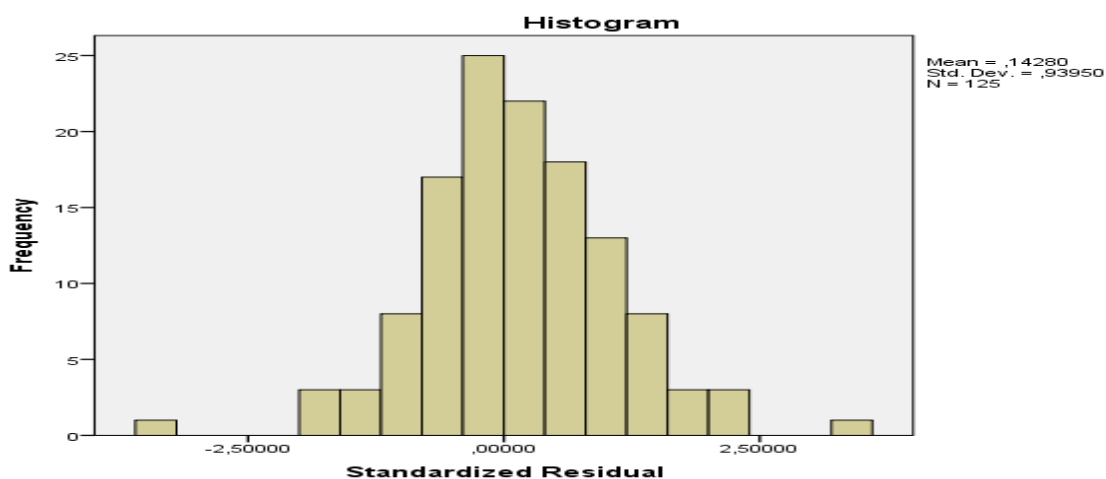
Έλεγχοι προϋποθέσεων του τελικού μοντέλου

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 : ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ
“ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ”

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Standardized Residual	,049	125	,200	,981	125	,073

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 : ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ”

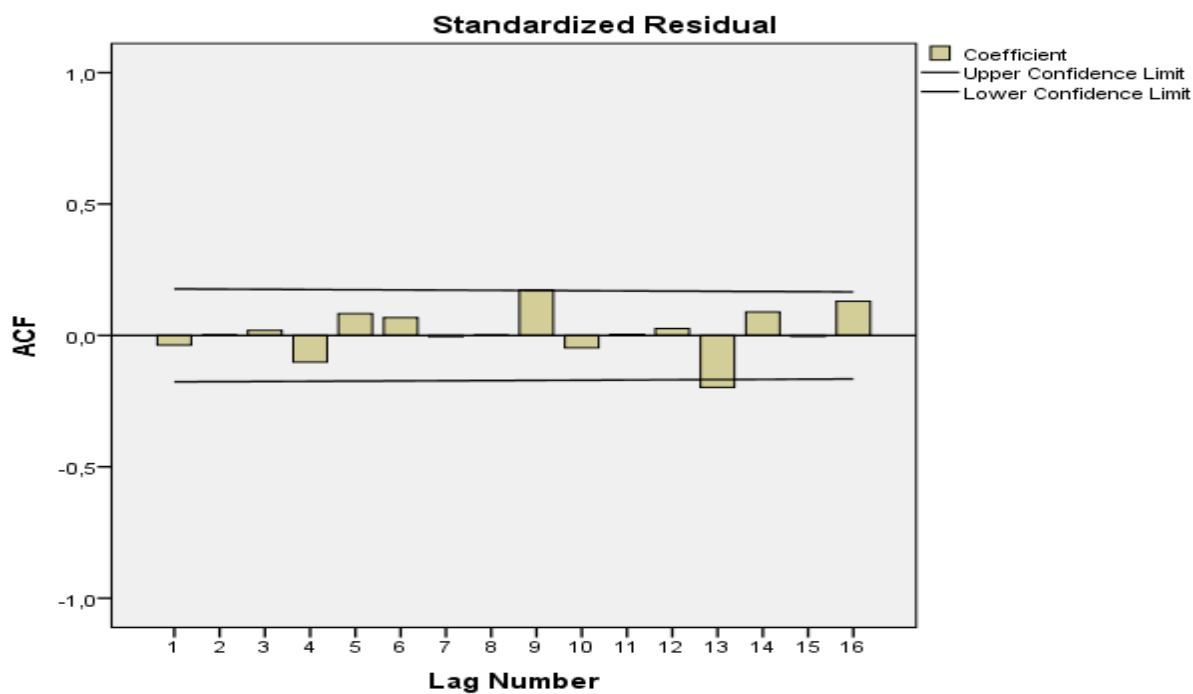

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΥΧΑΙΟΤΗΤΑΣ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ”

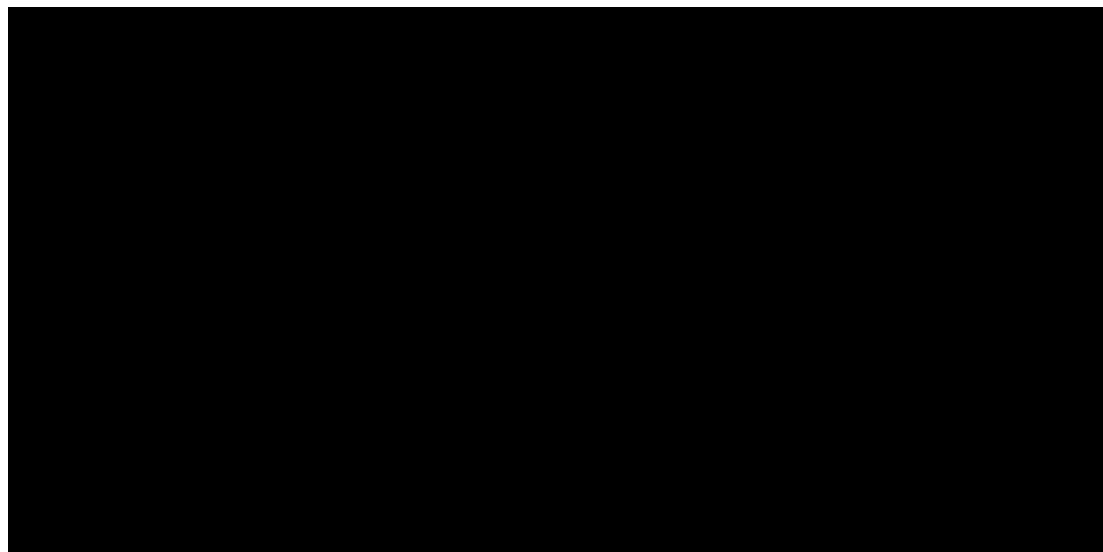
Έλεγχος τυχειότητας

	Standardized Residual
Test Value	,03778
Cases < Test Value	62
Cases >= Test Value	63
Total Cases	125
Number of Runs	59
Z	-,808
Asymp. Sig. (2-tailed)	,419

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 : ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ACF PLOT ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ” (ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ SCATTERPLOT ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ” (ΟΜΟΣΚΕΔΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ)

Β) ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΑΝ Η ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για υγεία (γιατρούς) :	,292	125	,000	,545	125	,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 : ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1177.696	7	168.242	139.617	.000 ^c
	Residual	90.377	75	1.205		
	Total	1268.073 ^d	82			

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 : ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ (coefficients)

Συντελεστές

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	Ηλικία	.069	.008	.624	8.297	.000	.168	5.956
	φυλοB	.711	.290	.153	2.454	.016	.243	4.111
	οικογενεια3	-1.834	.466	-.136	-3.932	.000	.791	1.263
	Εκπαίδευση1	.787	.331	.189	2.374	.020	.150	6.655
	εισοδημαA	.217	.310	.027	.700	.486	.658	1.520
	εισοδημαE	.921	.695	.045	1.325	.189	.831	1.204
	κατοικια1	.589	.238	.099	2.473	.016	.590	1.696

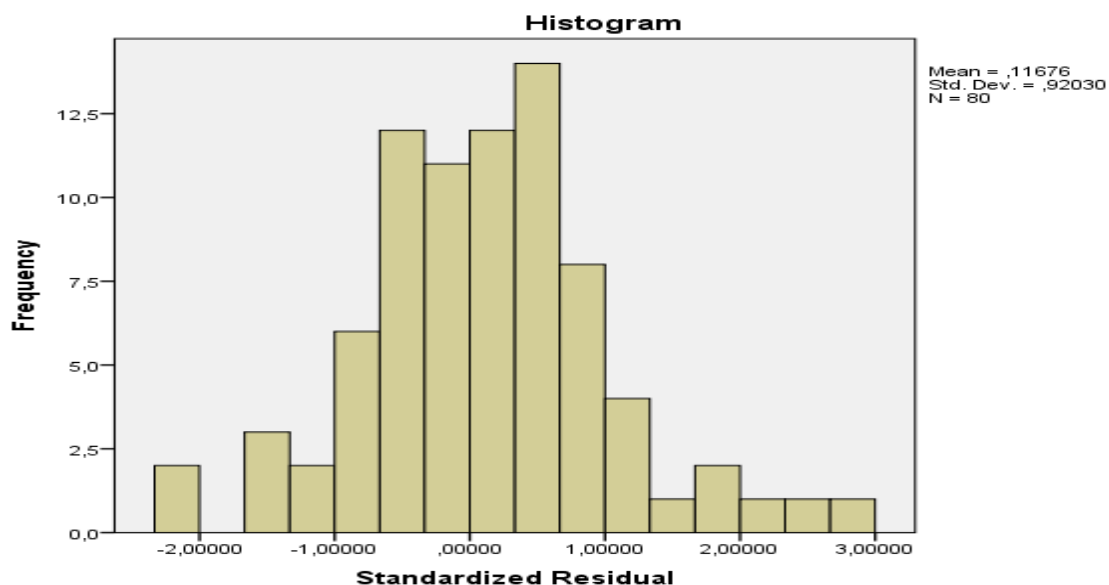
Έλεγχοι προϋποθέσεων του τελικού μοντέλου

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 : ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ
“ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ”

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Standardized Residual	,077	80	,200 [*]	,980	80	,261

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 : ΙΣΤΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ”

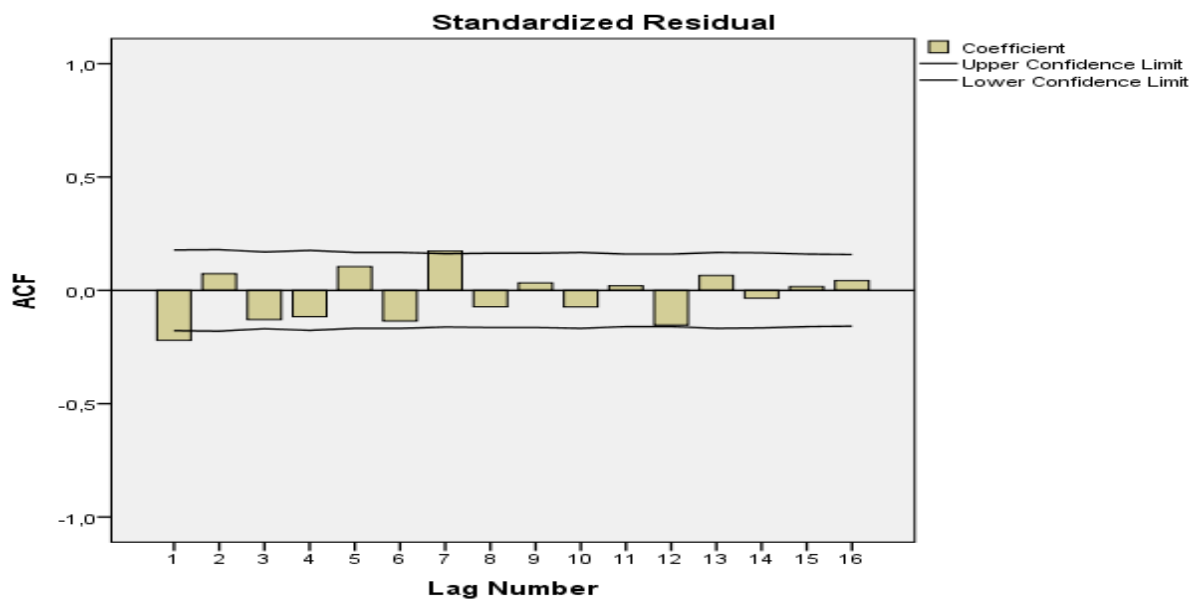

ΠΙΝΑΚΑΣ 14: ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΥΧΑΙΟΤΗΤΑΣ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ”

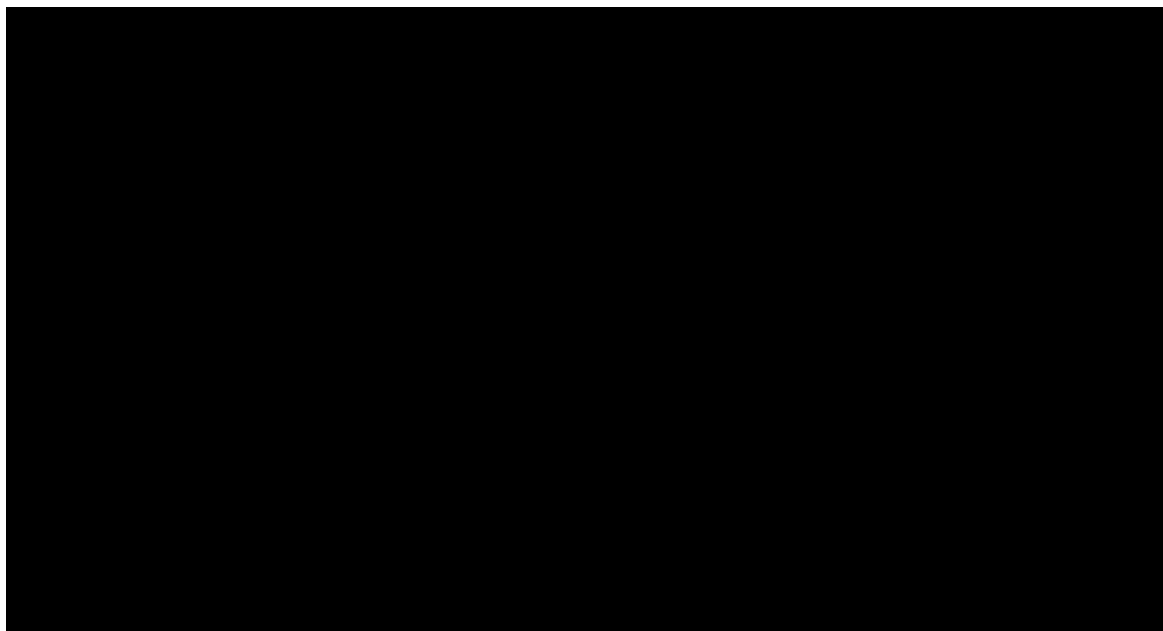
Έλεγχος τυχειότητας

	Standardized Residual
Test Value	,13309
Cases < Test Value	40
Cases >= Test Value	40
Total Cases	80
Number of Runs	48
Z	1,575
Asymp. Sig. (2-tailed)	,115

ΠΙΝΑΚΑΣ 15 : ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ACF PLOT ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ” (ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 16: ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ SCATTERPLOT ΚΑΤΑΛΟΙΠΩΝ ΜΟΝΤΕΛΟΥ “ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ” (ΟΜΟΣΚΕΔΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ)

Γ) ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 17 : ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΑΝ Η ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για διασκέδαση & ψυχαγωγία:	.234	130	.000	.755	130	.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 18 : ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2094.612	13	161.124	158.515	.000 ^c
	Residual	104.695	103	1.016		
	Total	2199.307 ^d	116			

ΠΙΝΑΚΑΣ 19 : ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ (coefficients)

Συντελεστές

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF

1	Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας ; (μαζί με εσάς)	.074	.041	.074	1.823	.071	.281	3.559
	Πόσες ώρες εργάζεστε κατά μέσο όρο ημερησίως;	.112	.034	.214	3.323	.001	.112	8.936
	φυλοB	.291	.220	.055	1.325	.188	.270	3.699
	Εκπαίδευση1	1.154	.273	.249	4.227	.000	.134	7.483
	οικογενεια1	-.321	.248	-.040	-1.295	.198	.474	2.111
	επαγγελμα1	.187	.289	.019	.648	.519	.553	1.807
	εισοδημαA	.007	.291	.001	.026	.980	.428	2.337
	εισοδημαB	-.255	.298	-.027	-.855	.394	.476	2.099
	εισοδημαE	1.353	.552	.071	2.453	.016	.557	1.796
	ιδιόκτητη	.791	.223	.147	3.556	.001	.270	3.704
	αποταμιευση1	.016	.214	.003	.074	.941	.404	2.475
	κατοικια1	.824	.219	.131	3.757	.000	.378	2.648
	Ηλικία	.030	.010	.236	3.101	.002	.080	12.481

Δ) ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΚΑΥΣΙΜΑ ΚΙΝΗΣΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ 20 : ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΑΝ Η ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για καύσιμα κίνησης αυτοκινήτου (εφόσον διαθέτετε) :	.161	130	.000	.884	130	.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 21 : ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1780.183	13	136.937	144.568	.000 ^c
	Residual	72.935	77	.947		
	Total	1853.119 ^d	90			

ΠΙΝΑΚΑΣ 22 : ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ (coefficients)

Συντελεστές

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	Ηλικία	.043	.010	.345	4.333	.000	.081	12.387
	οικογενεια1	.093	.252	.013	.369	.713	.440	2.275
	εισοδημαΑ	.217	.300	.022	.724	.471	.555	1.803
	εισοδημαΓ	.795	.308	.078	2.579	.012	.553	1.807
	εισοδημαΔ	.745	.321	.075	2.320	.023	.484	2.068
	Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας ; (μαζί με εσάς)	.088	.041	.086	2.163	.034	.321	3.118
	ιδιόκτητη	.881	.243	.165	3.631	.001	.248	4.036
	εισοδημαΕ	.697	.507	.040	1.375	.173	.613	1.630
	Εκπαίδευση1	.710	.264	.143	2.691	.009	.182	5.503
	αποταμieuση1	-.090	.233	-.014	-.385	.701	.380	2.631
	κατοικια1	.951	.229	.143	4.160	.000	.432	2.317
	φυλοΒ	.570	.239	.100	2.387	.019	.291	3.438
	επαγγελμα2	.340	.223	.049	1.526	.131	.490	2.039

Ε) ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΕΝΔΥΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 23 : ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΑΝ Η ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Έλεγχος κανονικότητας

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Πόσα χρήματα ξοδεύετε κατά μέσο όρο το μήνα για ένδυση & υπόδηση :	.247	127	.000	.800	127	.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 24 : ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1582.061	11	143.824	139.738	.000 ^c
	Residual	94.690	92	1.029		
	Total	1676.751 ^d	103			

ΠΙΝΑΚΑΣ 25 : ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ (coefficients)

Συντελεστές

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
Ηλικία	.055	.009	.469	5.873	.000	.096	10.370
οικογενεια1	-.413	.244	-.058	-1.693	.094	.524	1.909
επαγγελμα2	.477	.211	.075	2.266	.026	.566	1.768
εισοδημαΑ	.367	.273	.043	1.346	.182	.602	1.661
φυλοΒ	.378	.254	.079	1.489	.140	.216	4.638
εισοδημαΓ	.495	.303	.054	1.631	.106	.560	1.786
εισοδημαΔ	.584	.354	.057	1.648	.103	.512	1.951

Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας ; (μαζί με εσάς)	.110	.040	.120	2.744	.007	.321	3.111
ιδιόκτητη	.625	.214	.129	2.920	.004	.316	3.161
εισοδημαΕ	1.094	.528	.065	2.071	.041	.615	1.627
Εκπαίδευση1	.657	.259	.150	2.533	.013	.176	5.691

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 : ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
Φύλο	Ψευδομεταβλητή για το φύλο του ερωτώμενου, όπου το 1 αντιστοιχεί σε άνδρα και το 2 σε γυναίκα
Ηλικία	Μεταβλητή που εκφράζει την ηλικία
Επίπεδο εκπαίδευσης	Μεταβλητή που εκφράζει το επίπεδο εκπαίδευσης όπου 1: Απόφοιτος δημοτικού, 2:Απόφοιτος Γυμνασίου 3:Απόφοιτος Λυκείου, 4: απόφοιτος Τ.Ε.Ι./Α.Ε.Ι. και 5: κάτοχος μεταπτυχιακού/διδακτορικού διπλώματος
Οικογενειακή κατάσταση	Μεταβλητή για την οικογενειακή κατάσταση. Το 1 αντιστοιχεί σε άγαμο/η, το 2 αντιστοιχεί σε έγγαμο/η, το 3 σε χήρο/α, το 4 σε διαζευγμένο/η, το 5 σε εν διάσταση και το 6 σε συμβίωση.
Κατοικία	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συνεντευξιαζόμενοι κατοικούν στο ίδιο σπίτι με την οικογένεια τους όπου το 1:Ναι και το 2:Όχι
Είδος κατοικίας	Μεταβλητή για το είδος κατοικίας. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: ιδιόκτητη 2: ενοικιαζόμενη
Μέλη οικογένειας	Ποσοτική μεταβλητή για τον αριθμό των μελών της οικογένειας που διαμένουν στην ίδια κατοικία.
Επάγγελμα	Διακρίνεται στα επίπεδα 1: δημόσιος υπάλληλος 2: ιδιωτικός υπάλληλος 3:συνταξιούχος 4: ελεύθερος επαγγελματίας 5:οικιακά 6:άνεργος/η 7:μαθητής/τρια – φοιτητής/τρια
Ατομικό επάγγελμα	Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του δημόσιου τομέα 2: Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη του ιδιωτικού τομέα 3: Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα 4: Εκπαιδευτικοί 5: Υπάλληλοι γραφείου 6: Έμποροι και πωλητές 7: Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών 8: Γεωργοί, υλοτόμοι, κτηνοτρόφοι, αλιείς κτλ 9: Τεχνίτες και εργάτες 10: Ανειδίκευτοι εργάτες 11:Άλλο
Ώρες εργασίας	Ποσοτική μεταβλητή για τις ώρες που ο συνεντευξιαζόμενος βρίσκεται την ημέρα στην εργασία του.

Εισόδημα	Μεταβλητή για το καθαρό μηνιαίο ατομικό εισόδημα του συνεντευξιαζόμενου σε ευρώ. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Κάτω από 350€ 2: 350 - 600€ 3: 601 - 850 € 4: 851 - 1100€ 5: 1101 – 1500€ 6: Πάνω από 1500 €
Επάρκεια εισοδήματος	Ψευδομεταβλητή για το αν το εισόδημα επαρκεί στους συνεντευξιαζόμενους. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι
Μελλοντικό εισόδημα	Μεταβλητή για την πρόβλεψη σχετικά με τα μελλοντικά εισοδήματα. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: θα αυξηθεί 2: θα μειωθεί 3: θα παραμείνει το ίδιο
Έτος 2015	Μεταβλητή για τον χαρακτηρισμό του έτους 2015. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Λιγότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε 2: Το ίδιο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε 3: Περισσότερο ευνοϊκό σε σχέση με αυτό που περιμένατε
Αντικείμενα	Καταγραφή αντικειμένων που διαθέτουν οι συμμετέχοντες
Οικονομική κατάσταση	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συνεντευξιαζόμενοι είναι αισιόδοξοι ότι στο άμεσο μέλλον θα καλυτερεύσει η οικονομική τους κατάσταση. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι
Περιορισμός αναγκών	Καταγραφή πεδίων όπου έχουν περιορίσει τις ανάγκες οι συμμετέχοντες
Αποταμίευση	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συνεντευξιαζόμενοι κάνουν αποταμίευση. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι
Οικονομική βοήθεια	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν ζητήσει οικονομική βοήθεια από κάποιο κοντινό τους πρόσωπο. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι
Πιστωτικές	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συνεντευξιαζόμενοι κάνουν χρήση

κάρτες	πιστωτικών καρτών. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι
Ενοίκιο	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για το ενοίκιο
Έξοδα στεγαστικού	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για εξόφληση στεγαστικού
Έξοδα λογαριασμών	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για λογαριασμούς ΔΕΗ/ΟΤΕ/ΕΥΔΑΠ
Έξοδα κινητής τηλεφωνίας	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για κινητή τηλεφωνία
Έξοδα ένδυσης υπόδησης	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για ένδυση και υπόδηση
Έξοδα για υγεία	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για υγεία
Έξοδα για διασκέδαση	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για διασκέδαση
Έξοδα για φάρμακα	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για φάρμακα
Έξοδα για καύσιμα	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για καύσιμα
Έξοδα για κάπνισμα	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για κάπνισμα
Έξοδα για τρόφιμα	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για τρόφιμα
Έξοδα για εκπαίδευση	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για εκπαίδευση
Έξοδα για εκπαιδευτικό υλικό	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα μηνιαία έξοδα για εκπαιδευτικό υλικό
Αδυναμία αποπληρωμής χρεών	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συνεντευξιαζόμενοι νιώθουν ότι υπάρχει αδυναμία αποπληρωμής χρεών. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι
Ανάγκες	Καταγραφή των αναγκών που θα κάνουν περικοπές οι συμμετέχοντες
Θέση εργασίας	Ψευδομεταβλητή για το αν οι συμμετέχοντες έχουν χάσει θέση εργασίας το τελευταίο διάστημα. Διακρίνεται στα επίπεδα 1: Ναι 2: Όχι

Άνεργα μέλη	Ποσοτική μεταβλητή που εκφράζει τα άνεργα μέλη στο νοικοκυριό
Μείωση Εισοδήματος	Μεταβλητή που εκφράζει το πόσο έχει μειωθεί το εισόδημα την τελευταία τριετία